

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Dominika Novotná

Manželské majetkové právo

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: doc. JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Tematický okruh: Občanské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 08. 06. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 240 646 znaků včetně mezer.

V Praze dne 17. června 2020

Mgr. Dominika Novotná

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mě k napsání této práce motivovali, byli pro mě inspirací i rádce a bez jejichž podpory bych tuto rigorózní práci nemohla napsat. Zvláštní poděkování bych pak chtěla vyjádřit panu doc. JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D. za veškerou pomoc a odborné konzultace při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	1
1. Historický vývoj manželských majetkových vztahů	4
1.1. Nejstarší právní úpravy	4
1.2. Historický vývoj na území České republiky	6
1.2.1. Josefínský zákoník z roku 1786	6
1.2.2. Všeobecný zákoník občanský č. 946/1811 Sb.	7
1.2.3. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník a zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném	10
1.2.4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákon č. 94/1963 Sb., o rodině	12
1.2.5. Novela občanského zákoníku 1964 a zákona o rodině z r. 1998	16
1.2.6. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	17
2. Manželské majetkové právo	20
2.1. Společné jmění manželů	20
2.1.1. Zákonný režim	21
2.1.1.1. Správa v zákonném režimu	25
2.1.2. Smluvený režim	30
2.1.2.1. Správa ve smluveném režimu	34
2.1.3. Režim založený rozhodnutím soudu	37
2.1.3.1. Správa v režimu založeném rozhodnutím soudu	40
2.1.4. Režim oddělených jmění	41
2.1.5. Ochrana třetích osob	41
2.1.6. Vypořádání společného jmění	44
2.2. Některá ustanovení o bydlení manželů a zvláštní ustanovení proti domácímu násilí	57
2.2.1. Některá ustanovení o bydlení manželů	57
2.2.2. Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí	62
3. Manželské majetkové právo v nizozemské a britské právní úpravě	65
3.1. Nizozemská právní úprava manželského majetkového práva	67
3.1.1. Správa majetku za trvání manželství	67
3.1.2. Manželské společenství majetku	68
3.1.3. Manželské a předmanželské smlouvy	72
3.2. Právní úprava manželského majetkového práva ve Spojeném království Velké Británie	75
3.2.1. Anglie a Wales	75
3.2.2. Skotsko	80
4. Úvahy <i>de lege ferenda</i>	83
Závěr	90
Seznam použitých zdrojů	93
Abstrakt: Manželské majetkové právo	98
Abstract: Matrimonial Property Regimes	100

Úvod

Ve své rigorózní práci se zabývám problematikou manželského majetkového práva v nejširším pojetí tak, jak ho pojímá zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění (dále také jen „občanský zákoník“, o. z., obč. zák. nebo „OZ“). Do manželského majetkového práva totiž dle občanského zákoníku nespádají pouze otázky společného jmění manželů, nýbrž i ustanovení upravující bydlení manželů a zvláštní ustanovení proti domácímu násilí. Manželské majetkové právo je odbornou literaturou¹ definováno jako *zvláštní soubor právních norem, které upravují důsledky uzavření manželství v majetkové sféře mezi manžely navzájem, jakož i mezi manžely a osobami třetími*.

Ve své práci se nejprve věnuji historickému vývoji manželského majetkového práva. Z hlediska historického jsem se zaměřila především na společné jmění manželů, protože právě jeho vývoj je pro současné právní pojetí společného jmění zcela zásadní. Nejprve se zabývám římským právem, které vytvořilo právní základy společného jmění. V římském právu byla rodina pojímána jako jednota osob a majetku s důrazem na majetkový aspekt, kdy nad obojím vládla svrchovaná mocí *pater familias*. Na římské právo navázaly moderní evropské civilní kodexy vznikající od 19. století. V kapitole pojednávající o historickém vývoji se proto věnuji dále vývoji úpravy manželského majetkového režimu v českých zemích počínaje tzv. josefínským zákoníkem z r. 1787, přes všeobecný občanský zákoník (císařský patent č. 946/1811 Sb.), dále rozebírám úpravu v období poválečného Československa (občanské zákoníky z r. 1950 a 1964, zákon o právu rodinném z r. 1949 a zákon o rodině z r. 1963, včetně významných novel z r. 1983 a 1998).

Stěžejní část práce jsem věnovala aktuální právní úpravě manželského majetkového práva tak, jak vyplývá z rekodifikovaného občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Zde jsem se pokusila rozebrat jednotlivé způsoby vymezené manželského majetkového režimu (zákonný režim, režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu) s vymezením rozdílů mezi nimi. Za důležitý princip v této souvislosti považuji princip prostupnosti, kdy je možné jakýkoli režim změnit jakýmkoli způsobem, tedy např. režim založený rozhodnutím soudu může být změněn dohodou manželů. V této části rozebírám jak otázku dispozice s majetkem náležejícím do společného jmění

¹ DVOŘÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 9.

nebo náležejícího výlučně jednomu z manželů, právní úpravu ochrany věřitelů i ochrany toho z manželů, který dluhy zatěžující majetek manželů nezavinil.

Ve všech členských státech Evropské unie je uzavření manželství důvodem pro vznik specifického majetkového režimu mezi manželi. Právní úprava majetkového režimu mezi manželi reguluje především vzájemný vztah manželů ke společnému majetku nabytému za trvání manželství, určení právního osudu věcí, které byly nabyty za trvání manželství, určení vlastnictví k věcem, které měl každý manžel v době uzavření manželství a odpovědnost manželů za závazky, které mají oba či jeden z nich vůči třetím osobám, případně i jeden manžel vůči druhému.²

Ve třetí kapitole se proto věnuji nizozemské a britské právní úpravě manželského majetkového režimu. Některé instituty, které jsou v těchto právních řádech zavedeny, mohou být inspirací pro české právo *de lege ferenda*. Důvodem pro výběr nizozemské a britské právní úpravy je veden i snahou porovnat právní úpravu kontinentální s úpravou v *common law*.

Manželské majetkové právo je často zužováno pouze na institut společného jmění manželů. Mám za to, že nejde o správný přístup a že ustanovení věnující se bydlení manželů a ta proti domácímu násilí jsou též významná. Nicméně velká část mé práce se bude přesto zabývat převážně společnému jmění, jeho historickému vývoji a právní úpravě v jiných státech Evropy, neboť zahrnutí dalších témat by s ohledem na rozsah rigorózní práce by neumožňovalo věnovat se jednotlivým právním problémům dostatečně podrobně.

V závěru své práce se zamýšlím nad možnými návrhy *de lege ferenda*. Hlavní otázkou, kterou se budou v závěru práce zabývat, je otázka, zda na základě historického vývoje i v porovnání s jinými evropskými právními řády, odpovídá současná právní úprava společného jmění, tedy preference režimu společného jmění manželů jako zákonného pouze s možností smluvní modifikace, aktuálním potřebám manželských párů, resp. snoubenců uvažujících o vstupu do manželství, nebo zda nenastal čas k úvaze o změně zákonného režimu tak, že by jím byl namísto režimu společného jmění režim jmění oddělených, jak navrhuje např. Roman Fiala, místopředseda Nejvyššího soudu, který se vyjádřil i v tom smyslu, že by manželé měli být poučeni o společném vlastnictví a měli by ho mít jen v případě, že by jej chtěli, příp. vidí rovnoprávnost

² Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 14.

v tom, aby společné jmění vznikalo i při registrovaném partnerství nebo déletrvajícím spolužití nesezdaných párů.³

Manželství představuje téma, které se v jisté míře dotýká většiny populace, při úvaze o uzavření manželského svazku jsou však vedle otázek citových a společenských zvažovány i otázky právní a ekonomické. V dnešní době není žádnou výjimkou rozhodnutí párů založit rodinu bez uzavření manželství. Naproti tomu párům stejného pohlaví není uzavření manželství právem dovoleno, přičemž registrovaní partneři nemají zákonem daný (ani smluvně možný) režim společného jmění. Platné občanské právo by mělo reagovat na aktuální problémy, které občané řeší a poskytovat jim vodítko v životních situacích, které nastávají. V závěru své práce se chci zamyslet nad tím, kde platná česká úprava toto východisko beze zbytku splňuje a v jakých otázkách spatřuji právní úpravu nedokonalou.

³<https://video.aktualne.cz/dvtv/soudce-ns-zrusme-automaticke-spolecne-jmeni-manzelu/r~4a4f89b6400f11e480800025900fea04/> nebo KOLOMAZNÍK, Jindřich. „Věřitelé mrtvých potápějí dědice,“ říká místopředseda Nejvyššího soudu Roman Fiala [online]. 11. 07. 2016 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://faei.cz/rozhovor-veritele-mrtvych-potapeji-dedice-rika-mistopredseda-nejvyssiho-soudu-roman-fiala/>.

1. Historický vývoj manželských majetkových vztahů

Historický vývoj manželského práva, majetkové právo nevyjímaje, odrážel společenskou situaci, založenou od počátku na patriarchálním uspořádání rodiny. Domnívám se proto, že ve společenských podmínkách naprosto opačných, kdy naopak je zdůrazňováno právo žen na samostatnost, ať v rámci evropského práva⁴ nebo v rámci sociálně politických kampaní, např. hnutí MeToo, není inspirace historickou úpravou zcela namístě a je nutno ji vnímat vždy jako poplatnou společenským podmínkám v daném historickém období.

1.1. Nejstarší právní úpravy

Manželskému právu se věnoval již Chamurappiho zákoník, jehož vznik na území Mezopotámie se datuje do 18.-17. st. př. n. l. Vycházel z naprosté podřízenosti manželky manželovi. Pokud jde o majetkové právo, žena nesměla mít vlastní majetek. Pokud by si tajně chtěla nějaký majetek schovat pro vlastní potřebu, mohl ji manžel prohlásit za otrokyni.⁵

Patriarchální římská společnost vycházela přibližně do konce 2. st. př. n. l.⁶ z podřízenosti manželky manželovi, což bylo vyjádřeno i slovy „*cum manu*“. K. Rebro k tomu poznamenává: *V římské rodině se více než u jiných národů setkáváme s mocenskoprávním poutem, které zabezpečovalo její existenční jednotu a trvalost. Po celá staletí je římská rodina monokratickým právním svazkem mezi otcem jako hlavou rodiny (pater familias) a osobami podřízenými jeho moci. Nositelem otcovské a manželské moci mohl být jen muž, a tedy jen on mohl být hlavou rodiny. Plynulo to z tehdejšího nazírání na ženy jako na „slabé pohlaví“ (infirmitas sexus).*⁷

Otec rodiny, *pater familias*, měl manželskou moc nad svou manželkou, pokud bylo uzavřeno *matrimonium cum in manum conventione*, tedy manželství přísné. Toto manželství mělo tři formy: *conferratio*,⁸ kdy ve vztahu k manželovi *byla manželka v pozici dcery a ke svým dětem v pozici sestry*. Forma *coemptio* byla původně koncipována jako kupní smlouva – otec prodával

⁴ Např. Úmluva Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí (známá též jako Istanbulská úmluva).

⁵ CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol. Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963. s. 67.

⁶ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal, Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s.138-139.

⁷ REBRO, Karol, Římské právo súkromné. Bratislava: Obzor, 1980, s. 77.

⁸ HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Milan: Společné jmění manželů. 2. vydání. Praha: Linde, akciová společnost, 2009, s. 15.

dceru manželovi, později se jednalo jen o symbolickou koupi. Poslední formou byl *usus*, tedy vydržení – pokud muž žil se ženou jeden rok, stával se automaticky jejím manželem, tedy získával ji do své moci. Pro manželství s manželskou mocí nad ženou platilo, že žena uzavřením manželství opustila svou rodinu a moc nad ní přešla na manžela, jeho moci se žena automaticky podřídila. V takové formě žena neměla vlastní majetek. *Manželská moc manžela činila manželku osobně závislou na manželovi zejména v majetkoprávních věcech. Manžel sice neměl právo nad jejím životem, ani jí nemohl prodat, ale manželka podřízením se manželské moci ztrácela majetkoprávní způsobilost ve prospěch manžela.*⁹

Manželství volné, *matrimonium sine in manum conventione*, spočívalo na principu, při kterém se manželka nepodřizovala moci manželově, zůstala majetkoprávně nezávislá, avšak byla stále v moci otcovské, popř. musela mít tutora.

Teprve v pozdější době *došlo k uvolnění a byla uzavírána manželství s odlišnými následky, kdy manželka si ponechávala svůj majetek (bona parapherna, tzv. parafernální jmění), nebyla už v poměru k muži jeho „dcerou“, měla i správu svého majetku, i když zpravidla správu ponechávala muži.*¹⁰

K. Rebro uzavírá, že se v římském právu za staletí vyvinuly a uplatnily tři různé majetkoprávní úpravy mezi manžely. Byly to: a) režim úplného splynutí (absorpce) majetku manželky s majetkem manžela, b) režim úplného odloučení majetku manželů a c) režim věna (dotální) jako kompromis mezi režimem majetkové odluky a majetkové absorpce.¹¹ Věno (dos) představovalo příspěvek manželky nebo jejích příbuzných manželovi na hospodářské zabezpečení rodiny.

Římským právem se inspiroval i Všeobecný zákoník občanský z r. 1811 (viz následující pasáž věnovaná vývoji manželského práva na území českých zemí), který převzal mucianskou presumpci. Podle té platilo v pochybnostech pravidlo, že věc náleží muži. Připouštěl se důkaz opaku – žena musela prokázat, že věc patří do jejího vlastnictví.¹²

⁹ REBRO, K.: Římské právo súkromné. Bratislava: Obzor 1980, s. 79.

¹⁰ HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Milan: Společné jmění manželů. 2. vydání. Praha: Linde, akciová společnost, 2009, s. 15.

¹¹ REBRO, K.: Římské právo súkromné. Bratislava: Obzor 1980, s. 84.

¹² Srov. § 1237 všeobecného zákoníku občanského.

1.2. Historický vývoj na území České republiky

S rozvojem křesťanství na našem území byly otázky manželského práva podřízeny náboženským principům. Katolická církev vycházela z podřízenosti ženy muži, uzavření manželství (dodnes) chápe katolická církev jako svátost s uplatněním zásady – co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.¹³ Odborná literatura¹⁴ vysvětluje: *Po dlouhých bojích školy právnícké (Gratian, škola boloňská) a teologické (Petrus Lombardus, škola pařížská) vytvořil koncem XII. století papež Alexandr III. definitivní syntézu formulace o svátostné povaze manželství a jeho nerozlučitelnosti. Rozlišil přesně zasnoubení – sponsalia de futuro a smlouvu manželskou – sponsalia de praesenti, která zakládala manželský svazek.*

Právo na území českých zemí na rozdíl od práva římského nebo německého vycházelo z vyšší samostatnosti žen. Jak upozorňuje Kapras: *V českých zemích původní organizace nebyla vojenská, nýbrž patriarchální, kde elementy vojenské tvořily jen doplněk. Ve společnosti a organizaci patriarchální nic nebránilo ženě, aby vystupovala samostatně, a aby všechny formy soukromoprávní a soudní byly jí přístupny, neměla žena zapotřebí právního zástupce, leč byla-li nezletilou, provdanou, nebo žila-li v nedílu. Tehdy nemůže žena vystupovati volně, nýbrž jest obmezena a zastupována; avšak zastupování to má právě podklad svůj v nezletilosti, ve sňatku a v nedílu, a nikoliv v pohlaví ženském. Není zde tedy poručenství nad ženami, nýbrž moc otcovská, manželská, poručníka nad sirotky aneb nedílného bratra. Žena, která není v některé z těchto mocí, jest úplně volnou a může jednati dle své vlastní vůle a vystupovati osobně.*¹⁵

1.2.1. Josefínský zákoník z roku 1786

Práce na kodifikaci občanského práva na našem území zahájila Marie Terezie v r. 1753, první díl jednotného občanského zákoníku však byl vydán až r. 1786 za vlády Josefa II. Tato část občanského zákoníku bývá označována též jako tzv. josefínský zákoník. Josefínský zákoník upravoval i manželské majetkové právo, spočíval na zásadě oddělených jmění, ale bylo možné si

¹³ HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Milan: Společné jmění manželů. 2. vydání. Praha: Linde, akciová společnost, 2009, s. 16.

¹⁴ KADLECOVÁ, Marta, SCHELLE, Karel, VESELÁ, Renata, VLČEK, Eduard: Vývoj českého soukromého práva. Praha: Eurolec Bohemia, 2004, s. 102.

¹⁵ KAPRAS, Jan. *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*. V Praze: nákladem Královské české společnosti nauk, 1908. Věstník království české společnosti nauk, s. 15.

smluvně založit tzv. společenství statků. Odborná literatura¹⁶ doplňuje: *Obecné církevní právo v období vznikání a rozvoje moderních států naráželo často na předpisy, které tím, že vycházely z ústavně zaručené svobody svědomí, zrušily nebo alespoň silně omezily církevní příslušnost v manželských věcech. U nás tak učinil manželský patent císaře Josefa II. z r. 1783, který manželství prohlásil za občanskou smlouvu a o jeho vzniku, trvání a konci měl napříště rozhodovat zákon a státní soud. Tento okamžik znamenal počátek komplikovaného zápasu o občanské pojetí manželství.*

Práce na kodifikaci občanského zákoníku dále pokračovaly a byly ukončeny vyhlášením Všeobecného zákoníku občanského (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*), k němuž došlo 1. června 1811.

1.2.2. Všeobecný zákoník občanský č. 946/1811 Sb.

Císařský patent č. 946/1811 Sb., všeobecný zákoník občanský, se, pokud jde o manželské majetkové právo, odchyloval např. od francouzského *Code civil*. J. Blažke uvádí: *Dotální systém majetkového práva manželského se stal základem právní úpravy ve francouzském Code civil z r. 1804 vedle mobiliárního společenství a vedle společenství nabytého majetku; modifikovaný dotální systém a zásada odděleného majetku obou manželů byly základem úpravy v rakouském obecném zákoníku občanském z r. 1811.*¹⁷

Všeobecný zákoník občanský v § 89 rozeznával mezi osobními právy manželů a majetkovými právy, která vycházela ze svatelních smluv. Manželství samotné chápal dle § 44 jako smlouvu manželskou, kterou *prohlašují dvě osoby různého pohlaví zákonitým způsobem svou vůlí žítí v nerozlučném společenství, plodit děti, je vychovávatí a navzájem si pomáhati*. Jednalo se o zcela zásadní odklon od sakrální povahy manželství (ta byla ponechána kanonickému právu), a zdůraznilo se civilistické pojetí manželství jako smlouvy. Rouček a Sedláček ve svém komentáři¹⁸ vysvětlují: *Pro právní řád, který upravuje heteronomním způsobem poměry mezi lidmi, nemůže býti o transcendentním sakrálním významu manželství řeči. Je proto zcela důsledné, jestliže*

¹⁶ KADLECOVÁ, Marta, SCHELLE, Karel, VESELÁ, Renata, VLČEK, Eduard: Vývoj českého soukromého práva. Praha: Eurolec Bohemia, 2004, s. 107.

¹⁷ BLAŽKE, Jaromír. Majetkové právo manželské. Praha: Orbis, 1953. Nový právní řád, s. 229.

¹⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, reprint původního vydání, Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 369.

občanský zákoník prohlašuje manželství za smlouvu, tj. za právní normu danou areligiosním právním řádem. Novější zákoníky neobsahují definici manželství, a to z toho důvodu, že státní regulace manželství je již tak samozřejmá, že ji nikdo nebere v pochybnost. Naproti tomu v době občanského zákoníku tomu tak nebylo, neboť ještě koncem 18. století vedl se zápas o to, zda stát má vůbec nějakým způsobem manželství regulovati. Konečně zvítězil názor, že stát má manželství regulovati. Tak otázka svátosti či smlouvy manželské objevuje se nám jako postulát, zda stát má manželství upravit nebo má se k němu zachovati neutrálně. Pro středověký stát, resp. pro středověkou říši římskou problém tento objevoval se nám v jiném světle, zda totiž manželství má býti upraveno právem císařským neboli civilním či právem papežským nebo kanonickým. Ve starém Rakousku za Josefa II. rozbita byla fixe římského státu a nastoupila úplná suverenita monarchie Habsburské. Výsledek tohoto zápasu byl pak, že stát svým civilním právem reguluje také velmi důležitý obor manželský.

Podle § 91 byl muž hlavou rodiny. Náleželo mu právo řídit domácnost, na druhé straně jej však stíhala i povinnost *obstarati své manželce slušnou výživu podle svého majetku*. Roučkův a Sedláčkův komentář¹⁹ vysvětluje, že základem povinností manžela je, *aby opatřil pro rodinu hmotný základ a poskytl ochranu proti třetím osobám. Tyto povinnosti nejsou rázu majetkového, nýbrž to jsou práva a povinnosti osobní a v důsledku toho nejsou na nikoho přenositelná a žádným právním jednáním nemůže se jich manžel vzdáti anebo povinnosti mu nemohou být prominuty*. Manžel byl zástupcem manželky, to však neznamenovalo, že by byl jejím zákonným poručníkem. Toto vysvětluje zmíněný komentář²⁰ takto: *Manžel může svoji manželku zastupovat před úřady a soudy, aniž k tomu má zapotřebí nějaké zvláštní plné moci. Manžel je povinen chrániti její osobu a její majetek. Vzhledem k tom však, že manželka není zákonným poručenstvím svého manžela, nýbrž je mu úplně rovnocenná, je tato povinnost dána jenom potud, pokud manželka neučiní jiného opatření*.

Manželské majetkové právo bylo upraveno v hlavě dvacáté osmé Všeobecného občanského zákoníku, nazvané „O smlouvách svatebních“. Jako svatební se označovaly smlouvy, které upravovaly jmění se zřetelem k manželskému svazku, a jejich obsahem bylo především věno,

¹⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, reprint původního vydání, Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 463.

²⁰ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, reprint původního vydání, Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 467.

obvěnění, dar jitřní, společenství statků, správa a požívání vlastního jmění, dědická posloupnost nebo doživotní požívání jmění, určené pro případ smrti a vdovský plat. Smlouvy svatební se uzavíraly krátce před svatbou.

Jako věno se označovalo jmění, které manželka nebo jiná osoba za ni dala nebo zajistila manželovi, aby mu tím ulehčila náklad na manželské společenství. Pokud měla nevěsta vlastní jmění a byla zletilá, bylo na její vůli a vůli ženicha, jak se spolu o věnu a jiných vzájemných darech dohodli. Pokud byla nevěsta ještě nezletilá, smlouva musela být uzavřena jejím otcem nebo poručníkem a schválena poručnickým soudem. Ustanovení § 1220 všeobecného zákoníku občanského ukládalo pro případ, že nevěsta neměla vlastního jmění, povinnost jejím rodičům nebo prarodičům poskytnout jí věno „přiměřené svému stavu a jmění nebo k tomu poměrně přispěti.“ Tato povinnost byla chápána jako součást povinnosti vyživovací. Nemanželská dcera však mohla žádat věno jen po své matce. Povinnost poskytnout věno rodiče nestíhala, pokud se dcera vdala bez jejich vědomí nebo proti jejich vůli, ovšem za podmínky, že soud příčinu nesouhlasu uznal za důvodnou.

Obvěnění označovalo majetkové hodnoty, které ženich nebo třetí osoba poskytla nevěstě za účelem k rozmnožení věna. Po dobu trvání manželství manželka tento majetek nepožívala, pokud by však manžela přežila, připadly tyto majetkové hodnoty do jejího volného vlastnictví.

Poetický termín „jitřní dar“ označoval dar, který slíbil manžel dát manželce „prvního jitra“.

Manželský svazek sám o sobě nezakládá společenství statků mezi manžely. K tomu § 1233 všeobecného občanského zákoníku vyžadoval zvláštní smlouvu. Společenství statků bylo zpravidla zakládáno jen pro případ smrti jednoho z manželů a dávalo manželovi právo na polovinu toho, „co tu ještě bude po smrti druhého manžela ze statků navzájem do společenství daných.“

Pokud manželé neuzavřeli zvláštní smlouvu, platilo ze zákona (§ 1237), že každý z manželů si podržel vlastnické právo dosavadní, „a to, co kterýkoli manžel za manželství nabude a jakýmkoliv způsobem obdrží, nemá druhý nárok.“ V pochybnostech se ovšem mělo za to, že vlastnictví nabyt muž (viz shora zmíněná mucianská presumpce převzatá z římského práva). Platila rovněž zákonná vyvratitelná domněnka, že manželka svěřila správu svého volného jmění manželovi jako svému zákonnému zástupci.

Ustanovení § 1241 všeobecného zákoníku občanského obsahovalo ochranu obou manželů, pokud jde o jejich majetek. Na jedné straně v případech naléhavých nebo v případě hrozící újmy mohla být manželovi správa majetku manželky odňata. Naproti tomu i on byl „oprávněn učinit přítrž nepořádnému hospodářství své manželky nebo ji dokonce dáti podle zákonných předpisů prohlásiti za marnotratnici.“²¹

Mohu konstatovat, že úpravou ve Všeobecném zákoníku občanském, byť historickou, by se mohla inspirovat i stávající právní úprava, a to v následujících směrech:

- a) koncepce manželství jako civilní smlouvy,
- b) standardní uzavírání svatebních smluv,
- c) zachování oddělených jmění manželů, pokud se sami nedohodnou na společenství statků.

1.2.3. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník a zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

Všeobecný občanský zákoník byl v Československé republice zrušen až zákonem č. 141/1950 Sb., občanským zákoníkem. V souvislosti s ním nabyt účinnosti i nový zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále jen „zákon o právu rodinném“). Na základě této nové legislativní úpravy došlo k oddělení rodinného práva jako samostatného odvětví od práva občanského. Odborná literatura²² vysvětluje, že *oddělení právní úpravy rodinněprávních vztahů od vztahů občanskoprávních bylo v tomto období především legislativně technickým opatřením ovlivněným sovětskou právní úpravou. Svůj význam zde měla snaha upravit nově rodinné vztahy jako vztahy typicky osobního charakteru odděleně od majetkových občanskoprávních vztahů a zvýraznit tak jejich socialistický charakter oproštěný od majetkových aspektů, které hrály rozhodující roli v dřívější úpravě.*

Právní úprava manželského majetkového práva se stala součástí rodinného práva. Zákon o právu rodinném opustil koncepcí manželství jako smluvního vztahu. Ke vzniku manželství bylo vyžadováno souhlasné prohlášení manželů o vstupu do manželství, učiněné před národním výborem (přípustná tak byla pouze civilní forma uzavření manželství; pokud manželé následně

²¹ Citace právní úpravy je převzata z publikace SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel: Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964, Brno: Masarykova univerzita – právnická fakulta, 1993.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: České rodinné právo, Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 25.

uzavřeli i církevní sňatek, nemělo to právní, ale jen symbolický význam – uzavření církevního sňatku před civilním pak bylo trestným činem duchovního²³).

Zákon o právu rodinném poprvé na našem území zavedl režim manželského majetkového společenství, tzv. zákonné společenství majetkové, které bylo chápáno jako quasi podílové spoluvlastnictví, přičemž podíly byly stejné. Umožnil však modifikaci zákonného společenství. Právní úprava byla poměrně útlá. Ustanovení § 22 zákona o právu rodinném upravovalo tzv. získaný majetek, do kterého patřilo jmění, které jeden z manželů nabyl v době trvání manželství, s výjimkou toho, co nabyde dědictvím nebo darem a toho, co slouží jeho osobní potřebě nebo výkonu jeho povolání. Získaný majetek obou manželů byl majetkem jim společným a zakládal zákonné společenství majetkové.

Ustanovení § 23 zákona o právu rodinném obsahovalo pravidlo pro nakládání se jměním náležejícím do zákonného majetkového společenství, které v podstatě přetrvává dodnes – obvyklou správu mohl vykonávat každý z manželů samostatně, pokud však šlo o dispozici přesahující rámec obvyklé správy, vyžadoval se souhlas obou manželů. Jmění v zákonném společenství majetkovém mohl postihnout v souladu s § 24 zákona i věřitel jen jednoho z manželů.

Podle § 21 zákona byla založena solidární vázanost obou manželů za dluhy vzniklé při jednání jednoho z manželů při obstarávání obvyklých záležitostí rodiny. Soud však mohl na žádost jednoho z manželů vyslovit, že jednání druhého manžela takový následek nevyvolá. Tento výrok mohl být zrušen při změně poměrů.

Zákonné majetkové společenství mohlo podle § 25 zákona o právu rodinném být zrušeno soudem, a to jen na návrh jednoho z manželů a jen, pokud pro to byly závažné příčiny. Současně platilo, že zákonné majetkové společenství *ex lege* zaniká zbavením jednoho z manželů svéprávnosti.

V případě, že došlo k zániku zákonného společenství majetkového, platila podle § 26 nadále pro jmění manželů úprava o podílovém spoluvlastnictví s tím, že podíly obou manželů byly stejné.

²³ Srov. § 211 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, trestný čin porušování zákona o právu rodinném. Tento trestný čin byl zrušen až novelou trestního zákona č. 47/1990 Sb.

Podobně jako v dnešní úpravě zakotvoval § 27 zákona povinnost, aby při rozdělení jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového každý z manželů nahradil to, co bylo z tohoto jmění vynaloženo na jeho vlastní majetek, a obdobně, co vynaložil jeden z manželů ze svého, mělo mu být na jeho žádost nahrazeno.

Ačkoli citované ustanovení § 26 zákona vycházelo z parity podílů obou manželů, umožňoval zákon o právu rodinném v § 28 pro případ zániku manželství rozvodem, aby podíl na jmění náležejícím do zákonného společenství byl rozvedenému manželovi, který byl vinen rozvodem, na žádost nevinného manžela odňat, pokud se první z manželů o toto jmění nepříčinil vůbec, nebo mu mohl být snížen, přičinil-li se v míře nepatrné. Pokud byli rozvodem vinni oba manželé, mohl soud na jejich žádost upravit jejich podíly tak, aby poměr odpovídal tomu, jak se o společné jmění přičinili, s přihlédnutím k tomu, zda některý z manželů osobně pečoval o děti a domácnost.

Ustanovení § 29 umožňovalo smluvní modifikaci zákonného společenství majetkového. Manželé se mohli domluvit jak na jiném rozsahu jmění náležejícího do zákonného společenství, tak na jiných pravidlech pro jeho správu. Mohli rovněž vyhradit vznik zákonného společenství majetkového až ke dni zániku manželství. Taková dohoda se nazývala manželská úmluva majetková a k její platnosti byl vyžadován soudní zápis. Úmluva byla účinná ve vztahu ke třetím osobám za podmínky, že těmto osobám byla známá.

1.2.4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník 1964“), byl přijat spolu s novým zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen „zákon o rodině“). Občanský zákoník 1964 vyčlenil právní úpravu majetkových vztahů mezi manželi z rodinného práva a navrátil ji zpět do občanského zákoníku, nadto zavedl zcela nový institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Oba zákony byly poplatny tehdejšímu socialistickému společenskému zřízení a jeho ideologii. V preambuli občanského zákoníku 1964²⁴ se dočteme, že „ustanovení občanského

²⁴ Citace právní úpravy občanského zákoníku 1964 je převzata z publikace BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: Občanský zákoník a předpisy souvisící. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984.

zákoníku směřují k upevňování socialistických ekonomických i ostatních společenských vztahů a k překonávání přežitků ve vědomí lidí a pomáhají tak vytvářet předpoklady pro přeměnu vztahů socialistických ve vztahy komunistické.“ Rovněž základní zásada zakotvená v článku I deklarovala, že „základem občanskoprávních vztahů je socialistické společenské zřízení.“

Podobně preambule zákona o rodině²⁵ konstatovala, že „vybudování socialismu v Československu se významným způsobem projevilo i v oblasti rodinného, manželského a osobního života občanů našeho státu. Společnost usiluje všemožně o to, aby morálka socialistické společnosti se stala základem všech vztahů v rodině, manželství a při výchově dětí.“

V dobovém komentáři²⁶ jsou vymezeny funkce „socialistické rodiny“: *Za kapitalismu je základním posláním rodiny hospodářsky zabezpečovat její členy. Teprve od tohoto základního poslání je odvozena výchovná funkce rodiny, která je závislá na jejím hospodářském postavení. Rodina za socialismu má již obsahově jiné funkce, které jsou v přímé závislosti na stupni rozvoje společnosti. Hlavní změny právní úpravy vztahů v manželství a rodině se týkají výchovy dětí. V socialistické společnosti se na výchově dětí podílí vedle rodiny stále více také sama společnost, a to jak prostřednictvím sítě jeslí, mateřských škol, školních družin, školních klubů, tak i za pomoci společenských organizací, jako je ČSM, Pionýr, ČSTV a další.*

Zákon o rodině umožňoval (do r. 1992) jen civilní formu uzavření manželství – podle § 3 se k uzavření manželství vyžadovalo souhlasné prohlášení muže a ženy před orgánem státu, že vstupují spolu do manželství, a to veřejně a slavnostním způsobem, v přítomnosti dvou svědků. Cit. komentář²⁷ doplňuje, že *zákon výslovně neuvádí důsledky, jestliže nebyla dodržena forma občanského sňatku. Obecně je přijímáno, že v takovém případě manželství vůbec nevznikne a že jde o stav označovaný jako „non matrimonium“.*

Jak již bylo uvedeno, zákon o rodině ponechal majetkoprávní otázky mezi manžely na řešení občanskému zákoníku 1964. Ten v ustanovení § 143 a násl. zavedl institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Podle cit. ustanovení bylo v bezpodílovém spoluvlastnictví vše, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání

²⁵ Citace právní úpravy zákona o rodině je převzata z publikace HOLUB, Milan: Zákon o rodině a předpisy souvisící. Praha: Orbis, 1977.

²⁶ HOLUB, Milan: Zákon o rodině a předpisy souvisící. Praha: Orbis, 1977, s. 16 a 19.

²⁷ HOLUB, Milan: Zákon o rodině a předpisy souvisící. Praha: Orbis, 1977, s. 27.

manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy sloužily osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů. Komentář²⁸ vysvětluje, že *bezpodílovost spoluvlastnictví znamená, že míra účasti manželů není vyjádřena podíly; každý z manželů je proto úplným vlastníkem každé věci, která spadá do bezpodílového spoluvlastnictví, přičemž jeho vlastnictví je omezeno stejným úplným vlastnictvím druhého manžela*. Úprava bezpodílového spoluvlastnictví manželů v občanském zákoníku 1964 byla kogentní. Cit. komentář konstatuje: *Znamená to, že manželé nemohou toto uspořádání svých majetkových vztahů dohodou vyloučit nebo omezit. Na druhé straně není možné, aby k bezpodílovému spoluvlastnictví došlo mezi jinými osobami, než mezi manžely*. Jakékoli dohody o rozšíření nebo zúžení rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů tak byly absolutně neplatné pro rozpor se zákonem.

Správa věcí v bezpodílovém spoluvlastnictví v podstatě odpovídala i dnešní úpravě. Podle § 145 občanského zákoníku 1964 mohl běžné záležitosti týkající se společného jmění manželů vyřizovat každý z manželů. V ostatních záležitostech bylo třeba souhlasu obou manželů, a to pod sankcí relativní neplatnosti. Podle komentáře²⁹ *souhlas druhého manžela nemá předepsanou určitou formu; je však žádoucí, aby dodržoval tutéž formu, jakou má právní úkon. Tento souhlas může být dán i dodatečně*. Pokud by se manželé neshodli na právech a povinnostech vyplývajících z bezpodílového spoluvlastnictví, mohl na návrh jednoho z nich rozhodnout soud.

Bezpodílové spoluvlastnictví zanikalo zánikem manželství. Za trvání manželství jej mohl podle § 148 občanského zákoníku 1964 zrušit soud ze závažných důvodů, „jestliže by další trvání bezpodílového spoluvlastnictví odporovalo pravidlům socialistického soužití.“ Soud mohl o zrušení bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnout jen na návrh jednoho z manželů. Bylo přitom vyloučeno³⁰, aby v průběhu řízení o zrušení bezpodílového spoluvlastnictví byl uzavřen účastníky smír podle § 99 o.s.ř.

Při zániku bezpodílového vlastnictví se provedlo vypořádání podle zásad obsažených v § 150 občanského zákoníku 1964. Vypořádání bylo možné provést dohodou, pokud se manželé

²⁸ BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: Občanský zákoník a předpisy souvisící. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984, s. 227.

²⁹ BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: Občanský zákoník a předpisy souvisící. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984, s. 236.

³⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR zveřejněný ve Sborníku I Nejvyššího soudu ČSSR „Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím“, s. 446, citovaný v publikaci BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: Občanský zákoník a předpisy souvisící. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984, s. 243.

nedohodli, mohl na návrh kteréhokoli z nich rozhodnout soud. Novela občanského zákoníku 1964 č. 131/1982 Sb., doplnila nevyvratitelnou právní domněnku, která obdobně platí dodnes: „Nedošlo-li do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebylo-li bezpodílové spoluvlastnictví manželů na návrh podaný do tří let od jeho zániku vypořádáno rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci z bezpodílového spoluvlastnictví pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, manželům společných.“ Podle cit. komentáře³¹ *je tato tříletá lhůta svou povahou hmotněprávní a prekluzivní, nejde i promlčení.*

Podle § 150 občanského zákoníku 1964 platilo při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů byl přitom „oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek“ a byl „povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek“. Dále cit. ustanovení ukládalo, aby bylo přihlédnuto „k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí“. Přitom se do „míry přičinění“ započítala i péče o děti a obstarávání společné domácnosti. Ustanovení § 150 bylo vodítkem pro rozhodnutí soudu o vypořádání, manželé měli po zániku bezpodílového spoluvlastnictví smluvní volnost, jak své vypořádání upraví. Soudu přitom bylo uloženo, aby vypořádával vždy bezpodílové spoluvlastnictví celé, tj. soud musel v první řadě *určit rozsah bezpodílového spoluvlastnictví a zjistit rozsah nároků, které existují proti bezpodílovým spoluvlastníkům, včetně nároků jednoho z manželů na úhradu toho, co vynaložil ze svého výhradního vlastnictví. Věci, tvořící celkový rozsah bezpodílového spoluvlastnictví musí být oceněny. Při ocenění je třeba vycházet z cen, které tyto věci měly v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví.*

Novela občanského zákoníku 1964 č. 509/1991 Sb. zrušila s účinností k 1. 1. 1992 kogentnost právní úpravy rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Doplněné ustanovení § 143a umožňovalo, aby manželé dohodou zákonem stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví rozšířili, zúžili nebo vyhradili jeho vznik ke dni zániku manželství. Obdobně se mohli dohodnout i na jiných pravidlech pro správu společného majetku. Pro dohodu byla

³¹ BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: Občanský zákoník a předpisy souvisící. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984, s. 248.

předepsána forma notářského zápisu. Tehdejší komentář³² vysvětloval, že *dohodu mohou uzavřít jen manželé. To znamená, že dohoda nemůže být uzavřena dříve, než bylo uzavřeno manželství. V dalším již uzavření dohody omezeno není, může proto k ní platně dojít kdykoliv za trvání manželství (sporné je, zda lze tyto dohody v průběhu manželství měnit a to event. i několikrát; na místě je kladná odpověď)*. Manželé se na dohodu mohli vůči jiné osobě odvolat jen tehdy, jestliže jí tato dohoda byla známá.

1.2.5. Novela občanského zákoníku 1964 a zákona o rodině z r. 1998

Zásadní změnu manželského majetkového práva přinesla novela občanského zákoníku 1964 a zákona o rodině, provedená zákonem č. 91/1998 Sb. V zákoně o rodině došlo ke zrovnoprávnění civilních a církevních sňatků. Pokud jde o občanský zákoník 1964 ve znění novely (dále též „občanský zákoník 1998“), byl institut bezpodílového spoluvlastnictví nahrazen institutem společného jmění manželů, který je i základem aktuální právní úpravy. Právní slovník³³ definuje společné jmění manželů jako *institut upravující vzájemné majetkové vztahy mezi manžely, je výrazem jednoty manželství a rovného postavení manželů po stránce hospodářské*.

Podle § 143 tvořil společné jmění manželů majetek nabytý některým z manželů nebo oběma společně za trvání manželství. Součástí společného jmění manželů ze zákona nebyl majetek získaný dědictvím nebo darem, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věci, které podle své povahy sloužily osobní potřebě jen jednoho z manželů, a dále věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Od institutu bezpodílového spoluvlastnictví se institut společného jmění lišil tím, že do něj patřily i závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahoval míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého. Podle § 144 občanského zákoníku 1998 platila vyvratitelná domněnka, že majetek a závazky nabyté za trvání manželství jsou součástí společného jmění.

³² JEHLIČKA, Oldřich, ŠKÁROVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, VODIČKA, Arnošt, a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1994, s. 166.

³³ HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠTURMA, Petr, ŠÁMAL, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana: Právní slovník. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 956.

Společné jmění manželů zachovávalo fikci bezpodílového spoluvlastnictví, že *každý z manželů je úplným vlastníkem celé věci ze společného jmění manželů; je ve svém vlastnictví omezen jen stejným vlastnictvím druhého manžela. Po zániku společného jmění při jeho vypořádání žádný z manželů tu nenabývá vlastnictví, které už má, ale u věcí, které případnou druhému z manželů, o vlastnictví přichází.*³⁴ Podle dalšího odborného názoru³⁵ *společné jmění vyjadřuje rovněž právní jednotu a nedělitelnost manželů, kteří společně věci užívají pro potřebu svou a své rodiny, aniž by byl vyjádřen jejich podíl na společném majetku. Manželům patří toto právo společně a nerozdílně.*

Majetkovou účast v obchodní společnosti či družstvu občanský zákoník 1998 upravoval tak, že skutečnost, že nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva jedním z manželů za trvání manželství nezakládalo účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

Kromě dispoziční volnosti manželů uspořádat své majetkové vztahy odchýlně od zákonné úpravy dával občanský zákoník 1998 tuto možnost již i snoubencům. Pro uzavření dohody zůstala předepsána forma notářského zápisu.

1.2.6. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Po rekodifikaci soukromého práva zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, došlo znovu k začlenění rodinného práva do práva občanského, tedy do občanského zákoníku. Manželské majetkové právo se tak stalo opět součástí rodinného práva jako součástí práva občanského. Společné jmění manželů (dále také „SJM“) lze na základě platného občanského zákoníku vymezit zákonným režimem, smluveným režimem či režimem založeným rozhodnutím soudu.

Na základě zákonného režimu je součástí společného jmění to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co slouží osobní potřebě jednoho z manželů, co nabyt jeden z manželů darem, děděním nebo odkazem, ledaže dárce

³⁴ HOLUB, Milan a kol.: Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha, a.s., 2002, s. 338.

³⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan a kol.: Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 5., jubilejní aktualizované vydání. Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 337.

při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl, co nabyt jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech, co nabyt jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví, nebo co nabyt jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku. Dále je součástí společného jmění zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů, ale také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva. To neplatí, pokud jeden z manželů nabyt podíl způsobem zakládajícím jeho výlučné vlastnictví. Nabytí podílu nezakládá účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev. Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.³⁶

Společné jmění lze upravit i smluvně, potom se jedná o režim oddělených jmění, režim vyhražující vznik společného jmění ke dni zániku manželství či rozšíření, popř. zúžení společného jmění v zákonném režimu.

Soud na návrh manžela rozšíří nebo zúží společné jmění pouze z důležitých důvodů, např. se jedná o manžela, kterého lze považovat za marnotratného, který podstupuje nepřiměřená rizika či o manžela, který je neomezeným ručitelem v obchodní korporaci, potom se jedná o režim založený rozhodnutím soudu. V další kapitole se blíže věnuji i režimu oddělených jmění a jeho zákonné úpravě.

Občanský zákoník se zabývá také problematikou ochrany třetích osob, a to převážně pokud jde o dluhy jednoho manžela vzniklé proti vůli druhého manžela, popř. vzniklé aniž by o nich druhý manžel věděl, a míru poškození majetku ve společném jmění za účelem uspokojení věřitele.

Občanský zákoník stanoví tři možné způsoby vypořádání společného jmění manželů, tedy likvidace všeho, co dvěma osobám společně náleželo. Patří mezi ně dohoda manželů, rozhodnutí soudu a nevyvratitelné právní domněnky, které nastávají v případě, že se manželé nedohodnou a ani jeden z manželů nepodá návrh na vypořádání společného jmění soudem.

³⁶ § 709 a § 710 zákona č. 89/2012, občanského zákoníku.

Některá ustanovení o bydlení manželů jsou zcela správně obsažena v občanském zákoníku, oddílu 2 pod názvem Manželské majetkové právo, a to z toho důvodu, že právě uzavřením manželství a vznikem společného jmění vzniká manželům též právo sdílet společnou domácnost i za předpokladu, že nemají trvalý pobyt na stejné adrese. Jedná se o ustanovení zakládající stejná práva a stejné povinnosti pro oba manžely k jednomu obydlí i přesto, že na kupní, nájemní či jiné smlouvě je stranou pouze jeden z manželů.

Ustanovení o domácím násilí byla za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 upravena pouze trestním zákoníkem a občanským soudním řádem, bylo třeba, aby danou problematiku upravovalo i hmotné právo soukromé, tedy nový občanský zákoník. Ustanovení § 751 - § 753 občanského zákoníku se vztahují i na ostatní osoby, které s manželi sdílejí společnou domácnost, tedy ne pouze na druhého manžela.

2. Manželské majetkové právo

Manželství v právním pojetí je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.³⁷ Ale manželství není pouze svazek k založení rodiny, neboť ne všechna manželství jsou uzavřena právě z tohoto důvodu – i páry, které zůstanou bezdětné, mají samozřejmě právo uzavřít a také uzavírají manželství. K manželství se tedy pojí i jiné právní skutečnosti než pouze ty vymezené v ustanovení § 655 občanského zákoníku. S uzavřením manželství je spojen i vznik manželského majetkového práva, do kterého spadají ustanovení o společném jmění manželů, jejich bydlení a zvláštní ustanovení proti domácímu násilí. Manželské majetkové právo je upraveno v části druhé občanského zákoníku, Rodinné právo, hlavě první, Manželství, dílu čtvrtém, Povinnosti a práva manželů, oddílu druhém zvaném Manželské majetkové právo. Výklad oddílu občanského zákoníku s názvem Manželské majetkové právo je hlavním tématem této kapitoly.

2.1. Společné jmění manželů

Dle § 708 odst. 1 občanského zákoníku to, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů (dále také jen „společné jmění“ nebo „SJM“). To neplatí, zanikne-li společné jmění za trvání manželství na základě zákona. V odst. 2 daného ustanovení je společné jmění rozděleno do tří režimů, a to režimu zákonného, smluvního a režimu založeného rozhodnutím soudu. Důvodová zpráva³⁸ k danému ustanovení vysvětluje, že *manželské majetkové právo představuje soubor právních ustanovení týkajících se majetkových poměrů manželů v tom nejširším slova smyslu. Přesto jsou některé majetkové záležitosti manželů (výživné, bydlení a zejména pak dědické právo manželů) upraveny zvlášť. Rozlišuje se na straně jedné zákonný režim, na straně druhé pak režimy modifikované – režim smluvený a režim založený rozhodnutím soudu. Modifikované režimy mají zásadně mít shodnou právní relevanci a shodné právní důsledky, zejména pokud jde o třetí osoby. Jinou povahu má případ, kdy je zákonný režim vyloučen v důsledku výslovného zákonného ustanovení, totiž tehdy, hraje-li takové opatření roli zásadní zákonné ochrany jednoho z manželů v případě, kdy je vůči druhému aplikována ať již soukromoprávní, anebo veřejnoprávní sankce.* Manželé v rámci společného jmění vystupují jako jedna osoba a každý má právo k celému majetku jako celku.

³⁷ § 655 občanského zákoníku.

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 708.

2.1.1. Zákonný režim

Součástí společného jmění v zákonném režimu tak, jak je vymezen v § 709 občanského zákoníku, je to, co nabyl jeden z manželů nebo co nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co slouží osobní potřebě jednoho z manželů, co jeden z manželů nabyl darem, děděním nebo odkazem, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl, dále toho, co nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech, co nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví, a toho, co nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku. Součástí společného jmění je dále zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů a podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní korporace. To neplatí, pokud jeden z manželů nabyl podíl způsobem zakládajícím jeho výlučné vlastnictví podle § 709 odst. 1 občanského zákoníku. Nabytí podílu nezakládá účast druhého manžela na dané obchodní společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev. Nejvyšší soud tento závěr upřesnil ve svém rozhodnutí,³⁹ kdy stanovil, že *společný nájem družstevního bytu spojený se společným členstvím manželů v bytovém družstvu nevznikne, jestliže manželé, kteří nezaložili společnou domácnost, prokazatelně vstoupili do manželství s úmyslem trvale žít odděleně nebo jestliže jejich zákonem předpokládaný záměr trvale spolu žít nebyl nikdy uskutečněn v důsledku toho, že – aniž by spolu vůbec někdy začali trvale žít – došlo v jejich vztazích k trvalému a hlubokému rozvratu a manželství přestalo plnit svoji společenskou funkci.*

Právní úprava zákonného režimu společného jmění manželů vychází z toho, že zásadně náleží do společného jmění vše, co bylo nabyto jedním nebo oběma manžely za trvání manželství, a taxativním výčtem doplňuje výjimky, tedy to, co – i přes zákonný režim společného jmění – nabývá do svého vlastnictví jen jeden z manželů. Z ustálené judikatury je možné dovodit, že *při posouzení, zda určitá věc patří do SJM, platí zásada „v pochybnostech ve prospěch společného jmění.*⁴⁰ Současně je judikatorně potvrzeno, že věc není vyňata ze společného jmění, pokud je mezi manžely zákonný režim, jen na základě souhlasného prohlášení manželů nebo jednostranného prohlášení druhého manžela, že věc patří do výlučného jmění jednoho z manželů, pokud podle zákonné úpravy náleží do společného jmění manželů.⁴¹

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 05. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1517/2018.

⁴⁰ FRANCOVÁ, Marie, DVORÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana: Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 44.

⁴¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 9. 2013, sp. zn. 22 Cdo 1326/2012.

Dle důvodové zprávy⁴² k občanskému zákoníku *se ze společného jmění vylučuje, co je nabyto výhradně z majetku jednoho z manželů, a tedy nebylo součástí společného jmění (příjmy z nemovité věci manžela do výše nákladů). Naproti tomu zisk (tj. výnos po odečtení nákladů) z výhradního majetku se stává součástí společného jmění.* Tato úprava odstraňuje nejasnosti vyplývající z předchozí úpravy, kdy bylo sporné, zda zisk z obchodní korporace, jejíž podíl náležel výlučně jednomu z manželů (ať již proto, že jej nabyt před uzavřením manželství nebo proto, že jej nabyt způsobem zachovávajícím jeho výlučné vlastnictví, např. děděním). Aktuální úprava se jeví jako spravedlivější ve vztahu k rovnosti obou manželů. Pokud by platilo, že jak obchodní podíl, tak též zisk (jako plod věci) náleží výlučně jednomu z manželů, zatímco příjmy ze zaměstnání jednoho z manželů jsou součástí společného jmění, pak by ten z manželů, který by měl, třeba i vysoké příjmy z dividend svých kapitálových společností, byl výrazně zvýhodněn oproti druhému manželovi, který by své příjmy získal z pracovního poměru.

Nejvyšší soud ve svém dalším rozhodnutí⁴³ dospěl k závěru, že *i výnosy z podniku jednoho z manželů (tvořícího jeho výlučný majetek) patří do společného jmění manželů. Jsou-li tyto výnosy vloženy zpět do podnikání, jde o vynaložení společných prostředků na výlučný majetek podnikajícího manžele, které by byl podnikající manžel ke dni zániku společného jmění vrátit. Nelze ovšem opominout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním. V takovém případě je však značně obtížné vyčíslit to, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch společného jmění manželů ve smyslu § 149 odst. 2 obč. zák. Podnikající manžel je povinen nahradit do společného jmění takovou částku, která se rovná kladnému rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podniku ke dni zániku společného jmění, což zpravidla představuje cenu podniku (nebyl-li vytvořen i vynaložením výlučných prostředků podnikajícího manžel).*

Naproti tomu je již z předchozí úpravy dovozováno, že *ze společného jmění manželů je třeba vyjmout tvůrčí činnost. Tvůrčí výtvar sám, tj. obrazy, sochy atd. nepatří do společného jmění manželů.*⁴⁴

⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 709 až § 711.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 08. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2280/2017.

⁴⁴ HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav, POKORNÝ, Milan: Společné jmění manželů. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s. 2009, s. 91.

Ustanovení § 709 občanského zákoníku blíže upřesnil Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí⁴⁵ shrnul: *I. Společné jmění manželů k věcem vzniká jejich pořízením za trvání manželství (není-li omezeno smlouvou o zúžení rozsahu SJM) ze zdrojů společného jmění manželů. Takovými zdroji jsou – vedle jiných příjmů – i prostředky získané výlučně některým z manželů, ledaže by šlo o zdroje taxativně uvedené v § 143 odst. 1 písm. a) obč. zák., tj. o dědictví, dary, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Proto věci pořízené z půjčky, byť sjednané jen jedním z manželů a určené jen pro něj, v zásadě patří do společného jmění manželů – půjčitele a jeho manžela. II. Součástí SJM jsou prostředky získané některým z manželů půjčkou nebo úvěrem, a stejně tak i majetkové hodnoty za tyto prostředky získané.*

Součástí společného jmění jsou podle § 710 občanského zákoníku i dluhy převzaté za trvání manželství vyjma těch, které se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk tohoto majetku a těch, které převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž by se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny. To důvodová zpráva⁴⁶ k občanskému zákoníku blíže vysvětluje: *V § 710 se stanovuje výslovně o převzatých dluhích. Jde tedy o dluhy, které lze převzít: takovými jsou jen dluhy soukromoprávní (nikoli veřejnoprávní), a jen o závazky z řádného obligačního důvodu (nejde o závazky z porušení právní povinnosti). Pokud jde o účel, který byl převzetím (vzetím na sebe) dluhu sledován, bude třeba vždy hodnotit, zda touto cestou měla být obstarána běžná potřeba rodiny, anebo zda již šlo o záležitost, která potřebám rodinné domácnosti po stránce kvalitativní a kvantitativní neodpovídá. Z tohoto zřetele je třeba posuzovat i kvalitu velkého počtu kvalitativně, popř. kvantitativně malých závazků.* Uvedené ustanovení velmi výrazně chrání druhého z manželů. V prvním případě mu je umožněno vyvázat se z dluhů, které se týkají výlučného majetku druhého z manželů. V praxi může jít např. o dluh z úvěru použitého na opravu rekreační chalupy ve výlučném vlastnictví prvního manžela. Pokud by byl tento dluh pasivem společného jmění, výrazně by snižoval (v případě ukončení zákonného režimu a vypořádání manželů) hodnotu majetku, který by v rámci vypořádání obdržel druhý z manželů, a ve svých důsledcích by se tak jednalo o faktické bezdůvodné obohacení prvního manžela, který úvěr použil na zhodnocení svého

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 07. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2390/2017.

⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 709 až § 711.

výlučného majetku. V rámci zákonné úpravy jsem se zamýšlela i nad otázkou, zda by pasivem společného jmění měl být např. dluh ze spotřebitelského úvěru, který jeden z manželů spotřeboval výlučně na svou soukromou záležitost (hobby), např. zahraniční dovolenou jen tohoto manžela. Mám za to, že teleologickým výkladem § 710 OZ je nutné dojít k závěru, že takový dluh by pasivem společného jmění manželů být neměl.

Dluhy, které jsou součástí společného jmění, mohou být z majetku náležejícího do společného jmění i spláceny. Tento závěr potvrdil Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí⁴⁷ jasně vymezil, že *pokud je hrazen dluh, jenž je součástí společného jmění manželů, z prostředků náležejících do společného jmění manželů, nemůže se jeden z manželů vzhledem k principu nedílného spoluvlastnictví za trvání společného jmění domáhat po druhém manželu úhrady byť jen části takového dluhu.*

Institut společného jmění, jak popisuje Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí,⁴⁸ spočívá na zásadě, že majetek, jenž ho tvoří, patří oběma manželům bez určení jejich podílů; jinak řečeno, každý z nich je vlastníkem celé věci (práva), přičemž jeho vlastnické právo je jen omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela. Za trvání společného jmění tedy podíly manželů na společné věci neexistují (srov. např. důvody usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2012, sp. zn. 31 Cdo 1374/2010). Tento závěr konvenuje s předchozí terminologií, kdy společné jmění manželů bylo označováno za „bezpodílové spoluvlastnictví“, a kdy bylo tedy pojmově jednoznačné, že manželé jsou nedílnými spoluvlastníky každé věci náležející do společného jmění, a rovněž tak nedílnými dlužníky, pokud jde o dluhy, které jsou pasivem společného jmění manželů.

Občanský zákoník dále navazuje ustanovením § 712, které uvádí, že pokud zákon nestanoví jinak, použijí se pro společné jmění obdobně ustanovení občanského zákoníku o společnosti, popřípadě ustanovení o spoluvlastnictví. To důvodová zpráva⁴⁹ jasně vysvětluje tak, že *manželé tvoří společenství, obdobně jako spolunájemci, spoluvlastníci, ti, kdo se sdružili, aby spojili své síly nebo prostředky, aniž mají v úmyslu vytvořit právnickou osobu. Pro manželskou entitu by měl být užíván výraz „společenství“, nikoli „společnost“.* Pravidla o společnosti jsou tedy využívána spíše v rovině společenské a pravidla o spoluvlastnictví jsou používána tam, kde

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2018, sp. zn. 20 Cdo 953/2018.

⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 29 ICdo 145/2017.

⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 712.

dané majetkové hodnoty mohou být předmětem spoluvlastnictví. Nepovažuji toto řešení za zcela šťastné, neboť nevyklučuje případný rozpor mezi úpravou společnosti a úpravou spoluvlastnictví. Pokud jsme opustili institut bezpodílového spoluvlastnictví, pak je namístě, aby úprava zákonného manželského majetkového režimu byla provedena *sui generis* a nevyžívala nedokonalé odkazy na právní úpravu společnosti nebo spoluvlastnictví, neboť nejde ani o jedno ani o druhé.

Nejvyšší soud se zabýval v souvislosti s právním jednáním jednoho z manželů i otázkou omezené svéprávnosti druhého manžela a dovodil, že *podle § 703 odst. 1 obč. zák. vznikne společný nájem bytu manželům, z něhož jsou oprávněni a povinni společně a nerozdílně. Je přitom nerozhodné, zda jeden z nich je osobou s omezenou způsobilostí k právním úkonům, neboť vznik práv a povinností vyplývajících z nájemního vztahu v jeho případě nevyplývá z právního úkonu (Smlouvy), nýbrž přímo ze zákona (ustanovení § 703 odst. 1 obč. zák.). Vznik společného nájmu chrání druhého manžela, jeho právo bydlení, získává tím stejná práva a povinnosti jako manžel, který uzavřel nájemní smlouvu.*⁵⁰ Tento závěr je nutno vztáhnout na problematiku nabytí/pozbytí aktiva či pasiva společného jmění, tj. i manžel s omezenou svéprávností je účasten takového nabytí či pozbytí. Netýká se však dispozice s majetkem ve společném jmění manželů, kdy rozsah samostatného dispozičního oprávnění odpovídá stupni svéprávnosti manžela, příp. nutné ingerence opatrovníka.

2.1.1.1. Správa v zákonném režimu

Správu v zákonném režimu rozděluje občanský zákoník na běžnou správu a správu nad rámec běžné. Běžnou správu provádějí oba manželé nebo jeden z nich dle dohody manželů, zde se presumuje souhlas druhého manžela a není možné dovolávat se neplatnosti. Práva a povinnosti mají manželé v běžné správě společně a nerozdílně. Správa nad rámec běžné musí být provedena společně nebo ji provádí jeden z manželů se souhlasem druhého manžela. Pokud manžel nejedná jako řádný hospodář, lze jeho souhlas nahradit soudním rozhodnutím. V případě, že souhlas ovšem dán nebyl nebo byl opomenut, může se druhý manžel domáhat relativní neplatnosti.

Ustanovení § 713 občanského zákoníku blíže vysvětluje jednotlivá dílčí oprávnění vyplývající ze zákonného režimu společného jmění, a to tak, že manželé součástí společného jmění užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 07. 2019, sp. zn. 26 Cdo 4684/2018.

nebo jeden z nich podle dohody. Povinnosti a práva spojená se společným jměním nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně. Z právních jednání týkajících se společného jmění nebo jeho součástí jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně.

Komentář k občanskému zákoníku⁵¹ citované ustanovení blíže vysvětluje tak, že *součástí společného jmění jsou kladné majetkové hodnoty, ale také dluhy, to jest záporné majetkové hodnoty náležející manželům. Ve zdejších ustanovení se zmiňují toliko kladné majetkové hodnoty, a to takové, které je možné užívat a/nebo požívat (brát z nich plody a užitky), udržovat je, nakládat s nimi, hospodařit s nimi a spravovat je. Jde tedy zřejmě o hmotné předměty (tedy jen zlomek věci v právním smyslu, byť významný). Pokud jde o užívání, požívání nebo nakládání, nelze použitým výrazům přikládat jiný než standardní význam. Naproti tomu další použité výrazy vyjadřující vykonávání práv manžely k hmotným předmětům, které jsou součástí společného jmění, se jinak používají i v jiných souvislostech. (...) Se součástmi společného jmění, ať se jedná o majetkové hodnoty jakéhokoli druhu, jsou nutně spojeny povinnosti a stejně tak nutně i práva. (...) Manželé, stejně jako každý vlastník nemovitosti, mohou využívat svá práva, která jim zákon dává v souvislosti s vlastnictvím, tj. jak práva vyplývající ze samotné podstaty vlastnického práva, což je např. právo na ochranu, tak také práva vyplývající z vlastnictví nemovité věci, např. právo ovlivňovat imisemi pocházejícími z vlastní nemovitosti, nemovitosti sousední. Všechny tyto povinnosti a všechna tato práva nutně náležejí oběma manželům společně, ba společně a nerozdílně, jejich výkon jedním z manželů znamená zároveň výkon i druhým manželem, uplatnění obdobně. Není možné, aby se manžel dovolával toho, že si sám ještě to či ono nevykonal, zatímco druhý manžel již ano: pokud se jedná o něco, co lze vykonat jen jednou, pak manžel, který oprávnění spojené se součástí společného jmění již vykonal, provedl tím samým výkon i za druhého manžela. Lze si např. představit žalobu negatorní proti rušení vlastnického práva. Podá-li ji jeden manžel, podává ji tím samým i manžel druhý. Manželé nebo jeden z manželů, který právně jedná vůči třetím osobám v záležitostech týkajících se společného jmění jako celku (což jsou vskutku spíše jen teoretické situace, které si lze představit spíše v případě, kdy společné jmění manželů představuje jen jedna věc, protože manželé ještě nic jiného za trvání manželství nenabyli), zavazuje vždy zároveň - svým jednáním samým - i svého manžela. Spolu současně či zároveň právně jednající manželé se zároveň zavazují, resp. opravňují vždy společně a nerozdílně, solidárně. Je tomu tak proto, že zvenčí, právně vzato, se považují za jednu osobu: jsou společníky jmění, sdílejí spolu společenství jmění. Právním jednáním se manželé stávají zejména společnými dlužníky (čímž*

⁵¹ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

nemá být řečeno, že význam spoluvěřitelství je druhořadý). Pro věřitele to znamená, že může ujednané plnění žádat od kteréhokoli z manželů. Je v jednoduché pozici: stačí, najde-li a osloví-li alespoň jednoho z nich. Jsou-li manželé v postavení spoluvěřitelů, může plnění žádat každý z nich. Splněním jednomu dluh zaniká. To může mít značný význam zejména v případech, kdy manželé spolu nejsou v dobrých vztazích a třeba jeden z nich požaduje plnění tak, aby je získal právě jen on. To by ale nemělo povinnost dlužníka plnit nijak zasáhnout.

Z občanského zákoníku tedy vyplývá, že při uzavření manželství se manžel stává spoludlužníkem druhého manžela a to nejen dluhů budoucích, ale odpovídá i za dluhy, ke kterým se manžel zavázal i před uzavřením manželství. Na dluhy vzniklé před uzavřením manželství můžeme použít ustanovení § 732 občanského zákoníku, které říká, že pokud vznikl dluh jen jednoho z manželů proti vůli druhého manžela, který nesouhlas projevil vůči věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl, může být společné jmění postiženo jen do výše, již by představoval podíl dlužníka, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno podle § 742 OZ. Nadto je možno uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu⁵², kde ve své právní větě Nejvyšší soud stanoví, že *splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů; právo věřitele domáhat se při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojení závazku povinného manžela postižením společného jmění manželů tím není dotčeno.* Jelikož toto rozhodnutí bylo zcela odlišné od dosavadní rozhodovací praxe, vyvolalo velkou vlnu komentářů, a to názorů pro i proti.

Sjednací stanovisko vymezil Ústavní soud⁵³ takto: *Pokud odvolací soud postupoval v souladu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu a současně svůj názor o použitelnosti této judikatury i za platnosti nového občanského zákoníku podpořil komentářovou literaturou, která považuje názor odvolacího soudu za jedno z možných řešení dotčené právní otázky, nelze jeho rozhodnutí pokládat za řádně neodůvodněné jen proto, že nevyvrátil jiný možný (stěžovatelem předestřený) právní závěr a s ním související námitky týkající se neaplikovatelnosti dřívější judikatury Nejvyššího soudu. Není úkolem Ústavního soudu, aby zrušením rozhodnutí, jehož výklad zákona sám o sobě nemá znaky protiústavnosti, vnucoval obecným soudům jiný výklad platného práva, a aby si tak nad rámec své pravomoci přisuzoval postavení arbitra uvnitř obecného soudnictví. Bude na Nejvyšším soudu, aby se nastolenou právní otázkou zabýval, a sjednotil dosud rozporné právní názory.* Ústavní soud tedy neshledal narušení ústavnosti, ale

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.9.2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2015, sp. zn. II. ÚS 1980/15.

vyslovil, že bude na Nejvyšším soudu, aby se nastolenou právní otázkou zabýval, a sjednotil doposud rozporné závěry ohledně této problematiky.

Ustanovení § 714 a § 715 občanského zákoníku upravují, při jakých záležitostech je vyžadováno, aby jednali manželé společně nebo jeden z nich se souhlasem druhého manžela. Jedná se o záležitosti týkající se společného jmění a jeho součástí, které nelze považovat za běžné. Odmítá-li manžel dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen vůli projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud. Jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání (jedná se tedy o neplatnost relativní). Má-li být součást společného jmění použita k podnikání jednoho z manželů a přesahuje-li majetková hodnota toho, co má být použito, míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, vyžaduje se při prvním takovém použití souhlas druhého manžela. Byl-li druhý manžel opomenut, může se rovněž dovolat neplatnosti takového jednání. Má-li být součást společného jmění použita k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu, nebo je-li důsledkem nabytí podílu ručení za dluhy společnosti nebo družstva v rozsahu přesahujícím míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, obdobně platí, že se vyžaduje souhlas druhého manžela. Byl-li opět druhý manžel opomenut, může se dovolat neplatnosti takového jednání. Na toto navazuje ustanovení § 586 vymezující neplatnost. Je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba, tedy manžel jehož souhlas byl opomenut. To je základním znakem relativní neplatnosti. Současně platí, že nenamítne-li manžel neplatnost právního jednání, při kterém byl opomenut, považuje se právní jednání za platné. Námitkou neplatnosti má zákonodárce namysli jednostranný projev vůle oprávněné osoby, ze kterého musí být jednoznačně zřejmý záměr jednajícího uplatnit neplatnost, a tedy odstranit právní jednání.⁵⁴ Právo opomenutého manžela namítnout neplatnost právního jednání podléhá obecné tříleté promlčecí době, která počíná běžet ode dne, kdy právo námitky mohlo být uplatněno poprvé (§ 619 odst. 1 občanského zákoníku). Pokud tato lhůta marně uplyne, právní jednání se stává platným bez další možnosti vyslovení neplatnosti.

⁵⁴ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

Odborná literatura⁵⁵ vedla polemiku k tomu, jakou formu má mít souhlas druhého manžela s právním jednáním manžela s majetkem ve společném jmění manželů, a to zejména v případě, kdy je pro samotné dispoziční jednání předepsána přísnější zákonná forma (písemná, písemná s ověřeným podpisem apod.). Polemika vznikla na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu⁵⁶, který dovedl, že je-li k uzavření dohody o převodu členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu⁵⁷ legitimován člen družstva a ve skutečnosti dohodu uzavřel jen jeden ze společných členů, je taková dohoda absolutně neplatná. Z tohoto rozhodnutí bylo dovozováno, že tam, kde zákon předepisuje pro dispoziční právní jednání konkrétní formu, je nutné, aby takovou formu mělo i jednání, kterým druhý z manželů disponuje s majetkem ve společném jmění manželů odsouhlasí. Tento závěr následně neobstál a v podmínkách nového občanského zákoníku je vcelku jednotně zastáván názor, že pro udělení souhlasu nejednajícího manžela není předepsána žádná forma a je možné, aby byl udělen ústně či konkludentně. K tomuto závěru se přikláním, a to s ohledem na obecnou zásadu priority výkladu smluv, který nezakládá jejich neplatnost, jednak proto, že tam, kde zákonodárce chtěl nejednajícího manžela více chránit přísnější formou souhlasu, učinil tak výslovně při ochraně společného bydlení (viz § 749 občanského zákoníku). Na druhé straně je samozřejmě v zájmu toho, kdo je druhou stranou dispoziční smlouvy s jedním manželem, aby měl souhlas druhého manžela výslovně a písemně potvrzen, neboť ústní nebo dokonce konkludentní souhlas se v případě sporu o relativní neplatnost obtížně prokazuje.

V souvislosti s dispozicí s obchodními podíly byl řešen i případ,⁵⁸ kdy se – po dovolání se neplatnosti nejednajícího manželem – zkoumala otázka konkludentního souhlasu. Opomenutý manžel se domáhal vyslovení neplatnosti smlouvy o převodu podílu, uzavřené jeho manželkou. Předmětný podíl byl přitom podílem na společnosti, v níž opomenutý manžel vykonával funkci jednatele a jako jednatel – poté, co nabyvatel podílu doručil společnosti smlouvu o převodu, s nabyvatelem jednal jako se společníkem, tedy zasílal mu pozvánku na jednání valné hromady, umožňoval mu na těchto jednáních účast apod. Soud dle mého názoru v tomto případě správně dovedl, že *souhlas je nutno chápat jako jednostranné právní jednání ve smyslu §§ 545 a 546 OZ. Pro každé právní jednání přitom platí, že je přičitatelné určité konkrétní osobě, tedy, že právní*

⁵⁵ VLASTNÍK, Jiří. K podmínce udělení souhlasu druhého manžela k právním úkonům týkajícím se majetku ve společném jmění manželů [online]. 03. 02. 2009 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-podmince-udeleni-souhlasu-druheho-manzela-k-pravnim-ukonum-tykajicim-se-majetku-ve-spolecnem-jmeni-manzela-55519.html> nebo CHALUPA, L.: Dispozice s majetkem ve společném jmění manželů. [online]. 18. 03. 2008 [cit. 2020-06-03]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dispozice-s-majetkem-ve-spolecnem-jmeni-manzela-53598.html>.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 26 Cdo 2220/2006.

⁵⁷ Podle § 230 tehdy účinného zákona č. 513/2001 Sb., obchodní zákoník.

⁵⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. 7 Cmo 281/2017.

důsledky s ním spojené ponese určitá konkrétní osoba. Tak platí, že právní jednání, které učinila osoba sama za sebe, je přičitatelné právě této osobě, jakož i, že právní jednání, které učinila určitá osoba v souladu s právním řádem za jiného (v jeho zastoupení), je přičitatelné oné jiné osobě, tj. zastoupenému. Vzhledem k tomu, že ve všech prvním žalovaným označených a soudem posuzovaných případech jednal žalobce jako zástupce právnické osoby, soud uzavřel, že ve všech těchto případech jsou jednání žalobce přičitatelná právnické osobě, za kterou v tu dobu žalobce jednal, a že se tedy nejedná o vlastní jednání žalobce, kterými by měl žalobce úmysl způsobit důsledky ve svém právním postavení.

2.1.2. Smluvený režim

Manželé, ale i osoby hodlající uzavřít manželství, tedy snoubenci, si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu. Hovoříme o režimu smluveném. Přitom není vyloučeno, aby byla jednomu z manželů v důsledku sjednání smluveného režimu majetkových vztahů poskytnuta kompenzace. Nejvyšší soud k této problematice uvedl, že *snoubenci mají právo upravit si budoucí majetkové vztahy před uzavřením manželstvím ve formě notářského zápisu obdobně jako manželé a zvolí-li možnost SJM smluvně zúžit (až na věci, které tvoří vybavení jejich společné domácnosti), není vyloučeno, aby si sjednali, že jedna ze smluvních stran obdrží v případě rozvodu dohodnutou kompenzaci. V takovém případě se nejedná o vypořádání vyplývající ze změny již existujícího SJM - nejde totiž o závazek k vyplacení částky nahrazující vypořádání SJM. Je logické, že ta ze smluvních stran, která může být smlouvou podle § 143a odst. 3 obč. zák., tj. zúžením zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů, ekonomicky znevýhodněna, bude (ve smyslu vyvážení postavení smluvních stran) požadovat kompenzaci v dohodnuté formě. Ujednáním, jehož smyslem je „odškodnění“ žalobkyně, resp. její „odměna“ za souhlas se zúžením SJM, tudíž nedojde k obcházení zákonných pravidel pro vypořádání SJM; v občanskoprávních vztazích platí zásada, že smlouvy se mají plnit.⁵⁹*

Ujednají-li si smluvený režim manželé, upraví zpravidla své povinnosti a práva týkající se již existujícího společného jmění. Ujednají-li se pro smluvený režim zpětný účinek, nepřihlíží se k tomu (§ 716 odst. 1 OZ). Manželé si mohou smluvně modifikovat režim společného jmění. Smlouvu o manželském majetkovém režimu mohou uzavřít snoubenci před vstoupením do manželství, potom nabývá účinnosti v den, kdy bylo manželství uzavřeno. Týká-li se smlouva již

⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 03. 2019, sp. zn. 33 Cdo 795/2018.

existující věci zapsané do veřejného seznamu (např. nemovitá věc zapsaná v katastru nemovitostí), lze provést do tohoto seznamu zápis změny až po uzavření manželství (§720 odst. 1). Smlouvu lze ujednat i po sňatku, ale tato smlouva nikdy nemůže mít zpětný účinek, vždy ji uzavírají snoubenci či manželé s úmyslem upravit vztahy budoucí. Týká-li se smlouva manželů o manželském majetkovém režimu již existující věci zapsané do veřejného seznamu, nabývá smlouva v této části účinky vůči třetím osobám zápisem do tohoto seznamu (§720 odst. 2 OZ). Výjimka z tohoto pravidla může být stanovena pouze občanským zákoníkem. Ústavní soud vysvětlil, že *dohoda podle § 143a obč. zák.⁶⁰ se netýká jednotlivých částí majetku, nýbrž znamená toliko rozšíření nebo zúžení obecného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů, který je upraven v § 143 obč. zák.; dohoda se může týkat jen majetku nabytého v budoucnu (tedy po uzavření této dohody), nemůže však zahrnovat majetek, který byl nabyt před jejím uzavřením, takovou dohodou nelze zpětně měnit vlastnictví již nabyté.⁶¹*

Smlouva o manželském majetkovém režimu vyžaduje formu veřejné listiny, zpravidla notářského zápisu. Dle § 721 občanského zákoníku se smlouva o manželském majetkovém režimu zapíše do veřejného seznamu, je-li to v ní ujednáno; jinak na žádost obou manželů. Do seznamu se zapíše vše, co mění zákonný majetkový režim manželů. Zápis provede bez zbytečného odkladu ten, kdo smlouvu sepsal, a není-li to možné, ten, kdo seznam vede. Toto blíže vysvětluje důvodová zpráva⁶² tak, že *budou-li smlouva a vše, co zákonný majetkový režim manželů mění, zapsány do veřejného seznamu, budou změny ujednané manžely účinné vůči třetím osobám. Je ovšem na stranách manželské smlouvy a na jejich vůli, chtějí-li takové účinky vyvolat. Proto se vyžaduje, aby smlouva obsahovala výslovné ujednání, že zápis smlouvy bude do seznamu proveden. Chybí-li takové ujednání ve smlouvě (popřípadě nedoplní-li manželé v tomto smyslu následně smlouvu dodatkem), bude možné smlouvu do veřejného seznamu zapsat, pokud o to oba manželé požádají. Důraz se klade na shodu vůle obou manželů; k podání žádosti o zápis může být ovšem i jeden z manželů druhým manželem zmocněn ve smlouvě nebo mimo ni. Pokud smlouva o manželském majetkovém režimu nebude do veřejného seznamu zapsána, budou se manželé moci jejího obsahu vůči třetí osobě dovolat, jen byla-li se smlouvou seznámena. Tímto veřejným seznamem je veřejný Seznam listin o manželském majetkovém režimu vedený Notářskou komorou ČR, který nahradil předchozí neveřejnou Centrální evidenci manželských smluv, která sloužila jen pro účely dědického řízení a nesplňovala tudíž požadavky kladené na veřejný seznam. V seznamu listin o*

⁶⁰ Míněn zákon č. 40/1964 Sb. v tehdy účinném znění.

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 01. 1996, sp. zn. I. ÚS 86/95.

⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 721.

manželském majetkovém režimu jsou vedle notářských zápisů o smlouvách manželů nebo snoubenců i rozhodnutí soudu, kterými soud zrušil nebo obnovil společné jmění manželů, zúžil jeho rozsah nebo změnil manželský majetkový režim založený rozhodnutím soudu na režim smlouvený. Odborná literatura⁶³ upozorňuje, že *kterýkoli notář vydá každému na jeho žádost ze sbírky listin opis smlouvy o manželském majetkovém režimu nebo opis rozhodnutí soudu o změně manželského majetkového režimu nebo potvrzení o tom, že smlouva o manželském majetkovém režimu nebo rozhodnutí soudu o změně manželského majetkového režimu nejsou v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu zapsány.*

Smlouva mezi manžely nebo snoubenci může mít tři různé formy, a to režim oddělených jmění, režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství a režim rozšíření nebo zúžení společného jmění v zákonném režimu. Přitom není vyloučeno, aby byl nastolen tzv. holandský režim (blíže viz kapitola 3.1 rigorózní práce), tzn., aby si manželé ujednali, že vše, co mají a co nabydou, bezvýjimečně bude tvořit součást společného jmění manželů. V tomto smyslu je tak nutné taxativní výčet obsažený v § 709 odst. 1 občanského zákoníku, tj. výčet toho, co nepatří do společného jmění manželů, chápat jako dispozitivní. Smlouva může obsahovat jakékoli ujednání a týkat se jakékoli věci, ledaže to zákon zakazuje; může se týkat zejména rozsahu, obsahu, doby vzniku zákonného nebo jiného režimu společného jmění, jednotlivých věcí i jejich souborů. Smlouvou tak lze změnit zařazení již existujících součástí společného jmění i upravit zařazení budoucích součástí jmění rozdílně od zákonného režimu (§ 718 odst. 1 OZ). Zákon v plném rozsahu respektuje autonomii smluvní vůle manželů, resp. snoubenců.

Komentářová literatura k tomu vysvětluje: *Tyto režimy (formy) se od sebe odlišují "jenom" tím, co se stane, zanikne-li manželství v tom a v onom případě. Zatímco v případě separace při zániku manželství se nebude sčítat a rozdělovat (zákon nic pro ten případ nestanoví), v případě vyhrazení vzniku se nabytý majetek dělí dvěma, odečtou se výdaje, a výsledná částka se rozdělí, jako by společné jmění existovalo po celou dobu trvání manželství. Zjevným nevýhodám separace se proto předchází (zpravidla) předsvatební smluvní úpravou pro případ zániku manželství, a to zejména zániku rozvodem manželství.*⁶⁴ Smlouva nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se týkat obvyklého vybavení domácnosti (s výjimkou

⁶³ FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana: Rozvody, rozchody a zánik partnerství. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 51.

⁶⁴ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

stanovenou v § 718 odst. 3 OZ), zároveň se nesmí svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetích osob (ledaže by se smlouvou souhlasila; smlouva uzavřená bez souhlasu třetí osoby nemá vůči ní právní účinky), smlouva nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu, to zakazuje ustanovení § 719 odst. 1 občanského zákoníku, které je nutno chápat jako kogentní. Ujednání smlouvy, která by porušovala toto ustanovení, by tak byla neplatná pro rozpor se zákonem. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je součástí společného jmění manželů vždy, i když je nastolen smluvený režim. Pouze v případě, že manžel trvale opustil rodinnou domácnost a odmítá se vrátit, je možné do smlouvy zakomponovat i ustanovení odchýlné od ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti, v jiných případech toto nelze.

Komentářová literatura doporučuje, aby *pokud již manželství trvá po nějakou dobu (byť minimální) a v manželství trvá zákonný majetkový režim, anebo obdobně v případě, kdy v manželství trvá manželský režim jiný než oddělených jmění nebo režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství, tedy trvá-li takový majetkový režim, podle kterého mají manželé existující soubor společného jmění (v podobě souboru majetkových hodnot), je zpravidla třeba, aby upravili u příležitosti uzavření modifikující smlouvy své povinnosti a svá práva týkající se existujícího společného jmění, totiž dochází-li k jeho zúžení nebo zrušení.*⁶⁵ Důvodem je skutečnost, aby bylo vždy najisto postaveno, co je součástí společného jmění manželů a co nikoli. Neplatnost dohody o smluveném manželském majetkovém režimu však dle mého názoru nezpůsobuje, pokud si např. manželé ujednají, že jedna konkrétní nemovitá věc, kterou nabyli společně či jeden z nich za trvání manželství, bude výlučným vlastnictvím jen jednoho z nich. Neujednají-li nic dalšího, mám za to, že ohledně ostatních věcí se uplatní zákonný režim.

Nejvyšší soud se zabýval rovněž problematikou ochrany věřitelů v případě smluveného režimu a dovodil, že *dohoda manželů o změně rozsahu jejich společného jmění může mít vliv na uspokojení věřitele. Z tohoto důvodu zákon práva věřitele chrání, a to zejména prostřednictvím úpravy obsažené v § 42 odst. 2 exekučního řádu*⁶⁶, *když pro účely nařízení exekuce se považuje za majetek patřící do společného jmění manželů i majetek, který netvoří součást společného jmění jen proto, že byl smlouvou zúžen jeho zákonem stanovený rozsah, a umožňuje mu vést exekuci na tento majetek i pro vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Věřitel nemůže být dotčen změnou rozsahu společného jmění, k níž došlo až po vzniku závazku jednoho*

⁶⁵ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁶⁶ Ve znění účinném do 31. 12. 2012.

z manželů. Jestliže však závazek jednoho z manželů vznikl až po uzavření smlouvy o zúžení společného jmění a exekucí byl postižen majetek, který se stal na základě této dohody výlučným majetkem druhého manžela, může tento manžel uplatnit vůči oprávněnému své výlučné vlastnické právo nepřipouštějící exekuci.⁶⁷

Aktuální úprava § 42 exekučního řádu ukládá exekutorovi, aby před vydáním exekučního příkazu na majetek ve společném jmění manželů zjistil, zda je v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu podle notářského řádu evidována smlouva o manželském majetkovém režimu (event. rozhodnutí soudu o zrušení společného jmění manželů, jeho obnovení nebo zúžení jeho stávajícího rozsahu) nebo dohoda nebo rozhodnutí soudu o změně smluveného režimu nebo režimu založeného rozhodnutím soudu, dále jen „listina“. Při vydání exekučního příkazu je pak exekutor povinen respektovat dohledanou listinu, pokud jde o vydobytí dluhu vzniklého po jejím zápisu do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu. Podle dané listiny postupuje exekutor v případě, že jde o vydobytí závazku vzniklého před jejím zápisem do Seznamu listin o manželském majetkovém právu jen v případě, že s tím souhlasí oprávněný. Pokud dohoda o manželském majetkovém režimu není evidována v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu, nic nebrání tomu, aby byl v exekuci postižen majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl zákonný režim společného jmění manželů změněn. Je tedy zjevné, že tam, kde je důvodem smluveného majetkového režimu ochrana před event. exekucí vedenou na majetek jednoho z manželů, je nezbytné, aby manželé smlouvu nechali evidovat v Seznamu listin o manželském majetkovém režimu.

2.1.2.1. Správa ve smluveném režimu

Smlouva o manželském majetkovém režimu obsahuje ujednání o správě majetku. Odborná literatura vysvětluje pojetí aktuálního občanského zákoníku s tím, že *na rozdíl od pravidla v zák. č. 40/1964 Sb. nestanoví zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, žádné formální náležitosti smlouvy modifikující zákonná pravidla správy společného jmění. Správa je interní věcí manželů, která se třetích osob nedotýká. Tato smlouva tedy nevyžaduje formu veřejného zápisu (notářského zápisu). Pokud by jeden manžel právně jednal a tím nakládal součástí společného jmění manželů, je třeba platnost takového právního jednání posoudit podle obecných pravidel, popř. smluvně*

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2017, sp. zn. 20 Cdo 5588/2016.

*modifikovaných, a zohlednit přitom i vědomost třetí osoby a její dobrou víru (pocitivost).*⁶⁸ Tato ujednání se mohou odchylovat od ustanovení § 713 OZ a § 714 OZ, nicméně ustanovení § 719 a § 720 zmíněné výše jsou kogentní, a tedy musí být v plném rozsahu respektovány i v rámci smluvních ujednání. *Jde o to, že ani smlouva modifikující správu společného jmění nesmí znemožnit jednomu z manželů starat se o rodinu (zabezpečovat rodinu), je k ní zapotřebí souhlasu třetí osoby, jíž se má dotknout. Pokud třetí osoba souhlas nedá, nebude mít tato smlouva vůči ní právní účinky.*⁶⁹

Dle důvodové zprávy⁷⁰ k občanskému zákoníku si *smlouvou o správě mohou snoubenci či manželé ujednat mnohé změny oproti zákonnému režimu a taková smlouva může být i velmi praktická. Že nemůže být její obsah zcela libovolný, je samozřejmé, a totéž platí i o formě smlouvy. Další omezení pak vyplývají z potřeby ještě více chránit rodinné společenství a jeho členy.* I v případě, že si manželé ujednají, že jeden z nich může jednat samostatně ve všech záležitostech, vyžaduje zákon souhlas druhého manžela ve třech zásadních případech dispozice, a to při nakládání se společným jměním jako celkem, při nakládání s obydlím, v němž je rodinná domácnost manželů, je-li toto obydlí součástí společného jmění, nebo které je obydlím jednoho z nich, anebo obydlím nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují, a konečně při ujednání trvalého zatížení nemovité věci, která je součástí společného jmění a hodlá-li manžel ujednat trvalé zatížení nemovité věci, která je součástí společného jmění. Ustanovení § 714 občanského zákoníku platí obdobně i pro správu společného jmění ve smluvně upraveném režimu (v záležitostech týkajících se společného jmění a jeho součástí, které nelze považovat za běžné, právně jednají manželé společně, nebo jedná jeden manžel se souhlasem druhého; odmítá-li manžel dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen vůli projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud; jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání; jde tedy o relativní neplatnost).

⁶⁸ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁶⁹ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 722.

Komentář k občanskému zákoníku⁷¹ blíže vysvětluje úskali ustanovení § 723 OZ a uvádí: *Ze zásadního oprávnění spravujícího manžela právně jednat stanoví zákon tři výjimky. Ve všech případech nemůže spravující manžel právně jednat sám, totiž na základě obecného souhlasu daného smlouvou o správě společného jmění, ale potřebuje výslovný (ad hoc) souhlas druhého manžela. Prvou výjimku představuje takové zamýšlené nakládání se společným jměním, že se jej manželé zbaví, že o ně přijdou, že je ztratí, a to svým rozhodnutím, tj. ze své vůle. (...) Je třeba zdůraznit, že o takovou výjimku nejde, má-li spravující manžel naložit nikoli s celým společným jměním, ale téměř s celým společným jměním, neboť daruje vše až na nějakou jednotlivost. V takovém případě druhý manžel nijak chráněn není (a contrario odst. třetí) - vždyť se svého oprávnění spravovat společné jmění smlouvou s druhým manželem vzdal. Budiž poznamenáno, že problematičnost právní úpravy v tomto bodě byla příčinou složitých diskusí při přípravě občanského zákoníku. K tomu poznamenávám, že považuji zákonnou úpravu za správnou, byť jsem si vědoma komplikací, které takové smluvní ujednání může způsobit druhému manželovi. Jsem totiž toho názoru, že je zapotřebí respektovat autonomii smluvní vůle a v jejím rámci se řídit zásadou *pacta sunt servanda*. Obecně pak toto praktické úskali reflektuje i zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, jinými slovy, účastníci smlouvy by měli být obezřetní při jejím ujednání, měli by si od odborníka nechat vysvětlit, jaké právní důsledky pro ně uzavření smlouvy bude mít a na základě toho zvážit, jaké závazky na sebe převezmou či jakých práv se vzdají, nikoli se následně dovolávat nespravedlnosti, když si ji sami přivodili. Zákon totiž nemůže chránit jen opomenutého manžela, ale i druhou stranu smlouvy, jíž se dispozice s „takřka celým“ společným jměním týká.*

Komentářová literatura⁷² vysvětluje dále: *Druhá výjimka, tj. druhá situace, kdy jinak spravující manžel potřebuje souhlas svého manžela, se týká nakládání s obydlim, v němž je rodinná domácnost manželů. Tato výjimka se ale netýká všech případů dispozic s tímto obydlim. Spravující manžel potřebuje k nakládání s rodinným obydlim souhlas svého manžela v případě, že obydli je součástí společného jmění manželů. Tak je tomu všude tam, kde manželé bydlí v domě nebo v bytě, který je součástí jejich společného jmění. Spravující manžel potřebuje souhlas svého manžela také v případě, že jde o obydli, v němž bydlí jeden z manželů. Konečně spravující manžel potřebuje souhlas druhého manžela, pokud jde o nakládání s obydlim, rovněž v případě, že se jedná o obydli nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti a o něž manželé pečují. Ochrana bydlení se*

⁷¹ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷² ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

tedy vždy týká jen toho domu nebo bytu, který je součástí společného jmění manželů. Pokud je takové obydlí ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, např. je nabyt před uzavřením manželství, pak k jakýmkoli dispozicím s takovou nemovitou věcí souhlas druhého manžela *de lege lata* nepotřebuje, ledaže se jedná o případ regulovaný § 747 občanského zákoníku. Třetí výjimku z volné dispozice s majetkem ve společném jmění manželů, byť byla svěřena smlouvou do výlučné správy jednoho z nich, představuje opět nakládání s nemovitou věcí, a to ujednání o trvalém zatížení věci, která je ve společném jmění manželů. Tato výjimka se vztahuje na všechny nemovité věci bez ohledu na to, zda v nich manželé bydlí či nikoli.

Komentář k občanskému zákoníku⁷³ vysvětluje: *Trvalým zatížením je třeba rozumět zřízení jakéhokoli trvalého práva, které představuje omezení práva manželů k předmětu, který je součástí společného jmění. Zásadně se bude jednat o zřízení některého věcného práva k věci cizí, které může mít neomezené trvání. Proto nelze a priori vyloučit ani zástavní právo;* a dále doplňuje: *Pro případ, že spravující manžel nedbá své zákonem stanovené povinnosti (v některé z prve uvedených tří skupin případů) požádat o souhlas svého manžela a právně jedná sám, na základě obecného smluvního zmocnění bez souhlasu svého manžela, má sice jeho právní jednání právní účinky i vůči nejednajícímu manželovi, tento manžel má ale právo dovolat se neplatnosti jednání svého manžela.* Jedná se o neplatnost relativní, ohledně níž platí vše, co platí pro relativní neplatnost jednání manžela při dispozicích s majetkem ve společném jmění v důsledku chybějícího souhlasu druhého manžela v případě, že jde o správu v zákonném režimu.

2.1.3. Režim založený rozhodnutím soudu

Soud na návrh manžela společné jmění zruší nebo zúží jeho stávající rozsah pouze v případě, že je pro to závažný důvod. Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželovi, dále že manžela lze považovat za marnotratného, jakož i to, že manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Jako závažný důvod může být shledáno také to, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Z důvodové zprávy⁷⁴ plyne: *Základním zřetelem pro rozhodnutí o zúžení, či případně i o zrušení společného jmění jsou závažné důvody. Některé z nich jsou výslovně uvedeny, resp. jsou uvedeny*

⁷³ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 724.

skutečnosti, které je třeba vždy posoudit jako závažné důvody, jakož příkladmo i skutečnosti, které mohou být jako závažný důvod posouzeny (mezi takové důvody by dále patřil např. nepřiměřeně lehkavá přístup k majetku a k řešení otázek s ním souvisejících). To, zda v daném případě je ta či ona skutečnost nebo okolnost skutečně natolik významná, aby ji bylo třeba zohlednit právě jako důvod podmiňující modifikaci zákonného rozsahu společného jmění, však vždy zůstane toliko na uvážení soudu. Mezi takové důvody nepatří existence vymahatelného dluhu, který svým rozsahem přesahuje hodnotu výhradního jmění manžela. (Zrušení společného jmění ale přichází v úvahu až poté, kdy bude věřitel uspokojen.).

Změnu manželského majetkového režimu založeného rozhodnutím soudu lze změnit jak rozhodnutím soudu, tak i smlouvou manželů. K tomu komentář k občanskému zákoníku⁷⁵ dále vysvětluje, že *jednou ze změn uvažovaných pro občanský zákoník již ve věcném záměru byla vzájemná zaměnitelnost právních důvodů, na nichž se manželské majetkové režimy zakládají. Měla být zrušena dosavadní hierarchie, v níž na prvním místě stál zákon, na druhém rozhodnutí soudu a teprve na třetím místě stál režim manžely smlouvený, jemuž se vůbec nedostávalo srovnatelné ochrany. Jedním z pravidel, která sledují linii věcného záměru (cit. v bodu 1), je pravidlo o vzájemné prostupitelnosti či zaměnitelnosti manželských majetkových režimů tím či oním způsobem založených. Režim založený rozhodnutím soudu lze změnit stejně buď dalším rozhodnutím soudu, nebo smlouvou manželů. Možnost jejich využití i síla jejich právní relevance je stejná. K tomu Krajský soud v Českých Budějovických vydal své rozhodnutí, ve kterém vysvětluje, že výčet závažných důvodů uvedených ve druhém odstavci § 724 OZ není taxativní a společné jmění lze zrušit (zúžit) i z jiného závažného důvodu, kterým je také (ve svém souhrnu) dlouhotrvající oddělené žití a hospodaření manželů, jejich vzájemná neinformovanost o nakládání s majetkovými hodnotami ve společném jmění, neshoda o plnění společných závazků a zahájení řízení o rozvod jedním z manželů.*⁷⁶ Nicméně soud může poté, co společné jmění zrušil, jej znovu obnovit. K takovému rozhodnutí soud přistoupí zejména v případě, když pominou důvody pro jeho zrušení. To platí i v případě, že manžel navrhne, aby společné jmění, jehož rozsah byl zúžen, bylo rozšířeno do zákonného rozsahu. Jestliže společné jmění zaniklo ze zákona, soud jej může obnovit v případě, že je to v zájmu obou manželů.

⁷⁵ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷⁶ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovických ze dne 11. 11. 2016, sp. zn. 5 Co 1688/2016.

Ke změně rozhodnutí soudu o manželském majetkovém režimu je nutný návrh jednoho z manželů. Odborná literatura doplňuje, že je zapotřebí, aby některý z manželů podal návrh (žalobu) soudu. Není rozhodné, který z manželů takový návrh podá. Může to být tedy i manžel, proti kterému dříve směřoval (např.) návrh na zúžení společného jmění z důvodu jeho opakovaného rizikového chování. Soud má podle dikce zákona jen dvě možnosti: rozšířit zúžené společné jmění do zákonného rozsahu a obnovit zrušené, resp. zaniklé společné jmění. Nelze však mít bez dalšího za to, že soud nemůže rozhodnout v rámci tohoto "velkého" rozsahu, tj. od ničeho ke všemu, rovněž o rozsahu "menším": bylo-li společné jmění zrušeno nebo zaniklo na základě zákona, může je soud rozšířit na určitý rozsah, ale ne zcela, totiž nikoli do plné výše zákonného rozsahu. Důvodem je i to, že např. v případě rizikového nebo marnotratného chování manžela by bylo možné nejdříve rozhodnout tak, aby bylo možné zjistit, nakolik se chování manžela změnilo, nakolik přestalo být pro společné jmění nebezpečným. Soud může o obnovení zrušeného společného jmění rozhodnout zejména tehdy, jestliže pominuly důvody, které ke zrušení společného jmění vedly nebo které vedly ke zúžení společného jmění (§ 724). Má-li soud na návrh manžela rozhodnout o obnovení ze zákona zaniklého společného jmění (zaniklého v souvislosti s řízením insolvenčním nebo trestním), má se řídit hodnocením zájmu manželů: má zvážit, zda obnovení společného jmění (které zaniklo ex lege) je v zájmu obou manželů. Jen v případě, že dospěje k závěru, že takový zájem skutečně existuje, je namístě, aby o obnovení společného jmění kladně rozhodl.⁷⁷

Občanský zákoník se v ustanovení § 727 zabývá ochrannou rodinné domácnosti, zabezpečení rodiny a ochrany třetích osob, kdy stanoví, že rozhodnutím soudu nelze vyloučit ani změnit ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Stejně tak rozhodnutí soudu o změně, zrušení nebo obnovení společného jmění nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se obsahem nebo účelem dotknout práv třetí osoby, ledaže by s rozhodnutím souhlasila. Tím občanský zákoník vymezuje rámeček pro úvahu soudu o změně manželského majetkového režimu a stanoví, že rozhodnutí soudu se nesmí dotknout režimu stanoveného v § 698 OZ pro obvyklé vybavení domácnosti, dále ustanovení § 719 o schopnosti manžela zabezpečovat rodinu a nakonec i ustanovení § 734 OZ, které stanoví sankce pro rozhodnutí, kterým byla dotčena práva třetí osoby: Je-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, dotčeno právo třetí osoby,

⁷⁷ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

zejména věřitele, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, stejně, jako by ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo.

2.1.3.1. Správa v režimu založeném rozhodnutím soudu

Jedná-li manžel při správě společného jmění způsobem, který je ve zřejmém rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a snoubenci nebo manželé nemají uzavřenou smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění, může soud na návrh manžela rozhodnout, jakým způsobem bude společné jmění spravováno. *Manžel, který je nějak dotčen (dlouhodobě, pravidelně, zásadním způsobem) chováním, ba i právním jednáním svého manžela při správě společného jmění, podává návrh soudu, ve kterém musí uvést také způsob, jakým - podle jeho představy - má být správa společného jmění nadále vykonávána. Navrženým způsobem správy společného jmění je soud vázán.*⁷⁸ Nejvyšší soud⁷⁹ se zabýval otázkou zúžení společného jmění pro existenci závažného důvodu ve smyslu ustanovení § 724 OZ a došel k závěru, že *samotné oddělené soužití manželů a nezáměr o další zachování manželství, jenž je navenek demonstrován probíhajícím rozvodovým řízením, nejsou skutečnostmi, jež by samy o sobě představovaly vážný důvod pro zúžení či zrušení SJM. K nim musí přistoupit skutečnost další, která je svou intenzitou způsobilá ovlivnit manželské majetkové společenství, a to jak co do rozsahu, tak i hodnoty předmětu společného majetku, nebo skutečnost mající vliv na správu společného majetku či hospodaření s ním. Na rozsahu či hodnotu společného majetku tak bude mít nepochybně vliv takové jednání jednoho z manželů, v jehož důsledku dochází k bezdůvodnému rozprodávání či zadlužování společného majetku, k neúměrnému zatěžování majetku, například zástavním právem či jiným způsobem zajištění, popřípadě dochází ke stavu, kdy společný majetek oproti obvyklému běhu věcí, který by bylo možné očekávat, nebude dále rozmnožován. Důvodem negativně postihujícím správu či hospodaření se společným majetkem musí potom být neshoda, která podstatným způsobem využití či nakládání se společnými věcmi či právy ztěžuje do té míry, že je způsobilá přivodit vznik závažné či těžko nahraditelné újmy na věci či právu, na právech jednoho z manželů, popřípadě i na společném majetku jako celku. Závadné jednání jednoho z manželů či podstatná neshoda při hospodaření se společným majetkem musejí být již existující či reálně hrozící a jako takové musejí být soudem nepochybně zjištěny.*

⁷⁸ ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 04. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 373/2015.

2.1.4. Režim oddělených jmění

V režimu oddělených jmění smí manžel nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého manžela. *Jedním ze způsobů, jak mohou manželé, popř. již snoubenci, modifikovat zákonný majetkový režim, je vyloučení společného jmění a založení režimu oddělených jmění manželů. Mluví se o separaci jmění manželů. V režimu oddělených jmění manželé nemají společného nic než to, že pro potřeby jejich manželského, resp. rodinného společenství slouží obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Každý z manželů má z doby před sňatkem své jmění, k němuž přibývá to, co získá v době trvání manželství a co by jinak, nebýt smlouvy o separaci, nabýval do společného jmění. Pokud něco manželé nabudou společně, nabývají to do podílového spoluvlastnictví nebo do jiného majetkového podílového společenství. Neujednávají-li si manželé, popř. již snoubenci, nic, při zániku manželství ani při jiné příležitosti není co vypořádat, leda právě zmíněné podílové spoluvlastnictví.*⁸⁰ V případě, že manželé společně podnikají, nebo jeden z manželů podniká za pomoci druhého, rozdělí si příjmy z podnikání tak, jak si ujednali. Ujednání vyžaduje písemnou formu. Pokud takové ujednání neučinili, rozdělí se příjmy rovným dílem bez ohledu na podíl každého. Důvodová zpráva⁸¹ alineu první § 730 občanského zákoníku upřesňuje takto: *Nicméně obdobně jako v souvislosti s platnou právní úpravou se může klást otázka, jak vykládat výraz "s pomocí", zda totiž má jít o tzv. spolupracující osobu ve smyslu daňových předpisů, anebo zda může jít i o poskytování tzv. full servisu, aby se manžel mohl věnovat jen podnikání. V tomto směru je však nutné zdržet se jakýchkoli definic i nadbytečného upřesňování, a ponechat výklad v plném rozsahu soudní praxi.* Ustanovení o režimu oddělených jmění se použijí obdobně v režimu vyhrazujícím vznik společného jmění ke dni zániku manželství (§ 717 odst. 1 alinea 2). Ve všech případech je třeba, aby si manželé ujednali osud jejich majetkových povinností a práv manželů souvisejícími s hodnotami, které přestanou být součástí společného jmění.

2.1.5. Ochrana třetích osob

Cílem této části občanského zákoníku⁸² je především ochránit věřitele. Důvodová zpráva⁸³ vysvětluje pojem třetí osoba takto: *Je třeba zdůraznit, že třetí osobou se rozumí každý, kdo není manželem, totiž subjektem manželského majetkového společenství. Může tedy jít i o osobu vlastně*

⁸⁰ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 730.

⁸² Ustanovení § 731 – 735 OZ.

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 731 a § 732.

druhou, totiž i o manželova kontrahenta. Občanský zákoník uvádí několik způsobů, jak se věřitel může uspokojit ze společného jmění.

V případě, že dluh jednoho z manželů vznikl za trvání společného jmění, pak se věřitel může uspokojit i z toho, co je ve společném jmění. Vznikl-li dluh jednoho z manželů proti vůli druhého manžela, který nesouhlas projevil vůči věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl, může být společné jmění postiženo pouze do výše, již by představoval podíl dlužníka, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno podle § 742, ve kterém jsou stanovena pravidla, která se uplatní v případě, že o vypořádání bude rozhodovat soud. To platí i v případě povinnosti manžela plnit výživné nebo jde-li o dluh z protiprávního činu jen jednoho z manželů nebo v případě, že dluh jen jednoho z manželů vznikl ještě před uzavřením manželství.

Ustanovení § 731 je postaveno na principu *vigilantibus iura scripta sunt*. Jde o to, že omezení postižitelnosti společného jmění je podmíněno včasným zakročovacím (ohražovacím) jednáním manžela-nedlužníka. Základem je dluh jednoho z manželů, který vznikl jeho právním jednáním, ke kterému došlo v rozporu s vůlí druhého manžela. Manžel, který s dotyčným kontrahováním, jehož právním následkem je vznik dluhu jednajícího manžela, nesouhlasí, musí svůj nesouhlas projevit vůči druhé smluvní straně, tedy vůči věřiteli. Projevení (prohlášení) nesouhlasu se musí vůči věřiteli stát bez zbytečného odkladu (nikoli "ihned") poté, co se nekontrahující manžel o dluhu dozvěděl. Bude-li nekontrahující a nesouhlasící manžel postupovat prve uvedeným způsobem (splní-li hmotněprávní podmínku), bude to mít za následek omezení práva věřitele na jeho uspokojení ze společného jmění. V takovém případě může být společné jmění postiženo jen do výše majetkového podílu manžela-dlužníka. Jedná se o takový podíl, který by manžel-dlužník obdržel, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno podle pravidel zákona (konkrétně podle § 742). Vzhledem ke slovům "vznikl-li dluh" je třeba dovozovat, že nejde jen o dluhy převzaté jedním z manželů, ale že jde o všechny dluhy jednoho z manželů, které tak či onak vznikly manželovi za trvání manželství. Některé dluhy z této široké skupiny uvádí zákon verbis expressis: jedná se o povinnost plnit výživné, dluh z protiprávního činu a také dluh vzniklý v době před sňatkem.⁸⁴ Zde je třeba poukázat na ustanovení § 710 OZ zmíněné výše, ve kterém je vysvětleno, jaké dluhy konkrétně spadají do společného jmění. Z hlediska aplikace ustanovení § 732 o. z. je podstatné, kdy vymáhaný dluh vznikl a nikoliv kdy se o dluhu bývalého manžela druhý z manželů dozvěděl. Podle přechodných ustanovení nového občanského zákoníku (§ 3028 odst. 3

⁸⁴ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

o. z.) se vznik dluhu včetně práv a povinností z něho vyplývajících řídí dosavadními právními předpisy, jimiž se řídí i vypořádání zaniklého SJM (§ 3028 odst. 2 o. z.).⁸⁵

Zavázal-li se jeden z manželů v době, od které do změny nebo vyloučení zákonného majetkového režimu, ať smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, uplynulo méně než šest měsíců, může být pohledávka jeho věřitele uspokojena ze všeho, co by bylo součástí společného jmění, kdyby ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo (§ 733 OZ). Vzhledem k tomu, že občanský zákoník stojí na principu rovnosti zásahů do zákonného režimu společného jmění na straně jedné soukromým jednáním, na straně druhé veřejným rozhodnutím, nelze následně posuzovat různým způsobem otázku omezení ochrany společného jmění tím či oním způsobem modifikovaného. Pokud manžel právně jednal v době, od které dosud neuběhlo šest měsíců od restringující či zrušující modifikace společného jmění, a to bez ohledu na to, jakým způsobem, pravidlo § 733 se nemůže uplatnit, to jest obrana manžela-dlužníka (ne-kontrahenta) je lichá.⁸⁶

Je-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, dotčeno právo třetí osoby, zejména věřitele, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, stejně, jako by ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo; přitom se použije § 742. Ustanovení § 719 odst. 2 pro modifikační smlouvy manželů (resp. snoubenců) a § 727 odst. 2 pro rozhodnutí soudu, kterým se společné jmění zužuje či zrušuje, vyslovují zákaz dotčení práv třetí osoby. Je ovšem třeba počítat s tím, že tento zákaz může být překročen. Sankci představuje právě zdejší ustanovení. Bylo-li modifikující smlouvou manželů (resp. snoubenců) nebo rozhodnutím soudu v rozporu se zákonnými pravidly dotčeno právo třetí osoby, zejména právo věřitele, má tato osoba možnost uplatnit své právo již při vypořádání toho, co přestalo být součástí společného jmění. Toto právo může věřitel uplatnit vždy v takovém rozsahu, jako by ke smlouvě nebo k rozhodnutí nebylo došlo, tedy zásadně vůči dlužníkovu podílu na tom, co vystoupilo ze společného jmění. Pro zjištění velikosti podílu manžela-dlužníka je třeba pro vypořádání použít zákonná pravidla vypořádání, tedy ta, která jsou rozhodná v případě, že o vypořádání rozhoduje soud. Použití zdejšího ustanovení vylučuje § 732 věta druhá a § 267 o. s. ř.⁸⁷

⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 08. 2016, sp. zn. 20 Cdo 5402/2015.

⁸⁶ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁸⁷ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

Ustanovení § 733 a § 734 důvodová zpráva⁸⁸ blíže vysvětluje: *Rovněž tato ustanovení dosud scházejí. Každé z nich chrání třetí osoby, zejména pak věřitele, jiným způsobem, resp. z jiného aspektu. Zatímco první z nich je do jisté míry možné dovodit pro smluvní modifikaci i za současného právního stavu, druhé ustanovení možnosti třetí osoby, zejména věřitele - pokud jde o uspokojení jeho práv - dále zvyšuje. Obě ustanovení napříště vyrovnávají důsledky opatření provedených soudem a manžely samotnými (rovné, resp. stejné bývají totiž i cíle žaloby a dohody, rovné, resp. stejné jsou i jejich účinky základní). Neuzavřou-li spolu manželé, kteří mají v úmyslu dosáhnout rozvodu manželství způsobem uvedeným v § 757, dohodu o uspořádání majetkových povinností a práv pro případ rozvodu, v níž pod podmínkou, že manželství bude rozvedeno, rovněž ujednají, jak budou v době odděleného hospodaření nabývat práva a zavazovat se, platí pro dobu odděleného hospodaření manželů ustanovení o společném jmění přiměřeně, ledaže tento zákon stanoví jinak. Ústavní soud v této věci došel k následujícímu závěru: *Nepřihlédnutí ke smlouvě budoucích manželů o založení režimu oddělených jmění ke dni vzniku manželství v případě, kdy dlužníkem věřitele je pouze jeden z budoucích manželů, a nezastavení exekuce nařízené na výlučný majetek manželky po uzavření manželství se zdůvodněním, že smlouvou budoucích manželů nesmí být dotčena práva třetích osob, ve svém důsledku představují porušení práva manželky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jejího práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.*⁸⁹*

2.1.6. Vypořádání společného jmění

Dle § 736 občanského zákoníku platí, je-li společné jmění zrušeno nebo zanikne-li, anebo je-li zúžen jeho stávající rozsah, provede se likvidace dosud společných povinností a práv jejich vypořádáním. Dokud společné jmění buď zúžené, zrušené nebo zaniklé není vypořádáno, použijí se pro ně ustanovení o společném jmění přiměřeně. Důvodová zpráva⁹⁰ k tomu dále vysvětluje: *Dohoda o vypořádání uzavřená poté, co bylo společné jmění negativně dotčeno, bude mít vždy (jednotně) k rozhodnému dni zpětné účinky. Také není třeba, aby pro vypořádávané nemovité věci platila zvláštní pravidla. Zápis do katastru nemovitostí bude mít jen deklaratorní účinky. Na rozdíl od platné právní úpravy je rovněž výslovně vyjádřeno (§ 737), že žádný způsob vypořádání (tedy ani vypořádání rozhodnutím soudu) nesmí nepříznivě postihnout práva třetích osob. Zahrnuje to zajisté i zákonný zákaz dalšího vyloučení solidarity v závazcích původně solidárních. Přes zákaz*

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 733 a § 734.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 04. 2019, sp. zn. I.ÚS 1587/17.

⁹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 736 až § 738.

dotčená třetí osoba se může u soudu domoci ochrany v podobě relativní neúčinnosti vypořádání (sankce neplatnosti se nejeví vhodnou, a to ani v podobně neplatnosti relativní, pro svůj absolutní dopad (působení vůči všem), který v tomto případě nelze považovat za žádoucí). Tvrzení o újmě způsobené dotčením (resp. v podobě dotčení) a důkaz o ní jsou podmínkou úspěšnosti takové žaloby: povinnost tvrzení a povinnost důkazní takto leží na žalujícím, on tedy také ponese případnou škodu, kterou by druhému manželovi způsobil. Právo domáhat se u soudu vyloučení účinků lze uplatnit ve stejné lhůtě, jaká pravidelně platí i pro jiná majetková práva. V tomto případě nelze vyloučit ani použití žaloby na plnění, když v rámci řízení o této žalobě bude rozhodnuta předběžná otázka relativní neúčinnosti.

Likvidace se tedy týká společných práv a povinností, ale jedná se pouze o práva a povinnosti majetkové povahy, nikoli tedy práva a povinnosti, osobní, rodinné a jiné nemajetkové. Zároveň se změna majetkového režimu v žádném případě nedotýká výživného a bydlení, na ty se použijí speciální ustanovení občanského zákoníku. Nejvyšší soud konstatoval, že *společné jmění manželů lze vypořádat na základě více právních skutečností. Ohledně části majetku může být uzavřena dohoda, část může být vypořádána na základě soudního rozhodnutí a zbytek bude vypořádán na základě zákonné domněnky.*⁹¹

Vypořádání dluhů má účinky jen mezi manžely, tedy vypořádání dluhů se nedotkne věřitelů a, jak již bylo zmíněno výše, vypořádáním nesmí být dotčeno právo třetí osoby, a to nejen věřitele, ale také osoby, která má s věřitelem srovnatelné postavení (oprávněný z práva stavby, z práva k věci cizí či ze služebnosti apod.). Ústavní soud dodal, že *je nezbytné odlišit účinky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů působící inter partes a jeho věcněprávní důsledky. Nelze pochybovat o tom, že vypořádáním se rozumí uspořádání vlastnických vztahů mezi manžely k věcem, které byly předmětem bezpodílového spoluvlastnictví v době zániku manželství, a z tohoto důvodu je nevyhnutelné respektování stejného režimu jako v případě nabývání, změn nebo pozbývání věcných práv, tj. u nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí též provedení vkladu do katastru nemovitostí. S ohledem na § 2 odst. 3 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, je třeba, aby návrh na vklad byl doručen ve stanovené lhůtě příslušnému katastrálnímu úřadu. Právní účinky vkladu se vždy váží ke dni doručení návrhu na vklad katastrálnímu úřadu a nikdy k žádnému jinému datu. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů proto dochází dnem, ke kterému*

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4125/2017.

nastupují účinky vkladu. Z tohoto důvodu musí být nejpozději poslední den lhůty určené k vypořádání podán návrh na vklad. Nebyl-li návrh na vklad podán, uplynutím lhůty nastoupila domněnka o vypořádání zakotvená v § 149 odst. 4 občanského zákoníku, i když dohoda o vypořádání byla uzavřena. Zákon totiž nevyžadoval pouze uzavření dohody, ale spojoval nastoupení zákonné domněnky se skutečností, že nedošlo k vypořádání dohodou, přičemž pouhé uzavření dohody ještě neznamená vypořádání, protože nadále zůstávají zachovány původní spoluvlastnické vztahy. Tyto závěry se mutatis mutandis uplatní též při vypořádání současného majetkového společenství manželů, tj. společného jmění (§ 150 odst. 4 občanského zákoníku).⁹²

Ustanovení § 738 občanského zákoníku se týká toliko dohody o vypořádání mezi manžely, a nikoli tedy jiných způsobů vypořádání. *V případě částečné dohody o vypořádání se na tzv. vypořádací podíl nevztahuje § 150 odst. 4 obč. zák., neuplatní se zde zákonná domněnka vypořádání, jež je důsledkem aplikace kogentního zákonného ustanovení, a tzv. pravidlo tří let se ve vztahu k vypořádacímu podílu též neuplatní. Z toho také vyplývá, že prekluzivní lhůta se na tzv. vypořádací podíl v dané věci u částečné dohody o vypořádání SJM nevztahuje.⁹³ Dohoda o vypořádání má vždy účinky ke dni, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, bez ohledu na to, zda dohoda byla uzavřena před anebo po zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění. Je-li však předmětem vypořádání věc, která se zapisuje do veřejného seznamu, nabývá dohoda právních účinků v části týkající se této věci zápisem do veřejného seznamu. Platnosti dohody o vypořádání nebrání, týká-li se jen části společných majetkových povinností a práv. *Není tu žádné kogentní ustanovení, naopak, z výslovného textu zákona lze jednoznačně dovodit, že je možno dohodu o vypořádání uzavřít kdykoli, a toliko její účinky jsou pevně spojeny s určitým dnem. Bez ohledu na to, kdy bude dohoda o vypořádání uzavřena, vždy budou její účinky vztaheny ke dni, ke kterému bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo společné jmění. Proto je nutně irelevantní, kdy bude dohoda o vypořádání uzavřena. (...) Bez ohledu na to, kdy byla dohoda uzavřena, resp. kdy zásadně nabude účinky, je třeba vždy ctít kogentní pravidla, která platí pro věci, které se zapisují do veřejného seznamu.*⁹⁴*

Dohoda o vypořádání vyžaduje písemnou formu, a to pokud byla uzavřena za trvání manželství nebo pokud je předmětem vypořádání věc, u které vyžaduje písemnou formu i smlouva

⁹² Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 08. 2000, sp. zn. I. ÚS 412/2000.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5905/2016.

⁹⁴ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

o převodu vlastnického práva. Nevyžaduje-li dohoda o vypořádání písemnou formu a požádal-li o to jeden z manželů, doručí mu druhý manžel potvrzení o tom, jak se vypořádali. Podle odborné literatury platí pro případ, že *dohoda o vypořádání společného jmění, popř. toho, co přestalo být součástí společného jmění, byla uzavřena v době, kdy manželství trvalo, vyžaduje se, aby byla uzavřena v písemné formě. Dohoda o vypořádání společného jmění nebo její vystoupivší část nevyžaduje písemnou formu, pokud je uzavřena poté, co manželství zaniklo (roz. rozvodem, protože v případě smrti manžela vstupuje do role druhého manžela soud, resp. notář), a pokud předmětem vypořádání není věc zapisovaná do veřejného seznamu, k jejímuž převodu je zapotřebí písemné formy (srov. bod 3). V takovém případě postačí písemné potvrzení jednoho manžela druhému. Ani tohoto není zapotřebí, pokud jeden manžel druhého manžela o ně nepožádá. Svou žádost o písemné potvrzení musí manžel druhému manželovi doručit. Pokud manžel písemné potvrzení neposkytne, lze se vydání, resp. doručení potvrzení o vypořádání domáhat žalobou.*⁹⁵

Nejvyšší soud konstatoval, že *dohoda účastníků o vypořádání SJM může být absolutně neplatná ze dvou samostatných důvodů – jednak pro chybějící písemnou formu a jednak proto, že byla uzavřena ještě za trvání manželství.*⁹⁶ *Podmínkou účinnosti dohody o vypořádání vzájemných majetkových vztahů (tj. i SJM) v režimu řízení podle § 757 o. z. je rozvod manželství účastníků podle § 757 o. z. Na tomto přístupu není důvod nic měnit, jestliže o. z. zachoval koncepci rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zásadě za stejných podmínek, jaké byly obsaženy v § 24a zákona o rodině, a vedle toho umožnil manželům uzavřít dohodu o vypořádání za trvání manželství (snoubencům ještě i před uzavřením manželství) i pro případy, kdy nedojde k rozvodu manželství postupem bez zjišťování příčin rozvratu manželství. I tento přístup sdílí odborná literatura v poměrech OZ bez jakýchkoliv pochybností. Ve vztahu mezi obecnou možností uzavření dohody o vypořádání SJM za trvání manželství a možností dohody pro účely postupu podle § 757 OZ pak platí, že u každé smlouvy o vypořádání SJM uzavřené před zánikem manželství bude nezbytné posuzovat, zda byla uzavřena s podmínkou prostého zániku manželství. Dále je zapotřebí zkoumat, jestli to, zda bude dosaženo rozvodu postupem podle § 757 OZ, anebo postupem podle § 755 a § 756 OZ, bude mít vliv na její účinnost či nikoliv. Pokud je smlouva uzavřena toliko s podmínkou rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, ke kterému však nedojde a příčiny zjišťovány budou, ke splnění podmínky nedochází a smlouva předpokládaných*

⁹⁵ ŠVESTKA, Jirí, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 08. 2019, sp. zn. 22 Cdo 1920/2019.

*účinků zánikem manželství nenabude. Pokud pak k rozvodu podle § 757 OZ. nedojde, bude mezi manžely platit majetkový režim, jako by daná dohoda vůbec nevznikla.*⁹⁷

Nedohodnou-li se manželé o vypořádání, může každý z nich podat návrh soudu, aby rozhodl. Je zapotřebí upozornit na to, že *soud může vypořádat pouze ty hodnoty a investice (vnosy) tvořící součást zákonného majetkového společenství manželů, které účastníci učiní předmětem řízení ve lhůtě tří let od zániku majetkového společenství.*⁹⁸ Soud rozhoduje podle stavu, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění. Nedojde-li do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění k vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, ani dohodou, ani nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí, že se manželé nebo bývalí manželé vypořádali tak, že hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá, ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné, ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné (§ 741 OZ).

*Je třeba vypořádat celý dluh, který byl předmětem řízení o vypořádání SJM, včetně jeho příslušenství, byť přiroste i v budoucnu po rozhodnutí o vypořádání SJM, aby tak byl zcela vypořádán předmět řízení.*⁹⁹ K tomu doplňuji z komentářového výkladu: *Občanský zákoník (resp. závěr obecné části důvodové zprávy k návrhu občanského zákoníku) výslovně uvádí, které výrazy uvozují vyvratitelnou a nevyvratitelnou domněnku a fikci. Je tudíž jednoznačné, že pravidlo uvedené na tomto místě je dáno nevyvratitelnou domněnkou „platí“. Vychází se přitom z vysokého stupně pravděpodobného uspořádání majetkových poměrů manželů, popř. bývalých manželů v době, kdy od zrušení, zániku či zúžení společného jmění již uplynuly tři roky. Nevyvratitelná domněnka způsobu vypořádání se použije v případě, že se manželé do tří let od rozhodného dne sami nedohodli, ale také nepodali ani návrh na vypořádání společného jmění soudem. Neuplatní se pravidla § 742 (která platí, dochází-li k vypořádání výrokem soudu). Součástí společného jmění jsou pro tento případ vypořádání rozděleny do tří skupin: hmotné věci movité, ostatní věci movité a věci nemovité, ostatní majetková práva a povinnosti, pohledávky a dluhy. Pro hmotné věci movité platí, že jsou ve výhradním vlastnictví toho manžela, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá. Věci movité, o nichž neplatí, ani že jsou hmotné,*

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 05. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1820/2017.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 05. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4799/2015.

ani že je některý z manželů užívá výhradně, se stanou - stejně jako nemovité věci - předmětem spoluvlastnictví obou manželů. Jde o podílové ideální spoluvlastnictví s rovností podílů. Ostatní věci a jiná vlastnická a jim podobná práva a povinnosti (pohledávky a dluhy) náležejí společně oběma manželům. Jedná se o podílnictví, tedy podílové majetkové společenství (na rozdíl od společného jmění, kterému je třeba rozumět jako společenství bezpodílovému). I tady ale platí stejnost (rovnost) podílů.¹⁰⁰

Neuplatní-li se ustanovení § 741 nebo nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak, použijí se pro vypořádání tato pravidla: i) podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné, ii) každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek, iii) každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek, iv) přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí, v) přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost, vi) přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.

Prostředky tvořící společné jmění manželů může každý z manželů vybírat z účtu a používat pro běžnou spotřebu. Proto při vypořádání společného jmění manželů soudem nelze přihlížet k částkám, které byly vybrány z účtu, na němž byly uloženy úspory manželů, a spotřebovány za trvání manželství, pokud ovšem nešlo o prostředky vynaložené na výlučný majetek jednoho z manželů nebo o prostředky, s nimiž bylo nakládáno v rozporu s § 145 odst. 2 obč. zák. Jde tedy o posouzení toho, zda nakládání s majetkem v konkrétním případě tvoří obvyklou správu majetku ve společném jmění manželů. Toho manžela, který finanční prostředky z účtu u peněžního ústavu vybere, tíží břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně toho, jakým způsobem s takovými prostředky naložil. V případě, že takto získané částky spotřeboval pro sebe či způsobem, který nepředstavuje uspokojování potřeb rodiny a je v souladu s institutem společného jmění manželů, případně tuto částku žalovaný nespoteboval a ke dni zániku společného jmění manželů jí disponoval, je třeba ji vypořádat jako součást společného jmění manželů. Druhý z manželů, který se vypořádání těchto prostředků domáhá, nenese důkazní břemeno ohledně tvrzení, že předmětná částka nebyla ke dni zániku společného jmění manželů spotřebována. Jeho břemeno tvrzení a důkazní břemeno se v daném směru omezuje na prokázání, že taková částka byla nabyta za trvání manželství a druhým

¹⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

manželem z účtu u peněžního ústavu vybrána, případně na vyjádření souhlasu či nesouhlasu při zjištění, jakým způsobem bylo s takto vybranými finančními prostředky naloženo.¹⁰¹

Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen. Dle důvodové zprávy¹⁰² je toto ustanovení určeno pro situace, kdy o vypořádání rozhoduje soud. Soud může do vypořádání zaniklého společného jmění manželů zahrnout jen ten majetek, který účastníci výslovně učinili předmětem vypořádání; to platí i pro zápočty toho, co bylo vynaloženo ze společného majetku na výlučné majetky manželů a naopak. I vypořádání nároků spočívajících v investici z výlučného majetku do majetku společného v řízení o vypořádání společného jmění manželů předpokládá, že v takovém řízení účastník uplatní požadavek na úhradu toho, co ze svého vynaložil na společný majetek, a učiní tak tento nárok předmětem řízení. Současně platí časový rámeček pro uplatnění takových nároků potud, že soud může vypořádat pouze ty investice, které účastníci učiní předmětem řízení ve lhůtě tří let od zániku zákonného majetkového společenství. Pokud v uvedené tříleté lhůtě není nárok na vypořádání těchto vnosů uplatněn, nelze již vnosy následně zohlednit a nárok na jejich vypořádání zaniká.¹⁰³

Komentář k občanskému zákoníku dále rozvádí ustanovení § 742 OZ: *Výchozím pravidlem je rovnost podílů obou manželů. To je dáno přirozeným právem rovnosti i výslovně zakotvenou rovností manželů v manželství. Rovnost podílů ale může být různým způsobem ovlivněna, dekompenzována. Bude tedy záležet na mnoha dalších zřetelích, k nimž musí být přihlédnuto, jak bude nakonec vypořádání společného jmění nebo vystoupivší části majetkových hodnot (součástí) vypadat. Podle druhého pravidla je manžel povinen (srov. výraz "nahradí" - oznamovacím způsobem slovesa se vyjadřuje povinnost) nahradit druhému manželovi to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na jeho výhradní majetek. Jedná se v podstatě o speciální ustanovení o bezdůvodném obohacení: co z "cizího" mi bylo "věnováno", jsem povinen vrátit. Obdobně opačně platí potřeba vrátit to, co jsem na cizí vynaložil. Zde je ale zásadní odlišnost od předešlého pravidla: vynaložil jsem něco ze svého nikoli skutečně na "cizí", ale také na vlastní, i ve vlastní*

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 05. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1027/2018.

¹⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 742.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 07. 12. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3227/2017.

prospěch! Proto není stanoveno obligatorně vrátit ze společného, co bylo na ně (do něj) z výhradního vynaloženo, ale pouze tomu manželovi, který něco na společné jmění ze svého majetku vynaložil, je dáno právo žádat náhradu takového plnění.¹⁰⁴ Znamená to, že v rámci vypořádání společného jmění manželů musí být zohledněno jak to, co bylo plněno ze společného jmění na výlučný majetek jednoho z manželů, tak i to, co bylo z výlučného vlastnictví jednoho z manželů plněno do společného jmění. Z použití termínů „bylo vynaloženo na výhradní/společný majetek“ dovozují, že by mělo jít o zhodnocení věcí ve společném jmění či výlučném vlastnictví, nikoli o spotřebované statky. Tak např. musí být zohledněny finanční prostředky ze společného jmění vynaložené na opravu nebo rekonstrukci domu ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, nebo drahá věc pořízená ze společných prostředků, která je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů proto, že slouží jeho osobní potřebě (např. osobní šperk¹⁰⁵).

Obtíže by mohly vzniknout v případě, že by jeden z manželů výlučně své prostředky použil na společnou spotřebu, např. dovolenou. Zde dospěl Nejvyšší soud¹⁰⁶ k závěru, že *podle jednotné soudní praxe i podle jasného znění zákona věci pořízené za peníze výlučně náležející jednomu manželovi, jsou ve výlučném vlastnictví tohoto manžela, nepatří do společného jmění manželů a v řízení o vypořádání tohoto jmění se nestávají předmětem vypořádání. Jsou-li takové prostředky vynaloženy na běžnou spotřebu (např. potraviny, dovolenou apod.), nelze za to požadovat náhradu. Náhrada za prostředky vnesené do společného jmění manželů tak přichází v úvahu skutečně jen v těch případech, kdy jsou použity současně se společnými prostředky manželů na pořízení určité věci, a to za předpokladu, že taková věc ke dni zániku společného jmění manželů existuje, resp. nebyla spotřebována či neztratila hodnotu. Byť se uvedené soudní rozhodnutí vztahuje k úpravě dle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., a nový občanský zákoník neužívá ve vztahu k vypořádání pojem „věci“ nýbrž pojem „majetek“, mám za to, že je v zájmu právní jistoty, aby uvedený závěr byl aplikován i na současnou právní úpravu. Z ustanovení § 495 občanského zákoníku totiž plyne, že majetkem je souhrn všeho, co osobě patří, tedy nikoli to, co bylo osobou spotřebováno. Pokud bychom připustili výklad, že náhradu je nutné poskytnout i za spotřebované dovolené hrazené z výlučných prostředků jednoho z manželů, dostali bychom se v případě*

¹⁰⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹⁰⁵ Je dovozováno, že součástí společného jmění manželů budou ty šperky, které manželé pořídili jako investici – srov. např. MLČOCH, Zbyněk. Co vše spadá do společného jmění manželů, rozsah SJM [online]. 27. 02. 2010 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.bezplatnapravnioporadna.cz/ruzne/zneni-vynatky-definice/351-co-vse-spada-do-spolecneho-jmeni-manzelu-rozsah-sjm.html>.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 22 Cdo 3421/2006.

vypořádání např. po rozvodu manželství do absurdní situace, kdy by jeden z manželů musel zpětně nahrazovat to, co manželé společně spotřebovali za trvání manželství.

Podmínky vypořádání společného jmění v situaci, kdy se nepodařilo dosáhnout smluvního vypořádání, vysvětluje komentář k občanskému zákoníku dále takto: *Podle dalšího pravidla je třeba přihlídnout k potřebám nezletilých dětí. Konstantní judikatura je toho názoru, že tady nejde o velikost podílů, jde jen o to, čím se naplní. Podle tohoto konceptu "správného" řešení by bylo možné dojít i k tomu, že jeden manžel by na svůj podíl dostal vše, co potřebují děti, které mu byly do péče svěřeny, a protože jsou tyto věci nákladné, vyčerpá se tím celý majetkový podíl připadající na tohoto manžela. Je tedy zřejmé, že takový přístup správný být nemůže. Podle čtvrtého pravidla je třeba zohlednit také práci manžela, který namísto toho, aby přinášel peněžní prostředky, zajišťoval manžela, rodinu, rodinnou domácnost, rodinné společenství svými příjmy, popř. příjmy ze svého majetku, věnoval svou vlastní práci prospěchu manžela i sebe sama, pečoval o rodinu, především o děti, o rodinnou domácnost, o dobrý a spokojený život celého rodinného společenství. Páté pravidlo se v jistém ohledu překrývá se čtvrtým: má se hodnotit přičinění každého z manželů, pokud jde o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění. Toto překrývání je ale spíš jevové, je dáno také blízkostí termínů. V tomto případě jde mnohem spíš o to, jak po nabytí majetkových hodnot, které se mohlo nakonec udát také jinak než vlastním přičiněním (srov. třeba život ze zděděného), jak který z manželů pečoval o udržování již dosaženého majetkového souboru alespoň v jeho penězi ocenitelné rovině, nemrhal majetkem, nerozprodával ho, aby si opatřil drogy nebo alkohol, atd. atp. Judikatura posledních dvaceti, dvaceti pěti let se vyznačovala nejistotou, pokud jde o podobu zápočtů, totiž o to, jak započítávat to, co se vrací do společného a na druhé straně ze společného do výhradního jmění jednoho z manželů. Jádro problému bylo ve zcela nových oceněních obrovského množství majetkových položek. Ceny se zvyšovaly, ale také snižovaly, zejména nemovitosti, jejichž cena třeba dříve nedosahovala ani sta tisíc Kčs, vzrostla během několika let na několik milionů a postupně se dále i násobila. A naopak - což je běžnější i bez zásadní ekonomické transformace - cena věcí se snižovala, u některých velmi rychle (morálně zastarávaly), u některých pomaleji (opotřebovávaly se). Ustanovení odstavce druhého tyto proměny ceny jednotlivých součástí společného jmění adekvátně reflektuje tak, že přesunuté majetkové hodnoty (z jednoho celku jmění do druhého) se oceňují podle toho, jak se pohnulo cenové ohodnocení oné věci, do níž byl majetek vložen, jak se zvýšila nebo snížila cena té součásti společného jmění, do níž byla součást druhého jmění*

vložena.¹⁰⁷ Ustanovení § 742 občanského zákoníku je dle mého názoru formulováno spravedlivě a odpovídá německému principu *Güterrecht*, podle něhož je přírůstek hodnoty výlučného majetku jednoho z manželů, k němuž došlo za trvání manželství, součástí společného jmění.

Judikatura řešila i to, zda je event. vypořádání náhrad omezeno hodnotou společného jmění manželů k datu jeho zániku. Nejvyšší soud dovodil, že *manžel má právo požadovat, aby mu při vypořádání zaniklého společného jmění manželů bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na majetek společný. Toto právo není v žádném případě omezeno výší částky, představující kladný rozdíl mezi aktivy a pasivy společného jmění.*¹⁰⁸ Je to logické, pokud by v průběhu manželství veškeré úspory investovali manželé do majetku jednoho z nich, pak bude společné jmění prakticky nulové, to však nemůže bránit tomu, aby druhý manžel získal odpovídající náhradu, byť i z vlastních prostředků prvního manžela.

Nejvyšší soud se dále zabýval otázkou, kdy pohledávka manžela na náhradu vzniká, a dospěl k závěru, že *teprve právní mocí rozhodnutí vydaného v řízení o vypořádání společného jmění manželů vzniká (může vzniknout) pohledávka jednoho z (bývalých) manželů za druhým z manželů z důvodu vypořádání společného jmění. Až v takovém okamžiku (nikoli dříve) se může z pohledu ustanovení § 42a obč. zák. stát jeden z manželů dlužníkem a druhý z nich věřitelem ve vztahu k téže pohledávce. Je přitom nerozhodné, zda jde o pohledávku (prozatím) nesplacnou nebo pohledávku, která má na základě existujícího právního vztahu vzniknout až v budoucnu. Podstatné je, že tato pohledávka vzniká až právní mocí rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů.*¹⁰⁹ To současně znamená, že se žádný z manželů nemůže náhrady ve smyslu § 742 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku domáhat za trvání společného jmění manželů.

V rámci vypořádání společného jmění manželů byla řešena i otázka vypořádání věci, která byla sice součástí společného jmění, ale v době, kdy společné jmění zaniklo, již touto součástí nebyla, v konkrétním případě proto, že byla jedním z manželů prodána. Zde Nejvyšší soud dovodil, že je nutno nejprve zkoumat platnost *předmětné* kupní smlouvy, a dospěl k následujícímu závěru: *Úprava obsažená v o.z. spočívá (stejně jako právní úprava obsažená v obč. zák.) na koncepci relativní neplatnosti jednání v neběžných záležitostech týkajících se součástí SJM a*

¹⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 03. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018.

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4061/2016.

možnosti samostatného jednání každého z manželů v záležitostech běžné správy, protože se i v poměrech o. z. prosadí závěr formulovaný v režimu obč. zák., podle nějž jestliže jde o právní jednání, jehož prostřednictvím je nakládáno s majetkem tvořícím součást SJM, které je právním jednáním platným, ať již proto, že jej učinili oba manželé ve shodě, nebo proto, že jej učinil pouze jeden z manželů bez souhlasu druhého, ale tento manžel se relativní neplatnosti takového právního úkonu nedovolal, důsledkem existence takového jednání je skutečnost, že majetek, jehož se týká, je zákonem předvídaným způsobem vyveden z režimu společného jmění manželů (právě proto, že se jedná o jednání platné). To platí tím spíše v případech, kdy se jedná o správu součásti SJM v záležitosti, kterou lze považovat za běžnou. Předmětem vypořádání se v takových případech může stát toliko hodnota za takový majetek získaná (finanční částka získaná za převod movité či nemovité věci, obchodního podílu apod.), neboť ke dni rozhodování soudu o vypořádání SJM již taková věc netvoří součást SJM právě proto, že došlo k platnému právnímu jednání ohledně takové součásti SJM. Při závěru o platném uzavření kupní smlouvy ohledně motocyklu tak mohla být předmětem vypořádání toliko částka získaná za jeho převod, nikoliv tzv. obvyklá cena motocyklu ke dni zániku SJM, jak nesprávně dovodil odvolací soud. Pro úplnost lze podotknout, že tzv. obvyklá cena motocyklu zjištěná znaleckým posudkem, z níž vyšel odvolací soud, nemohla být předmětem vypořádání v žádném případě. Obecně platí, že buď šlo o právní jednání platné, protože se žalovaná relativní neplatnosti nedovolala, a pak nešlo o snížení hodnoty SJM žalobcem proto, že na platné jednání je potřeba nahlížet tak, že bylo učiněno se souhlasem obou manželů, případně se jednalo o běžnou správu majetku v režimu SJM, anebo by se jednalo o právní jednání, ve vztahu k němuž by se žalovaná relativní neplatnosti dovolala a předmětem vypořádání by v tomto případě mohl být toliko motocykl, protože nebyl platně prodán a tvoří stále součást SJM.¹¹⁰ Soud zcela správně posoudil, že v případě, že bylo ohledně věci ve společném jmění nakládáno za souhlasu obou manželů, je součástí společného jmění částka, za kterou byla daná věc prodána. Pokud by nejednající manžel k předmětné prodeji souhlas nedal, musel by se dovolat neplatnosti jednání druhého manžela – tedy neplatnosti kupní smlouvy. V takovém případě by součástí společného jmění byla přímo předmětná věc.

V rámci vypořádání společného jmění manželů je nutné řešit i pasiva společného jmění, které mohou mít i podobu bezdůvodného obohacení, které získali oba manželé tím, že jim bylo plněno např. bez právního důvodu nebo z důvodu, který odpadl (odstoupením od smlouvy, na jejímž základě bylo plněno). Pokud by k takovému plnění došlo za trvání společného jmění, např.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2018, sp. zn. 22 Cdo 3457/2018.

investicí do domu ve společném jmění, pak judikatura¹¹¹ dovodila, že by povinnost vydat bezdůvodné obohacení musela být zohledněna v rámci vypořádání společného jmění. Pokud by však k takové investici došlo až po zániku společného jmění manželů, byla by daná nemovitá věc oceněna ve stavu, v jakém se nacházela k datu tohoto zániku (to by bylo předmětem vypořádání) a nárok na vydání bezdůvodného obohacení by v plném rozsahu stíhal toho z manželů, který nemovitou věc získal v rámci vypořádání do svého vlastnictví: *Jestliže tedy po zániku společného jmění manželů, avšak v době do jeho vypořádání, zhodnotí třetí osoba společný majetek a vznikne jí vůči (bývalým) manželům nárok na vydání bezdůvodného obohacení v rozsahu zhodnocení majetku, je třeba za situace, kdy tato nemovitost je pro účely vypořádání společného jmění oceňována podle stavu v době jeho zániku, dluh vůči třetí osobě přikázat tomu, kdo zhodnocenou nemovitostí nabývá, aniž by se tato okolnost nějak promítla do určení výše vypořádacích podílů účastníků; proto není třeba ani zjišťovat výši takového dluhu.*

Pokud jde o dluhy manželů, Ústavní soud se ve svém nálezu¹¹² vyslovil k otázce existence aktivní solidarity mezi rozvedenými manžely, kteří doposud nemají vypořádáno společné jmění manželů s tím, že *po tuto dobu platí, že z právních úkonů týkajících se společného jmění manželů jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně, tzn. vztahy mezi bývalými manžely týkající se majetku a závazků, které tvořily předmět společného jmění manželů, v době mezi zánikem manželství a vypořádáním společného jmění se řídí právními předpisy o společném jmění manželů.*

V souvislosti s vypořádáním společného jmění manželů řešil soud i otázku vypořádání účasti jednoho z manželů ve společnosti občanského práva (bez právní osobnosti, v terminologii občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. sdružení). V případě, že v rámci této společnosti pořídí společníci ze společných prostředků nemovité nebo movité věci, a není-li mezi nimi dohodnuto jinak, pak jsou tyto movité a nemovité věci v podílovém spoluvlastnictví společníků. Nejvyšší soud¹¹³ dospěl při řešení podílu ve společnosti, zřízené k podnikání jednoho z manželů s dalšími společníky, k závěru, že *je při vypořádání majetkového nároku manžela podnikajícího ve sdružení založena toliko fikce zániku účasti na jeho činnosti ke dni zániku SJM, nemůže být tento nárok vypořádán stejným způsobem jako by k ukončení činnosti ve sdružení k rozhodnému okamžiku skutečně došlo. Nelze proto, jak v dovolání navrhuje žalobkyně, přikázat nárok žalovaného do*

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1460/2018.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. III. ÚS 27/16.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4074/2016.

výlučného vlastníctví druhého manžela, pokud je vypořádáván majetek ve sdružení založeném (jako v posuzované věci) s třetí osobou. Majetkové právo druhého (ve sdružení nepodnikajícího) manžela se tak uspokojí podílem na peněžitém plnění, jež mu v rámci vypořádání SJM podle zásad obsažených v § 149 odst. 2 věta první a odst. 3 obč. zák.¹¹⁴ náleží. Nemůže tudíž obstát námitka žalobkyně, že předmětem vypořádání SJM by měly být i majetkové nároky žalovaného vyplývající ze založeného spoluvlastnictví k movitým či nemovitým věcem porízeným z prostředků získaných činností členů sdružení (§ 834 obč. zák.), tedy jinak řečeno spoluvlastnické podíly na takto nabytých věcech.

V rámci vypořádání společného jmění manželů se hodnota věcí, které do společného jmění náležely, oceňuje ve stavu, v jakém se nacházely v době zániku společného jmění manželů, avšak s hodnotou k datu vypořádání, což může být problémem v případě, že se manželé na vypořádání nedohodnou a soudní řízení trvá delší dobu. I v tomto případě však Nejvyšší soud¹¹⁵ zastává názor, že ocenění musí být *zpracováno podle stavu věcí ke dni zániku společného jmění manželů*, avšak je správné, pokud ocenění *bylo provedeno k době vypořádání*, přičemž připouští i určitou toleranci, když *zjištěná cena k době přibližně jeden rok před vydáním rozhodnutí není na závadu (ocenění „k době vypořádání“ není pochopitelně možné brát doslovně)*, zvláště *nevyplývaly-li ze spisu skutečnosti, z kterých by měl soud na změnu v cenách nemovitostí usuzovat a ani účastníci je netvrdili*.

Vypořádání společného jmění manželů bývá v praxi komplikované v případě, že jeden z manželů nebo oba jsou podnikateli. Rozhodovací praxe dovodila, že věc, která podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, je vyloučena ze společného jmění za předpokladu, že zároveň neslouží i druhému z manželů.¹¹⁶ Nejvyšší soud definoval, že *okolnost, aby věc, která podle své povahy slouží k výkonu povolání jen jednoho z manželů, byla vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů, musely být naplněny následující předpoklady: 1) výkon povolání manžela, 2) věc byla nabyta za účelem, že bude sloužit jen tomu manželovi, který vykonává povolání, 3) věc skutečně slouží jen tomuto manželovi, a neslouží tak druhému manželovi, který povolání nutně vykonávat nemusí*.¹¹⁷ Judikatura rovněž dovodila, že obchodní závod může být součástí společného jmění manželů jen za předpokladu, že by šlo o obchodní závod náležející

¹¹⁴ zákon č. 40/1964 Sb.

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4932/2015.

¹¹⁶ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2016 sp. zn. 22 Cdo 5426/2015.

oběma manželům jako podnikatelům.¹¹⁸ Tyto závěry jsou relevantní i pro vypořádání společného jmění manželů. Pokud by obchodní závod náležel do společného jmění manželů, pak musí být vzato v úvahu, že jde o věc hromadnou. Pokud se manželé sami nedohodnou na vypořádání, není dost dobře představitelné, že by soud mohl „rozdělit“ jednotlivé součásti obchodního závodu mezi oba účastníky, tj. že by s nimi nakládal jako se samostatnými věcmi a přikázal by je jednotlivě do výlučného vlastnictví jednoho nebo druhého manžela. Tím by nepochybně došlo k výraznému znehodnocení obchodního závodu jako celku. Mám za to, že by soud měl v takovém případě přikázat obchodní závod do výlučného vlastnictví jednoho z manželů a druhému přiznat finanční vypořádání podobně, jako je to i v případě jiných nedělitelných věcí, které nejsou věcí hromadnou.

2.2. Některá ustanovení o bydlení manželů a zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

2.2.1. Některá ustanovení o bydlení manželů

Ustanovení občanského zákoníku o manželském právu bydlení mají převážně dispoziční charakter, to znamená, že se manželé mohou od většiny ustanovení stanovených občanským zákoníkem libovolně odchýlit, nicméně odchýlení musí být vždy ve formě písemné. Ustanovení o formě ujednání jsou tedy vždy kogentní. Z důvodové zprávy¹¹⁹ k občanskému zákoníku vyplývá, že *kromě formy je však zapotřebí dodržovat také ochranné opatření: ochrana je dána nejen každému z manželů, ale také dítěti, pronajímateli, popř. i dalším třetím osobám, jejich zájmy mohou být případnou dohodou dotčeny. Jde rovněž o standardní ochranné ustanovení, dosud chybějící.* Taková ochrana je poskytována bydlení manželů. Již ustanovení § 665 OZ upravující prohlášení snoubenců při sňatečném obřadu ukládá, aby snoubenci uvedli, že zvážili uspořádání svého bydlení. Ustanovení § 687 OZ odst. 2 ukládá manželům povinnost žít spolu. Odborná literatura doplňuje, že *tuto manželskou povinnost je nutno vykládat tak, že manželé mají povinnost vytvářet osobní společenství, nikoli bydlet spolu v jednom bytě. Už vůbec nelze na tuto povinnost pohlížet ve smyslu povinnosti následování manžela do společného bydliště.*¹²⁰

Podle § 743 odst. 1 OZ mají manželé mají obydlí tam, kde mají rodinnou domácnost. Žádá-li manžel z vážných důvodů o přeložení rodinné domácnosti, má mu v souladu s § 743 odst. 2 OZ druhý manžel vyhovět, ledaže důvody pro setrvání převažují nad důvody pro tuto změnu. Jestliže

¹¹⁸ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

¹¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 750.

¹²⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 665-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 84.

se manželé nedohodnou, kde budou mít rodinnou domácnost a jejich důvody pro rozdílné místo obydli mají stejnou závažnost, rozhodne místo nich soud. Komentářová literatura vysvětluje, že *nový občanský zákoník nevynechává pojem domácnosti. Důvodová zpráva k § 80 (bydliště) poukazuje na dvojitý význam tohoto pojmu. Jednak jako pospolitost spolu žijících osob, jednak jako zařízené obydlí. Je zřejmé, že v případě rodinné domácnosti jde o pospolitost spolu žijících osob. Místem, kde mají manželé obvyklou domácnost je obydlí, její obvyklé vybavení je upraveno v § 698.*¹²¹

Manželé se mohou dohodnout, že budou bydlet trvale odděleně. Dohoda manželů o odděleném bydlení má stejné právní účinky jako opuštění rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde. Odborná literatura vysvětluje, že *tyto případy nejsou zřídka, manželé se takto ujednávají nejen v případě očekávaného, resp. uvažovaného rozvodu s využitím možnosti dané v § 757, ale také v případě, kdy spolu již manželsky žít nechtějí, ale nehodlají se ani rozvést (popř. např. pro své náboženské přesvědčení se rozvést nemohou). Jestliže se manželé spolu takto dohodnou, má to stejné právní účinky, jako když jeden z manželů opustí rodinnou domácnost, odmítá se vrátit, a činí tak s úmyslem žít trvale někde jinde (§ 691 odst. 2, § 694 odst. 3, § 696 odst. 3, § 699).*¹²²

Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, a je-li toto jeho právo jiné než obligační, vznikne uzavřením manželství druhému manželu právo bydlení. Vznikne-li jednomu z manželů takové výhradní právo za trvání manželství, vznikne tím druhému z manželů právo bydlení. Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž měl jeden z manželů ke dni uzavření manželství nájemní právo, vznikne uzavřením manželství k domu nebo bytu oběma manželům společné nájemní právo; při pozdějším uzavření nájemní smlouvy vzniká oběma manželům společné nájemní právo účinností smlouvy. To platí obdobně i v případě jiného obdobného závazkového práva. Manželé si v tomto případě mohou ujednat jinou úpravu. Pokud si jinak neujednají a mají k domu nebo bytu společné nájemní právo, jsou z něj zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně. *Společné nájemní právo manželů zakládá solidaritu, jak pokud jde o závazky, tak pokud jde o pohledávky, resp. práva manželů vůči třetím osobám. Společná oprávněnost a zavázanost není jen důsledkem manželského společenství*

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 665-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 84.

¹²² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

(srov. právní úpravu společenství jmění), ale společenství osobního.¹²³ Manžel, který má právo bydlení, má postavení ručitele svého manžela. Zákonné rukojemství se vztahuje bez rozdílu na všechna majetková práva, která opravňují jeho manžela bydlet, zdaleka ne jen na případy nájemního práva (tam je ovšem nejzřetelnější).¹²⁴

Má-li alespoň jeden z manželů právo nakládat s domem nebo bytem, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny, a tohoto domu nebo bytu je k bydlení manželů nebo rodiny nezbytně třeba, musí se zdržet všeho a předejít všemu, co může bydlení znemožnit nebo ohrozit. Manžel zejména nesmí bez souhlasu druhého manžela takový dům nebo byt zcizit nebo k domu, jeho části nebo k celému bytu zřídit právo, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny, ledaže zajistí manželovi nebo rodině po všech stránkách obdobné bydlení s bydlením dosavadním (§ 747 odst. 1 OZ). Jedná-li manžel bez souhlasu druhého manžela v rozporu s odstavcem 1 výše zmíněného ustanovení, může se tento manžel dovolat neplatnosti takového právního jednání. Ustanovení § 747 odst. 1 OZ platí obdobně i v případě, že manželé mají společné nájemní právo k domu nebo bytu, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny. Manžel nesmí bez souhlasu druhého manžela nájem ukončit, nebo jej omezit právem, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny. Jedná-li manžel bez tohoto souhlasu, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání (§ 748 OZ). Souhlas manžela v těchto případech vždy vyžaduje písemnou formu pod sankcí relativní neplatnosti.

Dle důvodové zprávy¹²⁵ zde záměrně není řečeno nic o ochraně dobré víry třetí osoby: je zde na místě chránit rodinu, resp. její jednotlivé členy, a to popřípadě i před jejich vlastním jednáním. Případná ochrana třetí osoby bude spočívat pouze ve standardních prostředcích. Toto blíže upřesňuje komentář k občanskému zákoníku, který stanoví limity svobody manžela, který má právo nakládat s domem nebo bytem, kde je rodinné obydlí. Situace, kdy má alespoň jeden z manželů právo nakládat domem nebo bytem, ve které je rodinná domácnost manželů, popř. rodiny, se posuzuje stejně jako situace, kdy právo nakládat s takovým domem nebo bytem svědčí stejně oběma manželům. Nejedná se tu o společné nájemní právo, ani obdobné právo závazkové, půjde vždy o věcněprávní oprávnění v bytě bydlet spojené s právem nakládat bytem jako věcí v právním smyslu. Ochrana se týká jen takových případů, kdy je domu nebo bytu k bydlení manžela nebo

¹²³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹²⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 747 až § 749.

*rodiny nezbytně třeba. Manželé, resp. rodina, nemají jinou možnost, kam přemístit své rodinné obydlí. Pokud situace splňuje všechny tyto podmínky, musí se každý manžel, který má právo nakládat s domem nebo bytem, zdržet všeho, co může bydlení manžela, resp. manželů nebo rodiny znemožnit nebo ohrozit.*¹²⁶

V ustanovení § 747 odst. 1 al. druhá je uveden demonstrativní výčet jednání, která jsou chápána jako nedovolená z důvodu znemožnění nebo ohrožení bydlení manželů nebo rodiny. Zakázáno je tak jednání, kterým by manžel bez souhlasu druhého manžela dům nebo byt, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů, zcizil, nebo k takovému domu či jeho části nebo k celému bytu zřídil právo, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny. Tato jednání jsou dovolená jen tehdy, pokud manžel, který hodlá disponovat s domem nebo bytem, zajistí druhému manželovi nebo rodině nové bydlení. Podmínkou přitom je, že musí jít o bydlené obdobné bydlení dosavadnímu.

Komentářová literatura vysvětluje, že je tedy možné (a není zakázáno) pronajmout část bytu, ve kterém rodina bydlí, a to i část nikoli nepodstatnou. V jaké míře ještě samostatně disponovat bytem lze, a v jaké již je k dispozici zapotřebí souhlasu druhého manžela, to zřejmě bude nutné posoudit podle konkrétních okolností. (Jistě nebude možné pronajmout jedinou koupelnu v bytě k bydlení.) Pokud se tedy manželé dohodnou, že se podle smluvního ujednání s třetí osobou zbaví své dosavadní možnosti v bytě bydlet, tj. znemožní si z vlastní vůle ve vlastních prostorách existování vlastní rodinné domácnosti, nebude možné proti takovému jednání nic namítat, a to ani se strany nezletilých dětí, které se nacházejí v péči svých rodičů a sdílejí s nimi právě dotčenou rodinnou domácnost. Výjimkou z potřeby souhlasu druhého manžela je skutečnost, že samostatně disponující manžel, který zbavil manžela nebo rodinu možnosti rodinného bydlení nebo ohrozil možnost rodinného bydlení, zajistil manželovi nebo rodině po všech stránkách obdobné bydlení, roz. obdobné s bydlením dosavadním. Obdobnost je třeba pojímat standardně: musí jít o bydlení kvalitou vlastně shodné s bydlením dosavadním - velikostí prostoru, jeho umístěním v sídlišti (obci), světovou orientací, vytápěním a jiným zásobením energiemi atd. atd. Manžel, který využil svého práva nakládat s domem nebo bytem, ale jednal bez souhlasu svého manžela a ohrozil svým jednáním bydlení manželů nebo rodiny, nebo je dokonce znemožnil, může být napaden žalobou druhého manžela, který se může dovolat neplatnosti takového právního jednání. Jednal-li ale manžel se souhlasem svého manžela nebo pokud jednali manželé spolu ve

¹²⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

*shodě a zřídili třetí osobě právo k domu nebo bytu, jehož výkon není slučitelný s bydlením manžela, resp. manželů nebo rodiny, není co napadnout, jinak řečeno, stalo se tak po právu.*¹²⁷ Dohodnou-li se manželé, popřípadě snoubenci, odchylně od ustanovení § 747 a 748, nesmí dohoda zhoršit postavení jejich společného nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, které žije s nimi v rodinné domácnosti a vůči kterému mají vyživovací povinnost, popřípadě nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti a bylo svěřeno do společné péče manželů nebo jednoho z nich; dohoda se dále nesmí dotknout práv třetích osob, ledaže s takovou dohodou souhlasily. Taková dohoda i souhlas opět vyžadují písemnou formu.

Zajímavým rozhodnutím k tomuto tématu je rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích, označovaný jako „Právo na užívání domu v SJM a právo mít k němu klíče manžela, který v domě nebydlí“. V tomto rozsudku Okresní soud vysvětlil: *Jestliže se manželé nedohodli jinak, dokud nebude jejich společné jmění vypořádáno, nebo soud nerozhodne o případném návrhu na úpravu správy a užívání domu, náleží k právu dům (spadající do SJM) užívat i právo mít k němu klíče, a to přestože v domě bydlí jen jeden z manželů. K tomu patří i možnost vstoupit do domu, kdykoli to uzná za vhodné (při respektování soukromí druhého manžela ve smyslu čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).*¹²⁸

Judikatura se věnovala i právním důsledkům opuštění rodinné domácnosti. Nejvyšší soud¹²⁹ dospěl k závěru, že *úprava právních následků spojených s trvalým opuštěním společné domácnosti se uplatní i ve vztazích mezi manžely, společnými nájemci bytu. Trvalým opuštěním společné domácnosti může tedy zaniknout i společný nájem bytu manžely. Trvalým opuštěním společné domácnosti je obecně jednání vedené s úmyslem domácnost zrušit a již neobnovovat. Ve vztahu mezi manžely je jím takové jednání, kdy za trvání manželství jeden z manželů byt opustí, přičemž lze dovodit, že tak učinil s úmyslem se již nevrátit a neobnovit manželské soužití. Pouhé opuštění bytu (odstěhování svršků, případně i odhlášení se z trvalého pobytu) přitom pro závěr, že jde o trvalé opuštění společné domácnosti, bez dalšího nestačí. Jelikož trvalé opuštění společné domácnosti je nejenom úkonem faktickým, nýbrž i úkonem právním, musí být také svobodným projevem vůle manžela, který domácnost opouští.*

¹²⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹²⁸ Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. 6. 2016, sp. zn. 35 C 46/2016.

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. 26 Cdo 227/2004.

2.2.2. Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

Domácí násilí definuje odborná literatura¹³⁰ jako *nevhodné, déletrvající agresivní chování v rámci osob společně žijících, zejména v rámci rodiny, které se děje neveřejně, za zavřenými dveřmi* a doplňuje: *Vzhledem k závažnosti tohoto negativního společenského jevu začala být obětem domácího násilí poskytována nejprve ochrana trestněprávní, správněprávní a následně i občanskoprávní.* Tento trend potvrzuje i důvodová zpráva¹³¹ k OZ, která uvádí: *Zejména v posledním desetiletí se tzv. domácí násilí stalo fenoménem, o němž více než o jiných jevech (snad s výjimkou terorismu) je třeba uvažovat ve všech možných polohách a směrech. Tak je vedle roviny psychologické a psychosociální nutné i v jednotlivých právních oborech připravit - bez zbytečného otálení - předpisy, které by (podle své povahy) osoby, které jsou domácím násilím dotčeny, ochránily. Současně existující předpisy zajišťují okamžitou ochranu dotčených osob. Nicméně považuje se za vhodné přijmout i ustanovení v rovině soukromoprávní, a to dlouhodobějšího charakteru.*

Ustanovení § 751 OZ umožňuje pro případ, že se stane společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, aby soud na návrh dotčeného manžela omezil, popřípadě i vyloučil na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet. Stejně tak lze postupovat v případě, že se jedná o manžele rozvedené, jakož i v případě, kdy manželé nebo rozvedení manželé bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti. Projevy násilí přitom mohou být i jen verbální, jak dovedl Nejvyšší soud¹³²: *Verbální útoky, které spočívají v hrubých a velmi vulgárních nadávkách a urážkách poškozené osoby, a to i na veřejnosti v přítomnosti dalších osob, vyznačující se bezcitností a surovostí, lze označit za týrání (a to dokonce v rovině trestního práva).*

Komentářová literatura vysvětluje, že *vykázání osoby, která se dopouští domácího násilí, z bytu na dobu nejdéle 10 dní, ani rozhodnutí soudu podle § 199 tr. zákoníku (týrání osoby žijící ve společném obydlí) neřeší soukromoprávní otázku práva dotyčné osoby bydlet v bytě spolu s obětí násilné činnosti. Zdejší § 751 až 753 řeší soukromoprávní rovinu domácího násilí, pokud jde o právo v bytě bydlet. Soud na základě žaloby dotčené osoby může omezit, popř. i vyloučit na*

¹³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 665-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 432.

¹³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 751 sž § 753.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 7 Tdo 342/2011.

určitou stanovenou dobu právo násilnické osoby v domě či bytě bydlet. Násilí může směřovat v první řadě vůči manželovi, ale také vůči bývalému manželovi (rozvedenému manželovi), stejně jako vůči jiné osobě, která v rodinné domácnosti manželů, popř. bývalých manželů žije (srov. § 753). Možnost žádat omezení nebo vyloučení práva bydlet pro násilnickou osobu se vztahuje i na takové případy, kdy manželé, popř. rozvedení manželé bydlí společně jinde než ve vlastní rodinné domácnosti, kdy tedy sdílí bydlení někde jinde. Omezení práva bydlet nebo vyloučení práva bydlet se může týkat jak bytu, tak také domu, a to jak jeho části, tak celého domu (bude záležet na konkrétní situaci).¹³³

Ustanovení § 752 OZ umožňuje omezení nebo vyloučení práva manžela v domě nebo bytě bydlet nejdéle na šest měsíců. Soud však může na návrh rozhodnout o omezení nebo vyloučení práva manžela opětovně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody. K tomu vysvětluje odborná literatura, že *osoba, která se dopouští násilného jednání a v bytě nebo domě bydlí, ač k tomu nemá právní důvod (bydlí neoprávněně), bude zároveň vystěhována, resp. vyklizena. Protože ale řízení o vystěhování, resp. vyklizení trvá zpravidla delší dobu (protože zejména styk s dotyčnou osobou bývá velmi nesnadný, ba nemožný), nic nebrání, aby dočasně byla dotyčná osoba omezována, třeba i opakovaně, na svém právu bydlet právě podle zdejšího ustanovení.*¹³⁴ Právo domáhat se ochrany proti domácímu násilí má také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti. Znamená to, že ochrana je poskytována každé další osobě. Nejčastěji to budou děti manželů (jednoho z manželů) nebo rodiče jednoho z manželů. Zákon pro poskytnutí ochrany vyžaduje, aby osoba, jež se ochrany dovolává, s manžely sdílela společnou rodinnou domácnost. Odborná literatura vysvětluje, že *ochranu proto domácímu násilí nemůže uplatnit osoba, která spolu s manžely nebo bývalými manžely sice žije, ale všechny zmíněné osoby žijí v cizí rodinné domácnosti (cizí domácnosti). V takovém případě je třeba, aby se ochrany domáhala dotčená osoba podle okolností prostřednictvím toho, kdo jí bydlení v bytě nebo domě umožnil, nebo jeho manžela.*¹³⁵

Mám za to, že ochrana proti domácímu násilí, která je omezena jen na možnost vykázat manžela ze společného obydlí, příp. mu užívání společného obydlí omezit, a to ještě jen na

¹³³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹³⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

¹³⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014.

omezenou dobu, neposkytuje týranému manželovi dostatečnou ochranu, zejména proto, že není promítnuta do možnosti disparitního vypořádání společného jmění manželů. Disparita je totiž v podmínkách § 742 OZ umožněna jen z důvodu potřeb nezaopatřených dětí, dále podle toho, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a rodinnou domácnost a dále podle toho, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění. Domnívám se, že *de lege ferenda* by mohl soud při vypořádání společného jmění manželů zohlednit i to, zda rozvratem manželství bylo domácí násilí, jehož se jeden z manželů dopouštěl vůči druhému nebo vůči jinému členu rodinné domácnosti.

3. Manželské majetkové právo v nizozemské a britské právní úpravě

Právní úprava manželského majetkového práva není v rámci Evropské unie jednotná, členské státy si v tomto směru ponechaly suverenitu právně upravit majetkové otázky spojené se vznikem, trváním a zánikem manželství. Odborná literatura¹³⁶ upozorňuje na úvahy, které se soustřeďují na možnost vytvořit evropský subsidiární majetkový režim, který by byl upraven v každém členském státě vedle vlastního zákonného režimu a ostatních smluvních režimů. Autoři tohoto námětu předpokládají, že po určité době by se tento subsidiární (smluvní) majetkový režim mohl v Evropě rozšířit tak, že některé státy by jej postupně mohly zavést i jako zákonný manželský režim. Předpokládá se, že by model evropského manželského režimu měl otupit ostré hrany manželského majetkového společenství na jedné straně a režimu odděleného majetku, jinými slovy jakéhosi „prostředního“ (kompromisního režimu), a to jako režim účasti na přírůstcích majetku. V tomto režimu uspořádání majetkových vztahů manželů je předem stanovena povaha, výše i způsob výpočtu práva účasti každého manžela na majetku nabytém v průběhu manželství s tím, že soud má právo určitě korekce v zájmu ekvity.¹³⁷

V rámci Evropské unie byla zřízena Komise pro evropské rodinné právo (*Commission on European Family Law*) - CEFL. Tato Komise vydala mj. Principy evropského rodinného práva řešící majetkové vztahy mezi manžely.¹³⁸ Tato pravidla kromě ochrany rodiny a rodinné domácnosti řeší zastupování mezi manžely při právních jednáních. V oblasti majetkové se vychází ze svobody smluvní volnosti, tj. manželé sami mají právo si své majetkové vztahy uspořádat na základě dohody. Smlouva o manželském majetkovém režimu by přitom mohla být uzavřena i před manželstvím a měněna kdykoli za jeho trvání. Manželská smlouva předpokládá sepsání notářem nebo advokátem. Majetkové režimy by se řešily jako i) režim participace na přírůstcích nebo ii) společný majetkový režim se zachováním výlučného vlastnictví obou manželů pro věci nabyté mimo manželství. Nicméně výše zmíněné Principy nejsou součástí evropského práva, tedy jde o doporučení, jakou cestou by se případná unifikace mohla ubírat.

¹³⁶ DVORÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 21.

¹³⁷ DVORÁK, Jan, SPÁČIL, Jiří: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 23.

¹³⁸ Principles of european family law regarding property relations between spouses [online]. [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PRS-English1.pdf>.

S ohledem na to, že tento záměr kombinuje právní úpravu kontinentální s právní úpravou *common law*, vybrala jsem si pro komparaci právní úpravu nizozemskou a britskou.

Na základě článku 10:52 *Burgerlijk Wetboek*¹³⁹ (dále jen „BW“) platí pro Nizozemsko Haagská úmluva o právu použitelném na úpravu majetkových poměrů v manželství ze dne 14. března 1978 (dále jen „HC“), která vstoupila v platnost dne 1. září 1992 a vztahuje se na manželství uzavřená mezi 1. zářím 1992 a 28. lednem 2019. Byla však ratifikována pouze Francií, Lucemburskem a Nizozemskem. Po přijetí nařízení Evropské unie 2016/1103 ze dne 24. června 2016 se použijí nová pravidla pro určení rozhodného práva pro všechna manželství uzavřená po 29. lednu 2019 a pro ta manželství, která byla uzavřena sice dříve, ale manželé si zvolili právo použitelné na jejich manželský režim od 29. ledna 2019. Toto nařízení stanoví, že

- ve věcech týkajících se manželského režimu v případě úmrtí jednoho z manželů, je příslušným soudem soud příslušný pro dědické řízení,
- ve věcech týkajících se majetkových poměrů v manželství v případě podání žádosti o rozvod, odluku či prohlášení manželství za neplatné, je příslušným soudem soud, jehož pravomocí je rozhodovat o sporech ve věcech manželských,
- v ostatních případech se manželé mohou dohodnout, že jurisdikce náleží členskému státu, jehož právo je použitelné, nebo členskému státu, v němž bylo manželství uzavřeno. Taková dohoda musí být písemná, datovaná a podepsaná oběma stranami.

V případě, že nedojde k dohodě mezi manžely, jsou oprávněny rozhodovat o otázkách týkajících se majetkového režimu v manželství, s výjimkou případů smrti manžela a manželských sporů:

- soudy členského státu, kde se nachází společné obvyklé bydliště manželů, pokud není,
- soudy členského státu, kde se nachází poslední obvyklé bydliště manželů v době zahájení řízení, pokud není,
- soudy členského státu, jehož jsou oba manželé občany.

Výše zmíněné nařízení se ovšem nevztahuje na všechny státy Evropské unie, nýbrž pouze na ty státy, které nařízení přijaly. Těmi jsou: Belgie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Lucembursko, Malta, Německo, Nizozemsko, Rakousko, Portugalsko, Řecko, Slovinsko, Španělsko a Švédsko. Ještě před referendem Spojené

¹³⁹ Nizozemský občanský zákoník z roku 1992 (*Burgerlijk Wetboek 1992*).

království rozhodlo, že nebude přijímat toto nařízení z toho důvodu, že v právním řádu Spojeného království neexistuje právní úprava majetkových režimů manželů.

3.1. Nizozemská právní úprava manželského majetkového práva

V Nizozemském království jsou práva a povinnosti manželů obsažena v nizozemském občanském zákoníku, a to v první knize zvané Práva osob a rodinné právo, v částech 1.6 – 1.8. Do manželského společenství majetku patří veškerý majetek (aktiva), která jsou přítomna na počátku manželského společenství, a pokud nebyla zrušena, tak i ta, která získají později. Do manželského majetkového společenství nespadá dědictví, u něhož zůstavitel podle své poslední vůle určil, že tam nespadá, rovněž je tomu tak u darů a jiných nároků, o kterých se podrobněji zmiňují dále.

Část 1.6 BW zahrnuje obecná práva a povinnosti manželů. Mezi práva a povinnosti manželů patří povinnost manželů být k sobě věrní, pomáhat si a navzájem se podporovat, pečovat o děti a vychovávat je a podávat druhému manželu informace ohledně stavu jejich jmění. Článek 1:84 BW se zabývá výdaji na domácnost, včetně nákladů použitých na péči o dítě. Tyto se hradí společně z příjmů obou manželů, a pokud to není dostatečné, poté z osobních příjmů každého manžela poměrně. Za dluhy domácnosti odpovídají manželé společně a nerozdílně, toto se týká i výdajů na úklid či jiného zaměstnance domácnosti. Soud může rozhodnout, že tyto dluhy bude hradit pouze jeden z manželů, pokud pro to existuje důležitý důvod. Článek 1:88 BW blíže vysvětluje, pro které právní úkony je třeba souhlasu druhého manžela, těmi jsou uzavření dohody s cílem odcizit, zatížit nebo dát do užívání obytný prostor, ve kterém žijí oba manželé společně, nebo ve kterém druhý z manželů žije sám, nebo věci, které patří do takového obytného prostoru nebo domácích potřeb, poskytování darů, s výjimkou darů obvyklých, dále uzavření dohody s cílem zavázat se jiným způsobem než v rámci své podnikatelské praxe jako ručení nebo poskytnutí jistoty, uzavření smlouvy o zápůjčce či jiné formy vztahující se na peněžní plnění, s výjimkou uzavírání smluv v běžné podnikatelské praxi. Zákon stanoví, kdy má být souhlas udělen písemně.

3.1.1. Správa majetku za trvání manželství

Každý z manželů je oprávněn spravovat svůj osobní majetek a dle článku 1:97 BW majetek manželského společenství majetku. Správa majetku v manželském společenství zahrnuje právo vykonávat všechna práva a povinnosti spojené s tímto majetkem, aniž by bylo dotčeno právo

druhého manžela tento majetek užívat. Manžel, který spravuje majetek, se může připojit jako spoluúčastník právního jednání, které ve vztahu k tomuto majetku vykonal druhý z manželů, v tomto případě jsou oba manželé společně považováni za jednu stranu. Pokud se manžel nebo manželka kvůli své nepřítomnosti nebo z jiného důvodu ocitne v situaci, ve které je nemožné spravovat svůj osobní majetek nebo majetek manželského společenství majetku nebo pokud manžel nebo manželka závažně neplní očekávání za účelem správy majetku manželského společenství majetku, může okresní soud na žádost druhého z manželů postoupit správu tohoto majetku nebo jeho části druhému z manželů s vyloučením prvního. Manžel, kterého soud pověřil správou majetku, je oprávněn zastupovat manžela, jehož právo na správu bylo odňato při výkonu jiných právních jednání než těch, které spadají do oblasti správy tohoto majetku.

Článek 1:92 BW se zabývá ochranou třetích osob. Není-li pro třetí osobu rozpoznatelné, který z manželů má právo spravovat movitý majetek, není registrovaným majetkem nebo dlužníkem, může tato třetí osoba předpokládat, že manžel, který skutečně je držitelem této věci, má rovněž právo na její správu. Manžel, který je z důvodu právního aktu druhého z manželů narušen ve správě majetku třetí osobou, která jednala v dobré víře s tímto druhým manželem, ztrácí právo zastavit toto rušení, pokud proti němu nevznesl námitky v přiměřené lhůtě poté, co se o rušení dozvěděl. Pokud během manželství vznikl nárok na odškodnění v důsledku přesunu majetku mezi manželi navzájem nebo mezi jedním z manželů a jejich majetkovým společenstvím, je dovozováno, že tato pohledávka dosud není dospělá, a nelze ji proto uplatnit vůči třetím osobám.

3.1.2. Manželské společenství majetku

Část 1.7 BW s názvem Manželské společenství majetku, v aktuálním znění, je účinná od 1. 1. 2012. Ta manželská společenství majetku, která existovala před 1. 1. 2012, se nadále řídí starou právní úpravou.¹⁴⁰ Úprava předmanželskou smlouvou je možná, vyjma ustanovení BW, která přímo či nepřímo dané smluvní modifikaci odporují. Manželské společenství majetku vzniká ze zákona okamžikem uzavření manželství. Do manželského společenství majetku patří veškerý majetek (aktiva), která jsou přítomna na počátku manželského společenství, a pokud nebyla zrušena, tak i ta, která získají později. Do manželského majetkového společenství nespadá dědictví, u něhož zůstavitel podle své poslední vůle určil, že tam nespadá, rovněž je tomu tak u darů, dále důchodové nároky a důchodová práva pozůstalých a práva na zřízení užívacího práva.

¹⁴⁰ Dutch Civil Code (prior to 1 January 2012). Dutch Civil Law [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle077old.htm>.

Jmění, tedy majetek a dluhy, které je vázáno výlučně na jednoho z manželů, je součástí manželského společenství majetku pouze, pokud tomu nebrání samotná podstata. Plody získané z výlučného vlastnictví manžela nepatří do manželského společenství majetku, to samé platí pro odškodnění aj. nároky váznoucí na výlučném majetku jednoho z manželů. Do manželského společenství majetku patří veškeré dluhy manželů s výjimkou dluhů vzniklých na základě výlučného majetku manžela, který nespadá do manželského společenství, dluhů vzniklých z darů či smluvních ujednání uzavřených jedním z manželů na základě čl. 4:126 odst. 1 a 2 písm. a) – c) BW. Právní domněnka v čl. 1:94 odst. 6 stanoví: *Jsou-li manželé ve sporu, komu daný majetek patří a žádný z nich není schopen prokázat svůj nárok, má se za to, že se jedná o majetek spadající do manželského společenství.* Tato právní domněnka však nemá žádný účinek vůči věřitelům.

Majetek, který manžel získá za úplatu, zůstává mimo manželské společenství majetku, pokud byla více než polovina úplaty hrazena z vlastního majetku tohoto manžela. V rozsahu, v jakém protiplnění dosáhlo na úkor manželského společenství majetku, je manžel odpovědný za odškodnění vůči manželskému společenství majetku. Velikost této náhrady se stanoví v souladu s čl. 1:87 odst. 2 a 3 BW. Pokud majetek patří do manželského společenství majetku a manžel v okamžiku nabytí tohoto majetku přispěl ze svého výlučného majetku k protiplnění, má tento manžel nárok na odškodnění, jehož výše se stanoví v souladu s čl. 1:87 odst. 2 a 3. Za účelem uspokojení dluhu manžela se může věřitel, bez ohledu na to, zda dluh spadá do manželského společenství majetku, uspokojit jak z manželského společenství majetku, tak i z výlučného majetku tohoto manžela, tedy dlužníka. V případě, že se jedná o dluh, který nespadá do manželského společenství, může druhý manžel poukázat na výlučný majetek manžela-dlužníka, ze kterého se může věřitel v plné výši uspokojit. Manžel, z jehož výlučného majetku byl uspokojen dluh vzniklý z manželského společenství, má právo na náhradu proti manžel-dlužníku z jeho výlučného vlastnictví ve výši stanovené v čl. 1:87 odst. 2 a 3. Čl. 1:87 je článkem dispozitivním, manželé si tedy mohou ujednat jinou výši náhrady škody ve výše zmíněných případech.

Majetek manžela získaný dědictvím či darem spadá výlučně do správy tohoto manžela, v ostatních případech je každý z manželů oprávněn spravovat majetek v manželském společenství. Pokud byl majetek patřící do manželského společenství majetku se souhlasem manžela podřízen podnikání druhého z manželů, pak správu tohoto majetku bude vykonávat výhradně tento druhý z manželů, pokud jde o jednání prováděná v rámci jeho podnikání, a pokud jde o ostatní, oba manželé společně. Spory mezi manželi týkající se správy manželského společenství majetku,

mohou být na žádost jednoho z manželů či obou manželů společně předloženy okresnímu soudu k posouzení.

Manželské společenství majetku se ze zákona ruší i) v případě, že manželství končí v důsledku smrti jednoho z manželů, okamžikem jeho smrti, ii) v případě, že manželství končí rozvodem, okamžikem podání žádosti o rozvod u soudu, iii) v případě odluky s právními důsledky, okamžikem podání této žádosti u soudu, iv) v případě ukončení manželského společenství majetku rozhodnutím soudu, okamžikem podání této žádosti u soudu, v) v případě ukončení registrovaného partnerství dohodou, okamžikem uzavření této dohody, vi) v případě, že je druhý z manželů nezvěstný a manžel vstoupí do jiného manželství, v okamžiku vydání pravomocného rozhodnutí, které prohlašuje nezvěstnou osobu za mrtvou, vii) v případě ukončení manželského společenství majetku uzavřením smlouvy o modifikaci, okamžikem uvedeném v čl. 1:120 odst. 1. V případě, že je některé z výše uvedených neplatné, všechny účinky manželského společenství majetku jsou obnoveny. Oba manželé mají stejný podíl na zrušeném manželském společenství majetku, pokud se nedohodli jinak prostřednictvím písemné dohody mezi manželi, s výjimkou, že se jedná o zrušení manželského společenství majetku z důvodu smrti jednoho z manželů nebo ukončení manželské smlouvy. Věřitelé, kteří by mohli uspokojit své pohledávky z manželského společenství majetku, mají právo uspokojit se z manželského společenství majetku od okamžiku jeho zrušení, ale pouze dokud není rozděleno. Po zrušení manželského společenství majetku má každý z manželů právo za odhadnutou cenu převzít oděvy, šperky a drobné předměty určené pro osobní potřebu, jakož i majetek, který používá v rámci svého podnikání a dokumenty a memento jeho rodiny. Po zrušení manželského společenství majetku zůstává každý z manželů plně odpovědný za společné dluhy, za které byl odpovědný před tímto zrušením. Za ostatní dluhy manželského společenství majetku odpovídají manželé společně a nerozdílně.

V případě zrušení manželského společenství majetku v důsledku smrti jednoho z manželů má pozůstalý manžel nárok na polovinu nerozděleného majetku společenství a druhá polovina jde do pozůstalosti zůstavitele. Pozůstalý manžel má v dědickém řízení zvláštní postavení – pokud dědí společně s dětmi, napadá na něj veškerý majetek zůstavitele s povinností uhradit veškeré dluhy zůstavitele.¹⁴¹ Je-li na vůli zůstavitele, že pozůstalý manžel nezdědí nic, přesto má pozůstalý manžel právo požadovat k užívání původní společný dům manželů a jiný majetek s tím spojený.

¹⁴¹ Čl. 4:13 BW a násl.

Pokud existuje manželské společenství majetku, je v případě dluhů, které spadají do tohoto společenství, třeba rozlišovat mezi povinným manželem, který je dlužníkem a druhým z manželů, který není sám povinným dlužníkem, ale přesto musí za povinného přijmout, že věřitel povinného manžela může vymáhat svůj nárok z veškerého společného majetku, a tedy i z podílu (poloviny) toho manžela, který není povinným a ani není jako povinný označen ve vztahu k věřiteli. Za tento dluh odpovídá pouze manžel-dlužník; to však neplatí po zrušení manželského společenství, pokud se dá dluh považovat za dluh společný, patřící do manželského společenství majetku, poté jsou manželé vázáni společně a nerozdílně. Přestože před zrušením manželského společenství majetku musel manžel dluh pouze tolerovat, po jeho zrušení se i druhý manžel stává solidárně odpovědným, nicméně pouze do výše rozděleného společenství majetku. V případě, že se oba manželé za trvání manželského společenství majetku stanou dlužníky dluhu, který je ze zákona považován za dluh společenství (tj. dluhy uzavřené na základě zastoupení domácnosti či vzniklé uzavřením hypotečního úvěru na pořízení domu, ve kterém mají mít domácnost), jsou oba manželé společně a nerozdílně odpovědní za tento společný dluh, a to i poté, co je společenství zrušeno. Věřitel se poté může uspokojit z jakéhokoli, i osobního, majetku kteréhokoli z dlužníků (manželů). Pokud se jeden z manželů stane dlužníkem majetku, který nespadá do společenství, věřitel nemá právo uspokojovat svou pohledávku na majetku druhého manžela ani po zrušení manželského společenství majetku – po zrušení společenství má možnost uspokojit se pouze do výše nabyté manželem-dlužníkem. Věřitel není nikdy oprávněn uspokojit se z osobního majetku druhého manžela, nedlužníka.

Každý z manželů má právo zřeknout se manželského společenství majetku; jakékoli ujednání odchylné od tohoto ustanovení v smlouvách je neplatné. Ta část manželského společenství majetku, které se manžel zřekl, přirůstá k majetku druhého z manželů. Manžel, který se majetku zřekl, nemůže od manželského společenství majetku požadovat nic jiného než postel a odpovídající ložní prádlo a oblečení, které potřebuje pro osobní potřebu. Za předpokládanou cenu může převzít dokumenty a memento své rodiny. Zřeknutím se majetku se manžel zbavuje odpovědnosti za dluhy manželského společenství majetku, za které nebyl odpovědný jako strana před zrušením manželského společenství majetku; je rovněž zproštěn své povinnosti vůči druhému z manželů přispívat k těmto dluhům. Zůstává odpovědný za dluhy manželského společenství majetku, za které byl odpovědný jako strana před zrušením manželského společenství majetku. Pokud manžel splnil více než polovinu dluhů, za které byl každý z manželů společně a nerozdílně odpovědný před zrušením manželského společenství majetku, může se proti druhému z manželů odvolat. Pokud druhý z manželů splnil, zcela nebo zčásti, dluh manželského společenství, za který

nebyl odpovědný před zrušením manželského společenství majetku, může se odvolat proti manželů, který se zřekl. Pokud manžel splnil více než polovinu dluhu, za který byl každý z manželů společně a nerozdílně odpovědný před zrušením manželského společenství majetku, může se obrátit na manžela, který se zřekl do té míry, do které tento dluh skutečně splnil. Manžel, který se chce zřeknout manželského společenství manželů, musí do tří měsíců od zrušení manželského společenství zajistit, aby toto bylo zaznamenáno v Rejstříku majetku manželů. V případě, že manželské společenství majetku bylo zrušeno z důvodu smrti jednoho z manželů, výše zmíněná lhůta počíná běžet okamžikem, kdy se druhý manžel o smrti dozvěděl. Dědici manžela, jehož smrt způsobila zánik manželského společenství majetku, mají právo zřeknout se svého podílu způsobem uvedeným výše, za předpokladu, že ke zřeknutí dojde do tří měsíců poté, co se dozvěděli jeho o smrti. Právo manžela na vydání jeho postele, ložního prádla a oděvů z manželského společenství majetku nepřechází na jeho dědice. V případě, že bylo manželské společenství majetku zrušeno z důvodu odvolky manželů, lhůta počíná běžet pravomocným rozhodnutím. Tuto lhůtu může soud prodloužit pouze z vážných důvodů, a to v případě, že původní lhůta neskončila. Manžel, který ukrývá či zneužívá majetek patřící do manželského společenství, ztrácí právo na zřeknutí se, v případě, že se zřekl dříve, stává se zřeknutí neplatným.

Manžel může požádat okresní soud o ukončení manželského společenství majetku z důvodu, že druhý z manželů zlověstně způsobuje dluhy, plýtvá společným majetkem, vykonává činy, které jsou zjevně v rozporu s právem jeho partnera na správu majetku společenství nebo z důvodu, že druhý z manželů odmítá poskytnout nezbytné informace o stavu majetku manželského společenství.

Po zrušení manželského společenství majetku mají manželé právo toto společenství obnovit, ovšem pouze na základě smluvního ujednání.

3.1.3. Manželské a předmanželské smlouvy

Smlouvu upravující majetkové vztahy mohou snoubenci uzavřít ještě před uzavřením manželství, tzv. předmanželskou smlouvu, nebo za trvání manželství, tedy manželskou smlouvu, přičemž pro obě platí stejné formální náležitosti. Manželská smlouva musí být uzavřena písemně ve formě notářského zápisu pod sankcí neplatnosti. Manželskou smlouvou lze upravit majetkový režim manželů, a to buď zúžení manželského společenství majetku nebo celkové vyloučení manželského společenství. Předmanželská smlouva je účinná od okamžiku uzavření manželství.

Ustanovení v předmanželské smlouvě jsou účinná proti třetím osobám, i proti těm, kteří o nich nevěděli, za předpokladu, že jsou zapsány v Rejstříku majetku manželů. Rejstřík manželského majetku je vedený okresním soudem, v jehož obvodu bylo manželství uzavřeno. Pokud bylo manželství uzavřeno mimo území Nizozemska, musí být manželská smlouva zaregistrována u Okresního soudu v Haagu. Opis manželské smlouvy ve formě notářského zápisu se vkládá do Rejstříku. Rejstřík je veřejně přístupný a za určitý poplatek lze pořizovat kopie.

Manželé, kteří chtějí během manželství uzavřít nebo změnit manželskou smlouvu, musí podat žádost k příslušnému okresnímu soudu. Součástí žádosti musí být předložen také návrh notářské listiny, toto lze bez právního zastoupení. Okresní soud může odmítnout žádost pouze shledá-li překážku na straně věřitelů (nebyli by schopni vymáhat své pohledávky), nebo by ustanovení smlouvy odporovala právním předpisům, dobrým mravům či veřejnému pořádku. Notářský zápis musí být vyhotoven do tří měsíců od pravomocného rozhodnutí soudu o povolení uzavření nebo změny manželské smlouvy. Manželská smlouva uzavřená nebo změněná po uzavření manželství nabývá účinnosti dnem následujícím po dni, kdy byl učiněn notářský zápis, ten může ovšem stanovit datum pozdější. Manželská smlouva je účinná vůči třetím osobám po 14 dnech od jejího zápisu do Rejstříku majetku manželů. Strany se mohou v manželské smlouvě odchýlit od zákonné úpravy za předpokladu, že jejich ujednání neodporují kogentním ustanovením právního řádu, dobrým mravům ani veřejnému pořádku. Ustanovení v manželské smlouvě, která stanoví, že jeden z manželů je odpovědný za větší část dluhů než je jeho podíl na společenství majetku, jsou neplatná. Strany se dále nemohou odchýlit od kogentních ustanoveních pojednávajících o rodičovské odpovědnosti ani od práv přiznaných zákonem pozůstalému manželovi. V případě, že manželé nemají společenství majetku a mají mezi sebou spor o tom, kdo je vlastníkem určité movité věci nezapsané ve veřejném seznamu, má se za to, že jsou spoluvlastníky této věci, přičemž oběma náleží stejný podíl na této věci. Tato právní domněnka nemůže být vnímána jako nevýhoda ve vztahu k věřiteli obou manželů.

V nizozemském občanském zákoníku jsou vymezena pravidla pro finanční vyrovnání mezi manželi. Toto se vztahuje na manželské smlouvy, které stanoví závazek vyrovnání příjmů a majetku mezi manželi. Od tohoto oddílu je možné se v manželské smlouvě odchýlit. Pro den, který je považován za okamžik vzniku povinnosti vyrovnání se používá termín „referenční den“ (*reference day*). Pokud manželství či registrované partnerství skončilo z důvodu smrti jednoho manžela či partnera, referenčním dnem se stává den smrti. V případě rozvodu je tímto okamžik podání žádosti o rozvod, totéž platí u odluky s právními následky. Pokud manželé podali žádost

na zrušení povinnosti vyrovnání, pak je jím den podání této žádosti. Je-li registrované partnerství ukončeno vzájemným souhlasem, pak je referenčním dnem den uzavření smlouvy o ukončení registrovaného partnerství. V případě zrušení registrovaného partnerství na žádost jednoho nebo obou partnerů, den podání této žádosti. A v případě, že je jeden z manželů či partnerů nezvěstný a druhý vstoupí do jiného manželství či registrovaného partnerství, je jím den pravomocného rozhodnutí soudu, které prohlašuje nezvěstnou osobu za mrtvou.

Povinnost vyrovnat příjmy nebo majetek je obecně reciproční pro oba manžely. Vyrovnávací povinnost se vztahuje výhradně na příjmy a majetek nabytý během existence této účinnosti, nevztahuje se ovšem na majetek získaný dědictvím, dary, a to ani plody odvozené z takového majetku. I kdyby měli manželé výše zmíněné v manželské smlouvě upraveno odlišně, je možné, aby zůstavitel či dárce projevil vůli, že dané věci nespádají do vyrovnávací povinnosti. Vyrovnávání příjmu nebo majetku se provádí tak, že oba manželé mají nárok na polovinu hodnoty příjmu nebo majetku, na které se vztahují vyrovnávací povinnosti. Pokud manžel úmyslně zatají, ztratí nebo zničí část majetku či příjmu, který je předmětem vyrovnání, a v důsledku toho hodnota této části majetku či příjmu nebyla zahrnuta do vyrovnání, musí tento manžel nahradit celou danou hodnotu vůči druhému z manželů, namísto pouhého vyrovnání ve výši poloviny této hodnoty. Jeden z manželů může požádat okresní soud, aby zrušil závazek vzájemného vyrovnání mezi manželi, a to pouze ze zákonných důvodů. Důvodem pro toto může být bezhlavé zadlužování, plýtvání majetkem nebo opakované odmítání předložit listinu o majetku, který má být vyrovnán. Pokud manžel způsobil jistou škodu na majetku, který je předmětem vyrovnání v období 6 měsíců před zahájením soudního řízení, je povinen tuto škodu nahradit. Od těchto ustanovení se nelze smluvně odchýlit.

Právní úprava nizozemská je v mnohém ohledu podobná naší právní úpravě. I zde zákon vychází z manželského společenství majetku, vznikajícího *ex lege*, s tím, že je možná smluvní modifikace manželskou nebo předmanželskou smlouvou nebo modifikace na základě rozhodnutí soudu. Obdobná je i úprava aktiv a pasiv náležející ze zákona od manželského společenství majetku, i pravidla pro jeho vypořádání v případě jeho zániku.

3.2. Právní úprava manželského majetkového práva ve Spojeném království Velké Británie

Ve Velké Británii platí právní úprava režimu oddělených jmění, tedy manželství nijak neovlivňuje majetková práva k majetku nabytému před uzavřením manželství, ale ani za jeho trvání. Majetek, který manželé chtějí mít společný, mohou vložit do společného fondu, přičemž pouze tehdy budou mít stejná práva k majetku jako celku.

Právní řád Spojeného království se liší v jistých ohledech, a to, pokud se jedná o právní úpravu Anglie a Walesu nebo o právní úpravu Skotska a Severního Irska. Cílem následující kapitoly je rozlišit úpravu majetkového režimu manželů na těchto územích. Skotsko a Severní Irsko totiž disponují autonomií, a to nejen na úrovni politické, nýbrž i legislativní.

V celém Spojeném království platí, že pokud se jeden manžel zaváže, není vázán i druhý manžel, platí zde pouze obecné smluvní právo. To samé platí i pro dluhy – pokud jednomu z manželů vzniknou dluhy, ani v Anglii a Walesu, ani ve Skotsku nebo Severním Irsku za tyto dluhy neodpovídá druhý manžel.¹⁴²

3.2.1. Anglie a Wales

Anglie a Wales ve svém právním řádu mají režim oddělených jmění. Majetek, který manželé chtějí mít společný, mohou vložit do společného fondu, tedy jakéhosi společného jmění, přičemž pouze tehdy budou mít stejná práva k majetku jako celku. Práva ke společnému fondu nejsou založena manželstvím, nýbrž určitými právními kroky a za účelem, na který mají být prostředky vynaloženy, tedy v tomto případě se jedná o financování potřeb rodiny jako celku.¹⁴³ V soudním rozhodnutí *Jones v Maynard*¹⁴⁴ soud dovodil, že v případě, že si manželé zřídili společný fond, nezáleží na tom, který manžel do fondu přispívá a v jaké míře, jelikož tento se stal společným majetkem obou a oba k němu mají stejná práva.

Právní důsledky registrovaného občanského partnerství,¹⁴⁵ tedy českého právního řádu „registrovaného partnerství“, jsou ve výsledku stejné jako právní důsledky manželství, mimo

¹⁴² Srov. EVERALL M., P. WALLER, N. DYER AND R. BAILEY-HARRIS 2005. *Rayden and Jackson on Divorce and Family Matters* kap. 16. ISBN 978-0406948236.

¹⁴³ *Paul v Constance* [1977], 1 All ER 195, CA.

¹⁴⁴ *Jones v Maynard* [1951], Ch 572.

¹⁴⁵ Zákon o občanském partnerství z roku 2004 (*Civil Partnership Act 2004*).

název, registrované občanské partnerství bylo dokonce anglickým právem nazváno „manželství ve všem kromě názvu“. Pro nesezdané páry se ovšem musí použít obecných právních předpisů, ideálně potom trust.¹⁴⁶ Je však třeba poznamenat, že soudy mají širokou pravomoc vydávat soudní příkazy týkající se dětí nesezdaných párů, a to včetně paušálních částek a převodu majetku.¹⁴⁷

Z důvodu potřeby novelizace problematiky manželského majetkového práva po 2. světové válce, byl přijat zákon o manželském majetkovém právu a řízení o něm.¹⁴⁸ Tento zákon je dodnes v platnosti. Nejvýznamnějším ustanovením zákona je článek 37. Podle tohoto článku může mít bývalý manžel, který vynaložil podstatnou část peněžních prostředků k zhodnocení rodinného domu, právo na spravedlivý podíl na majetku. Spravedlivý podíl získá, má-li dotčená strana skutečný zájem na nemovitosti a jeho zhodnocení domu má významný charakter. Jedinou výjimkou z této zásady jsou případy, kdy jsou manželé ve sporu. Svým článkem 37 dal výše nadepsaný zákon soudům pravomoc odměňovat domácí práci za trvání manželství, čímž odstranil některé genderové rozdíly z právního řádu. Zákon o manželském majetkovém právu a řízení o něm zavedl nové pravomoci rozvodových soudů. Např. smí nařídít manželovi, aby finančně zajistil nebo převedl část svého majetku na druhého manžela nebo potomka.

V rámci rozvodového řízení mají soudy velmi širokou pravomoc vydávat ulevující soudní příkazy (tzv. *ancillary relief*), včetně přerozdělování nebo dokonce i prodeje majetku, vkládání majetku do společného fondu, jednorázového odškodnění, opakujících se dávek, včetně příkazů týkajících se důchodů¹⁴⁹. Tzv. *ancillary relief*, neboli soudní úleva, znamená diskreční přerozdělení majetku a příjmů manželů nebo registrovaných občanských partnerů při rozvodu nebo odluce s právními důsledky soudem. Zákon o věcech manželských z roku 1973 a zákon o občanském partnerství z roku 2004 uvádějí příkazy, jež může soud vydat, včetně příkazů k opakovaným dávkám, jednorázových příkazů, příkazů k rozdělení důchodů a příkazů k převodu nebo vypořádání vlastnictví,¹⁵⁰ dále stanoví, k čemu musí soud při svém rozhodování přihlídnout.¹⁵¹ V § 25 zákona o věcech manželských jsou stanoveny jednotlivé záležitosti, ke

¹⁴⁶ Jones v Kernott [2011] UKSC 53.

¹⁴⁷ Příloha 1 zákona o dětech z roku 1989 nazvaná Finanční péče o děti (*Children Act 1989: Financial Provision for Children*).

¹⁴⁸ Zákon o manželském majetkovém právu a řízení o něm z roku 1970 (*Matrimonial Proceedings and Property Act 1970*).

¹⁴⁹ § 21 a násl. zákona o věcech manželských 1973 (*Matrimonial Causes Act 1973*).

¹⁵⁰ Zákon o věcech manželských z roku 1973 (*Matrimonial Causes Act 1973*) a zákon o občanském partnerství z roku 2004 (*Civil Partnership Act 2004*).

¹⁵¹ Zákon o věcech manželských z roku 1973 (*Matrimonial Causes Act 1973*) a zákon o občanském partnerství z roku 2004 (*Civil Partnership Act 2004*).

kterým má soud povinnost při rozhodování o výkonu svých pravomocí přihlížet, a zcela jako první je třeba brát ohled na blaho dítěte. Dále jsou jimi: příjmy manželů, majetek aj. finanční zdroje vč. majetku budoucího, který lze očekávat, finanční potřeby, povinnosti a odpovědnost, které bude mít který z manželů i v budoucnu, životní úroveň rodiny před rozvratem, věk obou manželů, délka manželství, jakékoli duševní či fyzické postižení, výše příspěvků každého na blaho rodiny, jednání každého, pokud je soud názoru, že je nespravedlivé k tomu nepřihlížet, potřeby dítěte, příjem aj. majetek dítěte, jakékoli psychické či fyzické postižení dítěte, vzdělání dítěte, které rodiče očekávají.

Nejdůležitějším rozhodnutím Sněmovny lordů bylo rozhodnutí *White v. White*.¹⁵² Pan a paní Whitovi se rozvedli po 34 letech manželství. Oba měli vlastní hospodářské zázemí a během jejich manželství spolupracovali. Bydleli na farmě, kterou si koupili na začátku svého manželství, s příspěvkem na nezbytný finanční vklad od rodiny pana Whita. Pan White také vlastnil sousední farmu, která byla dvakrát větší než farma, na které žili a společně hospodařili. Celkově měla rodina majetek v hodnotě přibližně 4,6 milionu britských liber, z čehož pouze 4 % patřily výlučně paní Whitové. V rámci řízení u nižších soudů bylo paní Whitové vyměřeno 800 000 liber (17 % celého majetku). Není divu, že paní Whiteová byla s tímto finančním vypořádáním nespokojená a odvolala se. Lord Justice Thorpe u odvolacího soudu poznamenala, že by paní Whitová nebyla vystavena takovému zacházení, kdyby si bývala nebrala svého obchodního partnera.¹⁵³ Odvolací soud zvýšil její odměnu na 1,5 milionu GBP (32 % z celého majetku). Odvolací soud se nezabýval testem přiměřených požadavků a uznal, že není vhodné použít test v případě, kdy strany byly pracovními partnery (přestože odmítl přiznat stejný podíl z důvodu příspěvku rodiny pana Whita). Paní Whiteová se odvolala na Sněmovnu lordů a požadovala stejný podíl na majetku rodiny. Ačkoli se Sněmovna rozhodla, že by odměna stanovená odvolacím soudem paní Whitové je adekvátní, případ znamenal revoluci v oblasti soudních úlev (*ancillary relief*), která odporuje přístupu přiměřených požadavků a zavádí nový přístup. Lord Nicholls řekl: *„Tento případ je dobrým příkladem neuspokojivých výsledků, které mohou vyplynout z přístupu přiměřených požadavků (...) existuje jeden princip univerzálního použití, který lze použít s jistotou. Ve snaze dosáhnout spravedlivého výsledku není prostor pro diskriminaci mezi manželem a manželkou a jejich příslušnými rolmi. Manžel a manželka se obvykle dělí o činnosti, jak vydělávat peníze, provozovat domácnost a starat se o své děti. Manžel tradičně vydělával peníze a manželka se starala o dům a děti. Toto tradiční dělení práce již není na denním pořádku. Často pracují oba*

¹⁵² *White v White* [2000] UKHL 54, [2001] 1 AC 596.

¹⁵³ *White v White* [1999] Fam 304, 312.

*rodiče. Někdy je to žena, kdo vydělává peníze, a manžel vede dům a stará se o děti během dne. Bez ohledu na rozdělení práce, které si vybrali manžel a manželka, nebo které je podle okolností přinutilo, čestnost vyžaduje, aby to nepředjímalo ani neprospívalo žádné straně. (...) Obecným vodítkem pro soudy by měla být rovnost, od níž by se mělo odchýlit pouze v rozsahu, v jakém je k tomu dobrý důvod.*¹⁵⁴

Po výše uvedeném rozhodnutí přišlo na řadu několik případů, které reagovaly s určitou nejistotou. Je jisté, že v případě, že manžel projevuje určitý talent nebo se mu daří v podnikání a vytvoří velkou část celého majetku, má při rozvodu právo na více než jednu polovinu,¹⁵⁵ avšak odvolací soud ve věci Charman v Charman zdůraznil, že tyto případy by měly být ojedinělé.¹⁵⁶ V roce 2006 měla Sněmovna lordů možnost spojit dva případy, a to Miller v Miller a McFarlane v McFarlane¹⁵⁷. Na základě těchto rozhodnutí Sněmovna lordů identifikovala tři prameny spravedlnosti, těmi jsou i) potřeba dětí, ii) vypořádání majetku, iii) spoluvlastnictví majetku. Jelikož ve většině případů se soudy setkávají s tím, že potřeby převyšují majetek, ostatní prvky spravedlnosti ve vypořádání majetku nehrají důležitou roli. Pokud jde o majetek získaný před manželstvím, majetek získaný dědictvím, dary a nemanželský majetek, měl by být rozhodně právě v případě rozvodu oddělen od plodů společného majetku a obydlí, ve kterém mají manželé společnou domácnost. Je ovšem také stanoveno, že čím déle manželství trvalo, tím menší ohled se na toto oddělení bere, či nemusí být odděleno vůbec.

V anglickém právním řádu neexistuje povinnost sestavit soupis majetku, ovšem se doporučuje takový soupis sepsat z důvodu pozdějšího vypořádání majetku při rozvodu. Apelační soud ve svém rozhodnutí Williams v Williams zdůraznil, že by *manželé měli v co největší míře využívat soudní moci k uspořádání svých majetkových práv*.¹⁵⁸ Ustanovení § 37 zákona o vlastnictví z roku 1925 stanoví, že *s manželi se pro všechny účely nabývání jakéhokoli majetkového podílu (...) zachází jako se dvěma osobami*. Z tohoto lze usoudit, že se na všechny možné případy nabývání majetku jednoho z manželů použije obecné vlastnické právo, tedy majetek v žádném případě nenáleží oběma manželům společně. Právní řád Anglie a Walesu nedává ani manželů právo projednat či vetovat nakládání s rodinným domem, který je ve

¹⁵⁴ White v White [2000] UKHL 54, [2001] 1 AC 596, 605.

¹⁵⁵ Cowan v Cowan [2001] EWCA Civ 679, [2002] Fam 97; Lambert v Lambert [2002] EWCA Civ 1685, [2003] Fam 103; G v G (Financial Provision: Equal Division) [2002] EWHC 1339 (Fam), [2002] 2 FLR 1143; H v H (Financial Provision – Special Contribution) [2002] 2 FLR 1021.

¹⁵⁶ Charman v Charman [2007] EWCA Civ 503, [2007] 1 FLR 1246.

¹⁵⁷ Miller v Miller, McFarlane v McFarlane [2006] UKHL 24, [2006] AC 618.

¹⁵⁸ Williams v Williams [1976], Ch 278, CA.

vlastnictví druhého manžela.¹⁵⁹ Je však důležité si uvědomit, že právní řád Anglie a Walesu rozlišuje mezi zákonným vlastnictvím a skutečným vlastnictvím. Manželovi je ovšem umožněno získání skutečného podílu na majetku, i když je druhý manžel jeho zákonným vlastníkem. Obecně je oprávněn spravovat majetek zákonný vlastník, ale pokud má manžel skutečný podíl na majetku, může poskytovat určitá omezení. Jistou úpravu výlučného vlastnictví manželky můžeme najít např. v soudních rozhodnutích *Dixon v Dixon*¹⁶⁰ nebo *Heseltine v Heseltine*¹⁶¹, kdy v prvním rozhodnutí se jedná o zisk z cenných papírů, přičemž v případě, že cenné papíry jsou ve výlučném vlastnictví manželky, potom i zisk z těchto je ve vlastnictví manželky. Ve druhém rozhodnutí se soud zabýval tím, že příjem z investic, které jsou ve výlučném vlastnictví manželky, je také ve výlučném vlastnictví manželky. To samé platí v případě darů, a to i darů svatebních – pokud rodina a přátelé jednoho manžela měli v úmyslu darovat svatební dar do jeho výlučného vlastnictví, pak náleží opravdu pouze jednomu z manželů, přestože se jeví jako dar společný,¹⁶² přičemž stále může být dar vložen do společného fondu, pak náleží oběma.¹⁶³

Manželskou smlouvou (*marital agreement*) se rozumí spravedlivá dohoda mezi manželi o vypořádání jejich majetku v případě rozvodu. Manželská smlouva je právoplatným dokumentem, který musí vzít soud v úvahu při výkonu své rozhodovací pravomoci. Nejvyšší soud¹⁶⁴ ve svém rozhodnutí uvedl: *přestože existuje platná manželská smlouva, soud je nadále povinen zohlednit veškeré faktory při vypořádání dle zákona o věcech manželských z roku 1973, zároveň dohoda není spravedlivá, pokud poškozuje blaho manžela či potomků, nadto dodal, že vypořádání dle potřeb manželů je spravedlivější než rovné rozdělení podílů*. V Anglii a Walesu neexistují žádné formální požadavky na uspořádání majetku manželů, nicméně se důrazně doporučuje, aby manželé obdrželi nezávislé právní poradenství a aby byl soupis majetku zveřejněn v plném rozsahu, což se znázorňuje právě v manželské smlouvě, pokud tomu tak není, měla by být tato výjimka řádně zaznamenána. Manželskou smlouvu lze uzavřít a upravit před i za trvání manželství (dokonce i po skončení manželství). Má se za to, že smlouva je účinná až v případě rozvodu. Je časté, že manželé sepisují manželské smlouvy až v případě souhlasu s rozvodem (tzv. *separation agreements*), tyto mohou být následně připojeny k soudnímu příkazu o vypořádání majetku (tzv. *consent order*).

¹⁵⁹ *National Provincial Bank Ltd. v Ainsworth* [1965] AC 1175; *Barclays Bank v O'Brien* [1994] 1 AC 1980.

¹⁶⁰ *Dixon v Dixon* [1878], 9 Ch D 578.

¹⁶¹ *Heseltine v Heseltine* [1971], 1 All ER 952.

¹⁶² *Samson v Samson* [1960], 1 All ER 653, CA.

¹⁶³ *Midland Bank plc v Cooke* [1995] 4 All ER 562, CA.

¹⁶⁴ *Brack v Brack* [2018] EWCA Civ 2862.

Manželské smlouvy nemusí být sepsány ve formě notářského zápisu a nemusí být registrovány v žádném rejstříku.

V Anglii a Walesu existuje svoboda testování a pro pozůstalého manžela není zákonem vymezený podíl, který by mu měl náležet.¹⁶⁵ Nárok na výši podílu závisí na tom, zda pozůstalými jsou děti, rodiče či sourozenci příbuzní zůstaviteli. Nezávisle na projevu vůle zůstavitele, může pozůstalý manžel žalovat u soudu na finanční zajištění dle zákona o dědictví z roku 1975.¹⁶⁶ Tento zákon stanoví, že soud může změnit (a případně rozšířit) rozdělování pozůstalosti zůstavitele na manžela, bývalého manžela, dítě nebo osobu závislou na zůstaviteli v případech, kdy vůle zůstavitele nebo zákonná posloupnost neposkytují přiměřenou odměnu. Taková odměna může být odvozena nejen od peněžních prostředků, ale od jakýchkoli jiných prostředků, které jsou součástí pozůstalosti nebo které byly vyřazeny z pozůstalosti v průběhu šesti let před smrtí zůstavitele. Ve výše uvedeném předpise jsou stanoveny kategorie, na jejichž základě může někdo vznést nárok na část pozůstalosti v důsledku svého vztahu k zůstaviteli v době jeho úmrtí. Podmínkou je, že zůstavitel měl v době své smrti bydliště v Anglii či Walesu. Jedná se o tyto kategorie: manžel nebo registrovaný občanský partner, bývalý manžel či partner, který nevstoupil do jiného manželství, osoba spoluzijící, dítě, osoba, se kterou zůstavitel zacházel jako s dítětem nebo jiná osoba finančně závislá na zůstaviteli. Každá z těchto kategorií má vlastní kritéria a požadavky, které musí být splněny, aby bylo možné finanční odměnu nárokovat.

3.2.2. Skotsko

Ve Skotsku je obecným pravidlem, že manželství nemá vliv na vlastnictví majetku,¹⁶⁷ toto má však přísná opatření: i) manžel má ze zákona právo bydlet v obydlí, ve kterém se nachází společná domácnost, i když je dané obydlí ve výlučném vlastnictví druhého manžela, ii) při rozvodu platí zásada spravedlivého sdílení majetku manželů, kdy se často jedná o rozdělení na dva stejně velké podíly, iii) pozůstalý manžel má na základě svědectví právo na celou pozůstalost. Na rozdíl od Anglie, ve které manželství jako takové nezakládá žádná majetková práva, ve Skotsku existuje právní domněnka, že věci pořízené do domácnosti, ať už před uzavřením manželství nebo až za jeho trvání, patří do spoluvlastnictví obou manželů, i když byly pořízeny jen jedním z manželů.¹⁶⁸ Výchozí zásadou je, že každý z manželů spravuje svůj vlastní majetek, ale je možné,

¹⁶⁵ § 46 zákona o správě majetku z roku 1925 (*Administration of Estates Act 1925*).

¹⁶⁶ Zákon o dědictví z roku 1975 (*Inheritance Act 1975*).

¹⁶⁷ §24 zákona o rodině z roku 1985 (*Family Law (Scotland) Act 1985*).

¹⁶⁸ §25 zákona o rodině z roku 1985 (*Family Law (Scotland) Act 1985*).

aby jeden z manželů zmocnil druhého manžela ke správě jeho majetku. Každý z manželů má právo nakládat se svým majetkem. Ovšem s obydlím, ve kterém mají manželé společnou domácnost, nesmí jeden z manželů nakládat bez souhlasu druhého manžela.¹⁶⁹

Manželé mají právo uspořádat si majetek podle své vlastní vůle. Neexistují žádné právní režimy majetkových poměrů manželů, ze kterých by si manželé mohli vybrat, dále neexistují ani žádné formální požadavky na uspořádání majetku manželů, kromě obecné úpravy závazkových vztahů pro daný typ závazku. Manželé si mohou kdykoli uspořádat majetek mezi sebou a sami si stanovit, kdy tato smlouva vstoupí v platnost. Manželské smlouvy nemusí být sepsány ve formě notářského zápisu a nemusí být registrovány v žádném rejstříku. Manželé se mohou na vypořádání majetku dohodnout. Pokud se dohodnout nemohou, mohou nárokovat majetkové uspořádání na základě zásad stanovených v § 9 zákona o rodině z roku 1985. Jednou z těchto zásad je, že čistá hodnota majetku je *majetek, který manželé získali jiným způsobem než darem nebo sukcesí od uzavření manželství do odloučení, a to včetně obydlí, ve kterém mají společnou domácnost, má být spravedlivě sdílen mezi manželi*.¹⁷⁰ *Spravedlivé sdílení znamená, že čistá hodnota se za normálních okolností rozdělí rovnoměrně, ale soud má za zvláštních okolností pravomoc odchytil se od přísné rovnosti*.¹⁷¹ Při rozvodu může jeden z manželů požadovat částku od druhého manžela na dosažení rovnosti majetku mezi manželi. Pozůstalý manžel má přednostní právo na obydlí, nábytek a část peněz.¹⁷² Pokud tato práva pozůstalého manžela nevyčerpají celou pozůstalost, má pozůstalý manžel právo na třetinu zbývajících movitého majetku (pokud jsou jiní právoplatní dědici – převážně se jedná o potomky), na polovinu (pokud není jiných právoplatných dědiců). Pokud zůstavitel nemá ani sourozence, ani rodiče, náleží i zbytek pozůstalosti pozůstalému manželovi.¹⁷³ Na základě závěti pozůstalému manželovi často připadne celá pozůstalost. Teoreticky mají potomci nárok na jednu třetinu movitého majetku, ale ti se tohoto práva často vzdávají.

Ve Skotsku jsou pravidla pro registrované občanské partnerství mezi osobami stejného pohlaví stejná jako pro manželství.¹⁷⁴ Pro nesezdané páry (tzv. *cohabitants* neboli „osoby žijící ve společném obydlí“) žijící „jako“ manželé či partneři, jsou pravidla během vztahu stejná jako je tomu tak u manželů a partnerů. Úprava se nicméně odchyľuje v případě vypořádání nebo smrti

¹⁶⁹ Zákon o ochraně rodiny z roku 1981 (*Matrimonial Homes (Family Protection) (Scotland) Act 1981*).

¹⁷⁰ § 9 odst. 1 písm. a) zákona o rodině z roku 1985 (*Family Law (Scotland) Act 1985*).

¹⁷¹ § 10 odst. 6 zákona o rodině z roku 1985 (*Family Law (Scotland) Act 1985*).

¹⁷² § 8 a § 9 zákona o dědictví z roku 1964 (*Succession (Scotland) Act 1964*).

¹⁷³ § 2 zákona o dědictví z roku 1964 (*Succession (Scotland) Act 1964*).

¹⁷⁴ § 3 zákona o občanském partnerství z roku 2004 (*Civil Partnership Act 2004*).

jednoho z nich. Neexistuje žádná zásada rovného vypořádání v případě rozvodu a také neexistuje žádný chráněný podíl na pozůstalosti. Jedna z osob žijících ve společném obydlí může však požádat soud o ustanovení finančního uspokojení v řízení o rozvodu, což je určeno hlavně k nápravě jakékoli nespravedlnosti způsobené příspěvkem na společné soužití. Dále může osoba žijící ve společném obydlí požádat soud o ustanovení finančního uspokojení po smrti druhé osoby.¹⁷⁵

Manželské majetkové právo platné na britských ostrovech může být inspirující i pro českou právní úpravu *de lege ferenda*, a to především v základní myšlence, že majetkové společenství je věcí dohody obou manželů či snoubenců, nikoli institutem diktovaným nebo presumovaným zákonem. Přikláním se k názoru, že režim oddělených jmění, který by platil pro případ, že by se snoubenci či manželé nedohodli na jiné úpravě svých majetkových vztahů, mi přijde (zejména za situace, kdy prakticky polovina manželství¹⁷⁶ končí rozvodem) daleko vhodnější, než stávající česká právní úprava. Za vhodnou považuji i skotskou úpravu, pokud jde o rovné nazírání na manželství a registrované partnerství.

¹⁷⁵ § 25 až § 29 zákona o rodině z roku 2006 (*Family Law Act 2006*).

¹⁷⁶ Srov. např. ČTK: Počty svateb rostou, polovina manželství se ale rozpadá, ze dne 14. 5. 2019, dostupné na <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/pocty-svateb-rostou-polovina-manzelstvi-se-ale-rozpada-40282995>

4. Úvahy *de lege ferenda*

Společné jmění manželů tvoří podle současné právní úpravy vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů. Tedy nejedná se například o *res extra commercium*. Nicméně do společného jmění v zákonném režimu patří vše, co nabyl jeden z manželů nebo co nabyli manželé společně za trvání manželství, včetně dluhů, a to i těch, o kterých druhý manžel nevěděl. Občanský zákoník sice stanoví jisté výjimky, které nespadají do společného jmění, a které podrobně vysvětluji ve druhé kapitole této práce. Těmito výjimkami může být například kartáček na zuby, tedy věci osobní potřeby, dědictví, které napadlo jen na jednoho z manželů či to, co jeden z manželů dostal darem a další. Občanský zákoník potvrzuje zásadu autonomie smluvní vůle i v oblasti manželského majetkového práva a dává manželům, resp. snoubencům oprávnění upravit si společné jmění jakkoli smluvně, včetně úplného oddělení jmění. V podmínkách české společnosti však manželské nebo dokonce předmanželské smlouvy nejsou pravidlem. Považují se za prostředek ochrany jednoho z manželů, ať jde o ochranu před dluhy druhého manžela nebo o ochranu nabytého majetku pro případ rozvodu manželství, nicméně v době plánování společného soužití se snoubenci poměrně obtížně hovoří o „neromantickém“ tématu, jakým je uspořádání majetkových poměrů po uzavření manželství, i ve strachu, aby takovou úvahu partner nevnímal jako projev nedostatečné lásky. Na druhé straně nepochybuji o tom, že právě obava z budoucích sporů ohledně majetkového vypořádání, pokud by se manželství rozpadlo, může být důvodem pro odmítání sňatku a soužití nesezdaných párů.

V současné době je velkým trendem manželství neuzavírat. Partneři spolu žijí, mají děti, ale přitom do svazku manželství vstoupit nechtějí, čím to může být? Důvodů pro tento trend je nepochybně více, může jít o obavy z vývoje partnerského vztahu, opatrnost či čistě o vliv moderní doby, pro kterou institut manželství začíná postrádat společenskou nutnost i atraktivitu. Nicméně tento trend může souviset právě s otázkou majetkových poměrů manželů. Velká část mladých lidí neví o našem právním systému mnoho, nerozumí tomu, jak se jejich majetkové poměry změní při vstupu do manželství a jaké to může mít negativní dopady. Důvodová zpráva¹⁷⁷ k ustanovení § 655 občanského zákoníku uvádí následující: *Hlavní účel manželství je vymezen jako založení rodiny a řádná výchova dětí. Děje se tak přesto, že je nepochybné, že existují i manželství, jejichž účelem je něco docela jiného. Účelem manželství může být vytvoření pevného základu pro plození a výchovu dětí, ale ke vzniku manželství mohou vést i důvody psychologické, zdravotní, důvodem*

¹⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část, k § 655.

existence manželství může být i vzájemná podpora sociální, či naplnění nějakých zájmů ekonomických. Důvody, smysl, či účel trvání jednotlivého manželství se navíc během času zcela nepochybně proměňuje. Bude proto na soudu, před který se ta či ona otázka týkající se manželství dostane, aby sám uvážil, bude-li toho zapotřebí, jaký je konkrétní důvod, smysl, účel tohoto manželství, a podle toho pak jednotlivou spornou otázku posoudil. Nicméně se nelze domnívat, že to může být právě zákon, co zlomí současný narůstající trend odmítání manželství. Ani zákon nemůže mít a nemá sílu nařizovat v době vzrůstajícího počtu neplodných mužů a žen plození a výchovu dětí jako naplňování účelu manželství. Jestliže hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc, znamená to, že bezdětné páry či senioři nemají nebo dokonce nesmějí vstupovat do manželství? Na tuto otázku je jistě odpověď ne, do manželství může vstoupit jakákoli žena s jakýmkoli mužem, kterým nebrání zákonné překážky, přičemž založení rodiny a řádná výchova dětí nemůžou být zákonnou překážkou. Manželé mohou být šťastní jeden s druhým i bez dětí, a proto si myslím, že právě ustanovení § 655 OZ je ustanovení, které zákonodárce převzal ze zákona o rodině, stejně jako ustanovení o společném jmění, a nebere v úvahu potřebu změny zákona odrážet společenský vývoj a ním se měnící potřeby společnosti. Ať už se jedná o manžely, kteří nechtějí děti, seniory, kteří již nemají biologické podmínky, anebo dokonce homosexuály. Naše společnost přestala vnímat manželství jako nezbytný základ rodiny, a současně také jako svazek trvalý.

Na základě statistik¹⁷⁸ Českého statistického úřadu z roku 2019 dospíváme k závěru, že se v České republice rozvádí každé třetí manželství. Soužití partnerů bez uzavření manželství je stále častějším jevem a počet svobodných matek stoupá. Manželství s sebou nese řadu finančních výhod jako je daňové zvýhodnění, dědění po druhém manželu na základě zákonné posloupnosti, snadnější přístup ke spotřebitelským úvěrům, snadnější komunikace s lékaři o zdravotním stavu manžela. A přestože je manželství chápáno státem jako pozitivní institut, do kterého by partneři měli vstupovat a historicky je vnímáno jako základ státu, má i řadu nevýhod, které jsou často závažnější než výhody. Jednou z těchto nevýhod je majetkové společenství jako takové. Do majetkového společenství spadá nejen majetek, ale celé jmění manželů, tedy i dluhy vzniklé za trvání manželství, a to i dluhy, jež převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého manžela (pokud to ovšem nevybočuje z rámce stanoveném ve druhé kapitole této práce a v ustanovení § 710 OZ). Všechny spotřebitelské úvěry převzaté za trvání manželství i pouze jedním z manželů, spadají do

¹⁷⁸ Statistika CZSO Česko v číslech - 2019. [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/92010922/3202031911_oby.pdf/5a7b8078-955f40ae-8d22-a93b0f16ca62?version=1.5.

společného jmění, což je poměrně velké riziko, které nese i druhý manžel, který o daných úvěrech nemusí vědět, a to i po rozvodu. Z toho plyne závěr: pokud se manželé chovají majetkově zodpovědně, nehrozí jim žádná rizika, problém nastává, když jeden z manželů vybočí z dané rozumnosti. V tomto případě již nelze věc zvrátit *ex post*, úprava majetkových vztahů je možná totiž pouze v případě majetkových poměrů budoucích. V celém Spojeném království platí režim oddělených jmění s tím, že pokud se jeden manžel zaváže, není vázán i druhý manžel, platí zde pouze obecné smluvní právo. To samé platí i pro dluhy – pokud jednomu z manželů vzniknou dluhy, ani v Anglii a Walesu, ani ve Skotsku nebo Severním Irsku za ně neodpovídá druhý manžel, proč by tomu tak nemohlo být i u nás? Na druhou stranu do manželského společenství v Nizozemském království patří veškerý majetek, který manželé vlastní na počátku manželského společenství, příp. i ten, který získají později vyjma darů a dědictví, pokud nebylo na vůli zůstavitele jinak. Po srovnání britské a nizozemské právní úpravy manželského společenství s českou právní úpravou společného jmění, jsem toho názoru, že v nizozemské úpravě není velká míra prostoru pro autonomii vůle manželů nebýt uvázáni ve společném jmění, zatímco v britské úpravě již žádná autonomie vůle pro založení společného jmění není vůbec, manželé pouze mohou vložit majetek, který chtějí mít společný, do společného fondu. Přestože je autonomie vůle v českém právním řádu z hlediska společného jmění spíše široká, jsem stále toho názoru, že společnost bude lépe adaptovatelná na zákonný režim oddělených jmění s možností ujednání společného jmění před notářem, neboť se snoubenci před uzavřením manželství budou raději domlouvat na společném jmění než na jměních oddělených.

V podmínkách našeho OZ sice manžel může kdykoli podat návrh na zúžení společného jmění soudu nebo uzavřít předmanželskou smlouvu, ale ne každý chce řešit budoucí majetkové poměry před sňatkem. Řešení předmanželské smlouvy s partnerem před vstoupením do manželství není vždy jednoduché. Partner to může chápat jako nedůvěru v jeho jednání či nedůvěru ve vztah jako takový, aneb „lidé se přeci neberou s myšlenkou, že to skončí rozvodem“. Předmanželská smlouva je před uzavřením manželství citlivou otázkou, přičemž je to právě předmanželská smlouva, která vyřeší možné budoucí dluhy, funguje jako forma prevence, co se stane s majetkem manželů v případě rozvodu. Důležité je, že předmanželská smlouva musí být zveřejněna ve veřejném rejstříku, jinak není účinná vůči třetím osobám, což znamená, že pokud smlouvu manželé nezveřejní, věřitel či dokonce exekutor může dané dluhy vymáhat i po manželovi-nedlužníkovi, přestože v předmanželské smlouvě mají něco jiného. Majetkový režim lze změnit i za trvání manželství, a to smlouvou o majetkové režimu, která majetek manželů rozdělí úplně, nicméně opět musí být zveřejněna, jinak má stejné důsledky jako nezveřejněná smlouva předmanželská.

Zveřejnění smlouvy o majetkovém režimu musí být písemně stanoveno ve smlouvě nebo o to musí oba manželé požádat notáře, který smlouvu sepisuje.

Manželství je stále vnímáno jako instituce, jako závazek. Strach ze závazku může být dalším z důvodů, proč lidé nechtějí v současné době vstupovat do manželství. Samozřejmě to nemusí být jen strach, může to být opatrnost. Ze závazku manželství je mnohem těžší vystoupení než ze vztahu bez tohoto závazku. Lidé se možná bojí, že ztratí vlastní svobodu, nebo že budou vázáni na někoho jiného, možná se bojí povinností spjatých s manželstvím a rodinou. Mohou se ovšem bát také toho, že jsou dnes lidé často falešní a neříkají si celou pravdu, jsou nevěrní či si dokonce naschvál ubližují a je to právě upřímnost a transparentnost, které by měli být v manželství nejdůležitějšími hodnotami, proč bychom měli být s někým, s kým nemůžeme být sami sebou? Strach nebo dokonce fobie ze závazku je v dnešní době obvyklým jevem. Tato fobie často pramení z bolestivého, neúspěšného nebo nezdravého vztahu a projevuje se strachem z toho, že další vztah bude stejně bolestivý. Ale ne vždy je důvodem pro neuzavření manželství strach ze závazku, může to být i to, že odborníci neustále poukazují na fakt, že třetina manželství končí rozvodem.

Proč bylo zavedeno společné jmění v minulosti? Jedním z důvodů společného jmění, který už zde máme od starověkého Říma, je jakási sociální jistota pro ženu v domácnosti. Manželství bylo odjakživa institutem, ve kterém žena přechází ze své rodiny, kterou vyživuje otec a jde do rodiny manžellovy, kterou vyživuje manžel. Taková společnost by se jistě bez společného jmění neobešla. Žena vstupovala do manželství s tím, že se o ni muž postará a ona se postará o domácnost. V roce 1947 reklamní společnost De Beers spustila svůj dnes již tradiční slogan: Diamant je navždy. Tento slogan měl implikovat tvrdost a trvanlivost diamantu, který vyvolá u amerických občanů myšlenku, že díky diamantovému prstenu bude manželství stejně trvanlivé, tedy vydrží navždy.¹⁷⁹ Zároveň to pro ženu byla jakási naděje, že i v případě rozvodu se o sebe dokáže načas postarat, neboť v rámci darování *inter vivos*, ztrácí dárce možnost, aby mu byl prsten v případě rozvodu vrácen. Následně se jako marketingový nástroj vžila legenda o tom, jak drahý by zasnubní prsten měl být od výše jednoho měsíčního platu (resp. mzdy) až do výše tří měsíčních platů (resp. mezd), ale to vše jsou pouze tradice fabulované výrobcí a prodejci šperků a jejich reklamními agenturami s cílem vyššího zisku.¹⁸⁰ Je ovšem třeba zmínit, že historicky vznikl

¹⁷⁹ The History of Diamond as an Engagement Ring. American Gem Society [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.americangemsociety.org/general/custom.asp?page=diamondengagement>.

¹⁸⁰ CAWLEY, Laurence. De Beers myth: Do people spend a month's salary on a diamond engagement ring? BBC News Services [online]. 16. 05. 2014 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27371208>.

institut společného jmění manželů z důvodu ochrany manželky – matky dětí, která nebyla výdělečně činná, starala se o děti a domácnost, a pokud by nebylo tohoto institutu, ocitla by se v případě rozvodu manželství bez prostředků. Podobně by jí v případě úmrtí manžela – otce rodiny – hrozilo, že z dědictví ničeho nenabude. Dnešní situace je však naprosto odlišná. Je pravidlem, že v manželství pracují oba partneři, není výjimkou, že manželka má vyšší příjem než manžel (to je např. patrné i v rostoucím počtu otců na rodičovské dovolené). Samozřejmě existují i situace, kdy je žena (příp. muž) opravdu vázána na domácnost a rodinu a vlastní kariéra ji neobohacuje. Nicméně i to by mělo řešení. Takový manželský pár by si mohl nechat založit společné jmění, ať už vznikem manželství nebo za trvání svazku.

Jsem proto toho názoru, že aktuální úprava manželského majetkového režimu je zastaralá, neodpovídá potřebám dnešní společnosti a je to jeden z důvodů, proč lidé mají děti, chtějí být celoživotními partnery, ale do manželství vstoupit nechtějí. Zákonný režim společného jmění je jedním z institutů, který byl s drobnými úpravami převzat ze zákona o rodině a nemyslím si, že by to bylo něco, co by dnešní společnost potřebovala. Žijeme ve společnosti, kde si ženy samy vydělávají, mnohdy mají vysoké vzdělání a slušnou kariéru, tak proč by se takhle samostatné ženy měli podrobovat „moci manželské“ jako tomu bylo v Římě? A když si obě strany v manželství vydělávají, proč by si také nemohly samy svůj, vlastní prací vydělaný majetek utrácet? Proč by měl dluh jednoho zatěžovat majetek druhého? Vždyť přeci když si jeden vydělá svůj majetek, nemůže mu ho nikdo vzít kvůli cizí hlouposti, tedy cizím dluhům. To mi upřímně přijde jako nonsens. Vychováváme mladé ženy k tomu, aby byly samostatné, nezávislé a když se rozhodnou vstoupit do manželství, tak jim vezmeme majetkovou samostatnost? Samozřejmě to neplatí jen o ženách, i ženy se mohou dostávat do dluhů a utrácet více, než si mohou dovolit, postavení ženy jsem použila záměrně pro komparaci s historickými tendencemi. Kdyby zákonodárci změnili zákonný majetkový režim tak, že ze zákona uzavřením manželství vzniknou oddělená jmění s tím, že rodinná domácnost a věci s ní spojené budou to jediné, co by bylo zákonnou součástí společného jmění, mám zato, že by do manželství vstupovalo více párů. Samozřejmě by zde byla možnost si smluvně upravit majetkový režim na jmění společné, ale společné jmění by nevznikalo *ex lege* uzavřením manželství. Zákonný režim oddělených jmění by zároveň předcházel řadě sporům v rámci rozvodového řízení. Hlavním účelem rozvodového řízení by pak bylo ukončení manželského svazku a především vyřešení péče o nezletilé děti, přičemž u bezdětných manželství by pak mohlo dojít ke snížení náročnosti rozvodového řízení a uvolnění soudům. S tím souvisí i možnost mimosoudního rozvodového řízení např. souhlasným projevem vůle manželů před

matričním úřadem nebo notářem. I odborná literatura¹⁸¹ přitom potvrzuje, že *soudci mají zkušenosti, že soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů patřila a patří mezi nejobtížnější; trvají dlouho, vedou k psychóze mezi účastníky či k prohloubení této psychózy a mnohdy vyčerpávají prostředky účastníků.*

Další variantou by bylo povinné uzavření předmanželské smlouvy, kterou by snoubenci optovali pro jednu z variant manželského majetkového režimu, tedy společné jmění nebo jmění oddělené či kombinaci obojího. Samozřejmě by pak bylo vhodné, aby takovou dohodu mohli snoubenci uzavřít před matričním úřadem nebo jinou soukromoprávní formou, bez nutnosti sepsání veřejné listiny formou notářského zápisu. Notářům by pak jen matriční úřad zaslal uzavřenou smlouvu do evidence ve veřejném registru.

Vedle této úvahy mám za to, že společné jmění by nemělo být vyhrazeno jen manželským párům, ale mohlo by být – v případě jejich volby – umožněno i registrovaným partnerům (pokud tedy bude i nadále odmítáno, aby partneři stejného pohlaví uzavřeli manželství). Pokud je důvodem společného jmění ochrana toho z manželů, který se stará o rodinnou domácnost (a jak již bylo vysvětleno, rodinnou domácnost mohou založit i bezdětní manželé) a má nižší příjem, pak není nejmenšího důvodu, aby stejná ochrana byla upírána partnerům stejného pohlaví.

Každý institut občanského práva, který něco zakazuje nebo preferuje jednu skupinu vůči druhé, musí mít nějaký sociální důvod, kterým je ochrana společnosti před nežádoucím jednáním jedince. Pokud by byl majetkový režim obdobný režimu manželskému poskytnut i registrovaným partnerským párům, společnost by to nijak nepoškodilo. Jednalo by se čistě jen o úpravu jejich majetkoprávních vztahů, a – s již citovanou zásadou autonomie smluvní vůle – je jen jejich věcí, jak si své majetkové otázky upraví.

Jsem skeptická, pokud jde o představu, že zastaralost stávající právní úpravy vyřeší nastíněné snahy na úrovni EU vytvořit nějaký společný evropský základ manželského majetkového režimu, byť zvažovaný kompromis mezi striktní úpravou zákonného společného jmění obdobně, jako je tomu v právu českém či nizozemském, a volným režimem *common law* s tím, že do společného jmění manželů by náležely „přirůstky“ získané z majetku ve výlučném vlastnictví obou manželů, mi přijde jako lepší varianta než stávající stav. Jednotná evropská úprava

¹⁸¹ POKORNÝ, Milan, HOLUB, Milan, BIČOVSKÝ, Jaroslav: Společné jmění manželů. Praha: Linde Praha, a.s., 2000, s. 167.

by *pro futuro* v dnešním globalizovaném světě, kdy není výjimkou manželství občanů různých členských států, určitě nebyla nesprávným krokem. Má skepse pramení z nesourodosti historických kořenů a s tím souvisejících uplatňovaných pravidel v různých členských státech, z těžkopádné byrokracie, se kterou je evropská úprava provázána i z toho, že za současné ekonomické situace bude na úrovni EU zapotřebí řešit jiné otázky, než evropský manželský majetkový režim. Modernizace platné právní úpravy tak zůstane na jednotlivých členských státech.

Závěr

Ve své rigorózní práci se zabývám právní úpravou manželského majetkového práva. V první kapitole se věnuji historickému vývoji společného jmění, nejprve se zabývám římským právem, které je základem pro naši právní úpravu.

Historický vývoj na území českých zemí, pokud jde o občanské kodexy, jsem začala tzv. josefínským zákoníkem, účinným od r. 1787. Ten vycházel ze zásady oddělených jmění manželů, ale umožňoval, aby si manželé tento zákonný režim modifikovali smlouvou a založili tzv. společenství statků. Toto pojetí převzal i Všeobecný zákoník občanský, který striktně rozlišoval mezi osobními právy a povinnostmi manželů a majetkovými právy. Muž sice byl hlavou rodiny i zástupcem manželky, avšak nestával se vlastníkem jejího majetku. Manželský majetkový režim byl ponechán smluvní úpravě v tzv. smlouvách svatebních, které mohly – pokud se na tom snoubenci dohodli – založit společenství statků. Pokud svatební smlouva uzavřena nebyla, ponechal si každý z manželů své vlastnictví a do jeho výlučného vlastnictví náleželo i to, co za trvání manželství nabylo.

Ke zrušení všeobecného zákoníku občanského došlo až v r. 1950, kdy byl nahrazen jednak občanským zákoníkem (č. 141/1950 Sb.), jednak zákonem o právu rodinném (č. 265/1949 Sb.). Jednalo se tedy o poválečné soukromoprávní kodexy, které byly poplatné tehdejšímu politickému režimu, který považoval soukromé vlastnictví za buržoazní přežitek. Od této doby až do rekodifikace soukromého práva v r. 1963/1964 bylo manželské majetkové právo součástí práva rodinného a bylo upraveno mimo občanský kodex. Zákon o právu rodinném zavedl tzv. zákonné společenství majetkové, kdy manželé byli quasi podílovými spoluvlastníky věcí, jež nabyli za trvání manželství, a jejich podíly byly stejné. Zákonné společenství majetkové bylo možno smluvně modifikovat.

K první rekodifikaci došlo v první polovině 60. let minulého století, kdy byl přijat zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a následně i zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Občanský zákoník majetkové vztahy manželů vyčlenil z práva rodinného a vrátil je zpět do práva občanského. Současně zavedl nový institut – bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Tím změnil koncepci dosavadního podílového spoluvlastnictví na koncepci bezpodílovou. Touto koncepcí mělo být vyjádřeno, že každý z manželů je vlastníkem celé věci, která do bezpodílového spoluvlastnictví

náleží. Právní úprava byla značně kogentní a neumožňovala manželům zvolit si odchylný majetkový režim. To bylo umožněno až v souvislosti s politickými a ekonomickými změnami po r. 1989, a to po novelizaci občanského zákoníku k 1. 1. 1992, která dala manželům (tj. po uzavření manželství) právo rozšířit či zúžit rozsah bezpodílového spoluvlastnictví nebo jeho vznik vyhradit až ke dni zániku manželství a dohodnout si i pravidla pro správu bezpodílového spoluvlastnictví odchylně od zákonné úpravy. Novelou občanského zákoníku č. 91/1998 Sb. byl s účinností od 1. 8. 1998 institut bezpodílového spoluvlastnictví nahrazen společným jměním manželů a byla zavedena i dispozitivnost, pokud jde o jeho zrušení, zúžení či rozšíření za trvání manželství. Nově příslušnou smlouvu o úpravě manželského majetkového režimu mohli uzavřít i snoubenci před vznikem manželství.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. ukončil paralelní úpravu rodinných vztahů zákonem o rodině a občanským zákoníkem. Celé rodinné právo se stalo jeho součástí. Pokud jde o manželský majetkový režim, vzniká uzavřením manželství *ex lege* společné jmění manželů. Zásada autonomie smluvní vůle se projevuje jen v oprávnění manželů dohodnout si úpravu svých manželských majetkových vztahů odlišně, vedle toho má – v případě nedohody – manžel právo domáhat se, aby takové odchylné úpravy dosáhl rozhodnutím soudu. Z hlediska zákonných ustanovení je úprava flexibilní, umožňuje změn dosáhnout opakovaně, a to všemi způsoby, tedy dohodou i rozhodnutím soudu. Vedle manželského majetkového režimu je pozornost věnována i ochraně společného bydlení manželů a ochraně před domácím násilím.

Dle OZ tedy uzavřením manželství vzniká *ex lege* společné jmění manželů. Občanský zákoník stanoví, že do společného jmění patří veškerý majetek i dluhy manželů vzniklé od počátku manželství s jistými výjimkami. Úmyslem zákonodárce je ochrana rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc, ale otázkou je, zda by tyto hodnoty byly chráněny i v zákonném režimu oddělených jmění. V režimu oddělených jmění je majetek i dluhy jednoho z manželů separátní od majetku a dluhů druhého manžela a manžel si nemůže nárokovat ani část majetku druhého. I přesto zákonodárce dbá na ochranu obvyklého vybavení rodinné domácnosti, které bez ohledu na to, kdo věci pořídil, musí sloužit k uspokojení potřeb rodiny jako celku, především nezletilých dětí. S vybavením rodinné domácnosti tedy manželé nemohou nakládat dle libosti, ale musí brát ohled na ochranu rodiny a nezletilých dětí v ní.

Za nevýhodu stávající úpravy považují faktickou preferenci zákonného režimu společného jmění manželů, jinými slovy, pokud si manželé neujednají nic jiného (nebo pokud jeden z nich

nepodá návrh na úpravu soudem), vzniká jim *ex lege* společné jmění manželů a toto společné jmění trvá až do zániku manželství. Z historického vývoje je přitom zjevné, že je společné jmění manželů skutečně určitým reliktem minulosti, který je typický pro historické vztahy mezi manželem – otcem rodiny, který má na starosti její ekonomické zabezpečení, a manželkou – matkou bez vlastního příjmu, která se stará o děti a rodinnou domácnost. Proto se domnívám, že tento režim neodráží stávající společenskou situaci, kdy oba z manželů standardně mají vlastní příjem a společně se starají o domácnost i děti. Zastávám proto názor, že by zákonným majetkovým režimem měl být režim oddělených jmění, s možností smluvní modifikace v režim společného jmění v rozsahu, na jakém se manželé domluví. Současně si myslím, že stejnou úpravu majetkových vztahů by měly mít i registrované páry partnerů stejného pohlaví.

Inspiraci pro úpravu *de lege ferenda* můžeme čerpat i ze zahraniční úpravy, ale nikoli nizozemské, která je dle mého názoru ještě rigidnější, než úprava česká, neboť je zde zavedeno majetkové společenství, které mj. platí nejen na majetek získaný za trvání manželství, ale i ten, který měli manželé před uzavřením manželství. Přiklání bych se tedy k řešení, které platí v právním řádu Velké Británie, kde je zaveden režim oddělených jmění, tedy manželství nijak neovlivňuje majetková práva k majetku nabytému před uzavřením manželství, ale ani za jeho trvání. Majetek, který manželé chtějí mít společný, mohou vložit do společného fondu, přičemž pouze tehdy budou mít stejná práva k majetku jako celku. V celém Spojeném království rovněž platí, že pokud se jeden manžel zaváže, není vázán i druhý manžel, platí zde pouze obecné smluvní právo. To samé platí i pro dluhy – pokud jednomu z manželů vzniknou dluhy, ani v Anglii a Walesu, ani ve Skotsku nebo Severním Irsku za tyto dluhy neodpovídá druhý manžel.

V dnešní moderní době, kdy lidé přestávají věřit ve svazek manželský jako takový, a dokonce přestávají věřit jeden druhému, nemají důvod do manželství vstupovat. Nevýhody uzavření manželství jsou často závažnější než výhody a ne každý pár má chuť řešit své majetkové poměry před uzavřením manželství – toto řešení je psychicky, časově, ale i finančně náročnější než smíření se se zákonným režimem společného jmění. Jsem toho názoru, že při novelizaci zákona ve smyslu zákonného režimu oddělených jmění, by se zvýšil počet uzavřených manželství a možná i tím, že by každý z manželů měl svůj výhradní majetek, by se mohla i snížit rozvodovost. Mám za to, že zákonný režim oddělených jmění je právě to, co dnešní společnost potřebuje.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BIČOVSKÝ, Jaroslav, HOLUB, Milan: *Občanský zákoník a předpisy souvisící*. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání se zřetelem k novele (zákon č. 131/1982 Sb.), I. svazek, Praha: Panorama, 1984. 11-080-84-01.
- BIČOVSKÝ, Jaroslav, Milan HOLUB a Milan POKORNÝ. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. ISBN 978-80-7201-747-8.
- BLAŽKE, Jaromír. *Majetkové právo manželské*. Praha: Orbis, 1953. Nový právní řád.
- CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963.
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. ISBN 978-80-7357-597-7.
- EVERALL M., P. WALLER, N. DYER AND R. BAILEY-HARRIS 2005. *Rayden and Jackson on Divorce and Family Matters* kap. 16. ISBN 978-0406948236.
- FRANCOVÁ, Marie, DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana: *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. ISBN 978-80-7478-500-9.
- HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠTURMA, Petr, ŠÁMAL, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana: *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-740-5.
- HOLUB, Milan: *Zákon o rodině a předpisy souvisící*. Praha: Orbis, 1977. 11-108-77.
- HOLUB, Milan a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek*. Praha: Linde Praha, a.s., 2002. ISBN 80-7201-328-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 665-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milada, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: *České rodinné právo*, Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2706-1.
- JEHLIČKA, Oldřich, ŠKÁROVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, VODIČKA, Arnošt, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1994. ISBN 80-7049-079-9.
- KADLECOVÁ, Marta, SCHELLE, Karel, VESELÁ, Renata, VLČEK, Eduard: *Vývoj českého soukromého práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-83-1.
- KAPRAS, Jan. *Manželské právo majetkové dle českého práva zemského*. V Praze: nákladem Královské české společnosti nauk, 1908. Věstník království české společnosti nauk. Dostupné také z: <http://kramerus4.nkp.cz/search/handle/uuid:c9bd5160-b790-11e6-a108-005056827e51>.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal, *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

POKORNÝ, Milan, JAROSLAV BIČOVSKÝ a MILAN HOLUB. *Společné jmění manželů*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-226-6.

REBRO, Karol. *Rímské právo súkromné*. Bratislava: Obzor, 1980. 65-021-80.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, reprint původního vydání, Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, ISBN 80-85963-61-2.

SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel: *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*, Brno: Masarykova univerzita – právnícká fakulta, 1993, ISBN 80-210-0597-1.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol.: *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. 5.*, jubilejní aktualizované vydání. Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN 978-80-7357-468-0.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol.: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II, 1. vyd.*, Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

CAWLEY, Laurence. *De Beers myth: Do people spend a month's salary on a diamond engagement ring?* BBC News Services [online]. 16. 05. 2014 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27371208>.

CHALUPA, L.: *Dispozice s majetkem ve společném jmění manželů*. [online]. 18. 03. 2008 [cit. 2020-06-03]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dispozice-s-majetkem-ve-spolecnem-jmeni-manzelu-53598.html>.

ČTK. *Počty svateb rostou, polovina manželství se ale rozpadá* [online]. 14. 5. 2019 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/pocty-svateb-rostou-polovina-manzelstvi-se-ale-rozpada-40282995>.

KOLOMAZNÍK, Jindřich. „Věřitelé mrtvých potápějí dědice,“ říká místopředseda Nejvyššího soudu Roman Fiala [online]. 11. 07. 2016 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://faei.cz/rozhovor-veritele-mrtvych-potapeji-dedice-rika-mistopredseda-nejvyssiho-soudu-roman-fiala/>.

MLČOCH, Zbyněk. *Co vše spadá do společného jmění manželů, rozsah SJM* [online]. 27. 02. 2010 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.bezplatnapravnioporadna.cz/ruzne/zneni-vynatky-definice/351-co-vse-spada-do-spolecneho-jmeni-manzelu-rozsah-sjm.html>.

Nizozemský občanský zákoník platný před 1. 1. 2012. *Dutch Civil Code (prior to 1 January 2012)*. Dutch Civil Law [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle077old.htm>.

Statistika CZSO Česko v číslech - 2019. [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/92010922/3202031911_oby.pdf/5a7b8078-955f40ae-8d22-a93b0f16ca62?version=1.5.

The History of Diamond as an Engagement Ring. American Gem Society [online]. [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.americangemsociety.org/general/custom.asp?page=diamondengagement>.

VLASTNÍK, Jiří. *K podmínce udělení souhlasu druhého manžela k právním úkonům týkajícím se majetku ve společném jmění manželů* [online]. 03. 02. 2009 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-podmince-udeleni-souhlasu-druheho-manzela-k-pravnim-ukonum-tykajicim-se-majetku-ve-spolecnem-jmeni-manzelu-55519.html>.

Principles of european family law regarding property relations between spouses [online]. [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PRS-English1.pdf>.

3. Seznam použitých právních předpisů vč. zkratek

Tuzemské právní předpisy

Všeobecný občanský zákoník z r. 1786 (tzv. josefínský občanský zákoník).

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský (v textu i jen „ABGB“).

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (v textu i jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“).

Zahraniční právní předpisy

Nizozemský občanský zákoník z roku 1992 (*Burgerlijk Wetboek* 1992). ISN: NLD-1992-L-91671.

Příloha 1 zákona o dětech z roku 1989 nazvaná Finanční péče o děti (*Children Act 1989: Financial Provision for Children*).

Zákon o manželském majetkovém právu a řízení o něm z roku 1970 (*Matrimonial Proceedings and Property Act 1970*).

Zákon o věcech manželských z roku 1973 (*Matrimonial Causes Act 1973*).

Zákon o občanském partnerství z roku 2004 (*Civil Partnership Act 2004*).

Zákon o správě majetku z roku 1925 (*Administration of Estates Act 1925*).

Zákon o dědictví z roku 1975 (*Inheritance Act 1975*).

Zákon o rodině z roku 1985 (*Family Law (Scotland) Act 1985*).

Zákon o ochraně rodiny z roku 1981 (*Matrimonial Homes (Family Protection) (Scotland) Act 1981*).

Zákon o dědictví z roku 1964 (*Succession (Scotland) Act 1964*).

Zákon o rodině z roku 2006 (*Family Law Act 2006*).

4. Seznam použité judikatury

Tuzemská judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 1. 1996, sp. zn. I. ÚS 86/95.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2015, sp. zn. II. ÚS 1980/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2017, sp. zn. III. ÚS 27/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 04. 2019, sp. zn. I. ÚS 1587/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2000, sp. zn. I. ÚS 412/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. 26 Cdo 227/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 26 Cdo 2220/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 22 Cdo 3421/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 9. 2013, sp. zn. 22 Cdo 1326/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 05. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4799/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 07. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2390/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4061/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5905/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 07. 12. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3227/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1027/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1460/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2280/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2018, sp. zn. 22 Cdo 3457/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2020/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 33 Cdo 795/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 26 Cdo 4684/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 8. 2019, sp. zn. 22 Cdo 1920/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 7 Tdo 342/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2016 sp. zn. 22 Cdo 5426/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4932/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 2016, sp. zn. 20 Cdo 5402/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 04. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 373/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4074/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2017, sp. zn. 20 Cdo 5588/2016.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1820/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4125/2017.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 1517/2018.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2018, sp. zn. 20 Cdo 953/2018.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 29 ICdo 145/2017.
Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 08. 06. 2016, sp. zn. 35C 46/2016.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. 11. 2016, sp. zn. 5 Co 1688/2016.

Zahraniční judikatura

Brack v Brack [2018] EWCA Civ 2862.
Charman v Charman [2007] EWCA Civ 503, [2007] 1 FLR 1246.
Cowan v Cowan [2001] EWCA Civ 679, [2002] Fam 97.
Dixon v Dixon [1878], 9 Ch D 578.
G v G (Financial Provision: Equal Division) [2002] EWHC 1339 (Fam), [2002] 2 FLR 1143.
H v H (Financial Provision – Special Contribution) [2002] 2 FLR 1021.
Heseltine v Heseltine [1971], 1 All ER 952.
Jones v Kernott [2011] UKSC 53.
Jones v Maynard [1951], Ch 572.
Lambert v Lambert [2002] EWCA Civ 1685, [2003] Fam 103.
Midland Bank plc v Cooke [1995] 4 All ER 562, CA.
Miller v Miller, McFarlane v McFarlane [2006] UKHL 24, [2006] AC 618.
National Provincial Bank Ltd. v Ainsworth [1965] AC 1175; Barclays Bank v O'Brien [1994] 1 AC 1980.
Paul v Constance [1977], 1 All ER 195, CA.
Samson v Samson [1960], 1 All ER 653, CA.
White v White [2000] UKHL 54, [2001] 1 AC 596.
White v White [1999] Fam 304, 312.
White v White [2000] UKHL 54, [2001] 1 AC 596, 605.
Williams v Williams [1976] Ch 278, CA.

5. Seznam ostatních zdrojů

ASPI – automatizovaný systém právních informací Wolters Kluwer ČR, a.s.
Beck-online – informační systém C. H. Beck.

Abstrakt: Manželské majetkové právo

Rigorózní práce se zabývá tématem manželského majetkového práva v nejširším pojetí tak, jak ho pojímá zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění. V první kapitole se věnuji historickému vývoji manželského majetkového práva. Z hlediska historického se ovšem jedná převážně o společné jmění manželů, a právě jeho vývoj je pro naše chápání společného jmění zcela zásadní. Nejprve se zabývám římským právem, které vytvořilo právní základy společného jmění. Dále blíže rozvádím jednotlivé občanské zákoníky a související zákony platné na našem území od tzv. josefínského zákoníku účinného od roku 1787. Po josefínském zákoníku vstoupil v platnost Císařský patent č. 946/1811 Sb., všeobecný zákoník občanský, který byl v Československé republice zrušen až zákonem č. 141/1950 Sb., občanským zákoníkem. V souvislosti s ním nabyt účinnosti i nový zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (také jen „občanský zákoník 1964“), byl přijat spolu s novým zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině (také jen „zákon o rodině“) a nakonec byl v roce 2014 zrušen a nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Společné jmění manželů lze na základě platného občanského zákoníku vymezit zákonným režimem, smluveným režimem či režimem založeným rozhodnutím soudu, čemuž věnuji právě druhou kapitolu této práce. Dále se v této části zabývám ochranou třetích osob, vypořádáním společného jmění a následně také ustanoveními o bydlení manželů a o domácím násilí.

Ve třetí kapitole se věnuji nizozemské a britské právní úpravě manželského majetkového práva. V Nizozemském království jsou práva a povinnosti manželů obsažena v nizozemském občanském zákoníku, a to v první knize zvané Práva osob a rodinné právo, v částech 1.6 – 1.8. Velké Británie má systém zcela odlišný. Rozděluje se právní úprava Anglie a Walesu a úprava Skotska a Severního Irska, přičemž se vychází z řady zákonů a soudních rozhodnutí.

V závěru své práce se zamýšlím nad možnými návrhy *de lege ferenda*. Hlavní otázkou, kterou se zabývám, je otázka, zda na základě historického vývoje i v porovnání s jinými evropskými právními řády současná právní úprava společného jmění, tedy preference režimu společného jmění manželů jako zákonného pouze s možností smluvní modifikace, odpovídá aktuálním potřebám manželských párů, resp. snoubenců uvažujících o vstupu do manželství, nebo zda nenastal čas k úvaze o změně zákonného režimu tak, že by jím byl namísto režimu společného jmění režim jmění oddělených.

Klíčová slova:

Manželské majetkové právo, společné jmění manželů, režim oddělených jmění

Abstract: Matrimonial Property Regimes

This rigorous thesis addresses marital property rights in the broadest sense as encompassed by Act 89/2012 Sb., Civil Code, as amended. Chapter One gives a historical background of marital property rights. From a historical point of view, however, community property comes to the forefront and it is its historical development that is paramount to our understanding joint ownership. I first discuss Roman law, as it created the legal basis for joint ownership. I then go on to discuss in more detail the individual civil codes and related laws that have been in force in the Czech Republic since the so-called Josephine Code, which came into effect in 1787. The Josephine Code was followed by Imperial Patent No. 946/1811 Sb., General Civil Code, which was in effect in the Czechoslovak Republic until it was replaced by Act No. 141/1950 Sb., Civil Code. New Family Act No. 265/1949 Sb. also came into effect. Act No. 40/1964 Sb., Civil Code was adopted together with new Family Act No. 94/1963 Sb. and was subsequently replaced in 2014 by Act No. 89/2012 Sb., Civil Code.

Based on the applicable Civil Code, community property can be viewed as a legal regime, contractual regime or a regime established by a decision of the court. The second chapter of this rigorous thesis addresses these regimes and delves on third party protection, settlement of community property and provisions regulating the housing of spouses and domestic violence.

In Chapter Three I focus on the Dutch and British legislation regulating marital property rights. In the Kingdom of the Netherlands, the rights and obligations of spouses are contained in the Dutch Civil Code, specifically in the first book titled Personal and Family Law, Parts 1.6 – 1.8. The system is quite different in Great Britain. It is divided into the legislation of England and Wales, and the legislation of Scotland and Northern Ireland, and is based on a number of laws and judicial decisions.

In the conclusion of my thesis I contemplate possible *de lege ferenda* issues. The main question that I ask is whether, based on historical development and compared to other European legal systems, existing legislative measures regulating the community property of spouses, that is couples preferring to opt for the matrimonial property regime as a regime determined by the law allowing them to accede to contractual modifications only, corresponds to the needs of today's couples, or more precisely couples who are engaged and who are seriously considering getting

married, or whether the time has come to deeper reflect on changing the legal regime in so as to replace the matrimonial property regime with the separate property regime.

Keywords:

Matrimonial property regimes, joint property of spouses, separate assets regime